

CONVORBIRI LITERARE

No. 10.

BUCUREȘTI, OCTOMVRIE, 1912.

Anul XLVI.

I C A

DIN VIAȚA AROMANILOR.

Toți o cunoșteau pe Tina lui Sidu: mărunță, în rochie neagră și năframă la fel, din care două zulfuri lungi eșiau în semn de jale, tremurând ca două fire de umbră pe obrajii plânși; deseori bătea acelaș drum. Femeile șopteau:

— Tina lui Sidu . . .

— Săraca Tină! Pană azi nimic?

— Nimic . . . »

Și pe gânduri priveau cum o luă spre marginea satului. Acolo, deasupra văii seci eră o casă — nu ca celelalte. Cu zidurile netencuite, scoțând afară brațe de grinzi, și streșina revărsată sub greul ardeșilor, mocniă cât e ziua printre tufe de urzici și burueni otrăvicioase. În puterea nopții, însă, valea din hăul ei nevăzut trimitea șgomote — un vârtej de bombănituri, cari veniau rotind și rotind împrejur; uneori încă și fluerări și bătăi de tălângi, și din prag se lăsă pe un fus, cu părul despletit, o vedenie. Apoi, după cântatul cocoșilor, iarăș cădea în liniștea cea de ruină unde vre-o femeie doar ca Tina lui Sidu se mai strecură.

„Ai venit?“ mormăia dinăuntru vedenia, care se arată ziua în chipul unei bătrâne cu numele de Boja :

«Stai, fata mea, și să vedem, să vedem»

Un răstimp Boja rânduia cărțile în tăcere. Pe urmă, fără să se uite la Tina lui Sidu:

«Tot așa Iacă el, trăsni-l-ar să-l trăsnească, și alături o femeie; alta nu poate să fie . . . Uite cum ies împreună . . . Și-i cade femeii un dor, care merge către tine — un dor cu lacrimi, fata mea; că plânge, ia plânge. . . .»

Și se deschide aci un drum... Ce drum! Spre soare-a-pune, fata mea; s'a mai făcut odată, și se întoarce înapoi... Dacă-i drum e drum: mai depărtat—nu-i mâine, poimăine, dar este»

Și dând la o parte cărțile, ridică fața-i rece, amortită, în care numai ochii băteau des și repede ca două găze, și adăugă încet:

«Cărtile, fata mea, spun și nu prea spun; da'să vii odată noaptea, când apele dorm să vii; și-om afla noi unde o ține...»

Cu ochii plecați, acum plini de lacrimi, Tina lui Sidu eșia dela Boja, mișcând într'una buzele adesea rostind tare: «Ica mea, Ica mea!» Vorbele aste veniau de la sine, din prisosul gândurilor fără capăt și fără sfârșit— așa de încălcite, de-ar fi stat să se întrebe: Oare, nu e numai o poveste? Inșă ele țineau de lungă vreme; aproape șase luni de când se tot chinuia să afle măcar un semn cât de mic, dintr'o clipă într'alta cu aceeaș grijă pe suflet: Acum unde-i? Are să vie Și cu mintea neconținut la Ica, prin ceața de lucruri neînțelese, prindeau a licări vechi amintiri; întâmplări din trecut creșteau într'o lumină blândă, moale, de fericire apusă, care o durea cu atât mai mult...

Așa eră — o zi de Paști, după amiază. Din poala codrului începură să picure tonuri dulci.

Și ea nu mai avea răbdare; umblă neîntrerupt din odae la fereastră și iarăș în odae, îndemnând: «Aide, draga mea, că-i târziu, și lumea se poartă, se poartă...» Zăbovia Ica înaintea oglinzii; și când o văzû gata, în rochia-i albastră de atlas, îi sări la gât de bucurie: «Ca un soare!» Și fuga la fereastră, rupse din glastră o garoafă ca de foc, și dupace i-o puse 'n păr, îi cuprinse fața între mâini și o sărută; își întoarse capul de-o parte, șopti ceva în sine, și iarăș o sărută; «Să nu te deochi, porumba mea!» Apoi, cu ea la dreapta, eși.

Din doi în doi pași se trăgea înapoi și o privia, și o privia, cât s'o bea de mare drag, nu alta.

De peste sat, din podișul inverzit, asupra căruia pădurea se lăsa dintr'o depărtare necuprinsă, cu răcoare de șipote, de foi tinere și de mușchiu, cântările acum răsbăteau mai mult: prelung și chemător clarinul, molcom alăuta, profund marea tobă, părând că răsună din locuri numeroase. Jocul se pornise: flăcăii de o parte, fetele de alta. Hora lor — gătite cum erau sărbătorește, sub razele ce tremurau scanteind pe salbe, mătăsurii, paftale-ai fi zis o ghirlandă minunată: aci se micșora, aci se lungea involtându-și florile în fel și fel de culori. Jur-imprejmur, lumea, stând în pașiști ca pe terase, le urmăria din ochi:

— Uite Sirma Oanei, ca o gherghină!

— Și Zița lui Dedu, sor — câtă s'a făcut...

— Cresc fetele, ce crezi; ia ca mâine i-om juca la nuntă.

— Dar asta?»

Și se întoarseră cu mirare la Ica. De unde venise? Din ce palat al zânelor coborise? Albă eră la față, de un alb viu, catifelat; și când păși în capul horei, se aprinse ca și garoafa din păru-i. Cetinel întâiu, purtându-și trupul într'un legănat ușor — treptat iușind, la pas cu muzica, până ce luată de beția sunetelor calde, amețitoare, nu mai șteai de calcă jos: gura întredeschisă, dinții strălucind, șuvițe jucându-i pe frunte. În jur trecură murmure de uimire: «Ica Tinei, să-i trăiască, să-i trăiască!» Toți o fericiau pe Ica; multe mame ar fi dat orice s'o aibă de noră. Și numai de ea fuse vorba, și după ce hora se risipi. Rămase în ochi, tinerilor, ca luna cea nouă; se simțiau luminați, îi trimiteau dezmierdări cu gândul, mărturisindu-și în taină de iubire: șopotirile creșteau, ritmic se împreunau la unii, vorbă de de vorbă, în cât a doua zi cântecul eră gata; porni ca din senin pe sub ferestre, și ajunse curând și la urechile Tinei, care nu putu să nu strige mișcată într'o seară:

«Ica, draga mea, vino, ia vino!»

Dinspre dealuri se auzia o cântare — vre-un chirigiu de bunăsamă, căci părea călător glasul, depărtându-se împreună cu chervana; dar în liniștea ceea adus de boarea

noptii, resfrânt de colnici, sună atât de armonios și de limpede, până și cele mai ușoare mlădieri; cuvintele din urmă veniau repetându-se încărcate de farmec:

„Podoaba lumii noastre,
Frumoa—frumoasă Ică!”

«Auzi, dragă?...»

Ochii fetei se umplură de o plăcere neșusă, pieptu-i se umflă. După câteva clipe se învârti prin odae și zise prefăcându-se:

«Cum ești și tu mamă! Parcă numa eu is Ică? Dar câte Ice nu sunt...»

Apoi, alăturându-se de Tina, vorbi alintată:

— Sunt eu atât de frumoasă, mamă?

— Cum să nu fii, scumpă... E alta mai frumoasă?

— Și ce-am eu, mamă!? Că rotundă și roșie ca Sirma Oanei nu-s.

— Ei, da umbra ta pe față, și gura ta, și ochii...

— Lasă, mamă, n'are și Zița ochi ca ai mei?

— O fi având și Zița, decât ochii tăi is migdălați, și dulci, și dulci, de n'are saț mama sărutându-i.

Și fericirea lor crescă pe atâta și prin venirea lui Sidu. Tatăl Ichii eră plecat de vre-o patru ani lungi în Stambul; și când ajunsese bun-sănătos acasă, biata-și Tină se zăpăci cu totul; radea și plângea, și nu știea cum și de unde să înceapă: câte nu avea să-l întrebe și câte nu avea să-i spue—de vii și de morți, de logodne și de nunți, și de horă, mai ales de horă; însă Ica, mai grăbită, până să aducă mă-sa vorba, îi petrecu lui Sidu mâinile pe după gât, și plecându-se, cu mișcări de copil răsfățat, îi murmură la ureche, cântând pe jumătate cuvintele:

„Podoaba lumii noastre,
Frumoa—frumoasă Ică!”

De aci în colo toate se întunecau. Ce mai fù? Intrară în iarnă—o iarnă cu multă zăpadă, stâlpii ce însemnau

drumul pe coama dealului se acoperiră; când, într'o seară, din alba depărtare, căzu în comuna lor un străin—călător cu mare vază. Unde să-l găzduiască? Mai nimerit ca la Sidu nu se găsiă nicăeri. Și cum veni străinul, dintr'o privire Tina înțelese că e fiu de pașă—negreșit fiu de pașă? Alta ce putea fi? Că sub neagra blană cu samur purtă fermenea și poturi numa în aur. Și el tare frumos: înalt și brun, ochii scânteioși, având în colțul buzelor, sub mustața neagră, ceva umbră, nespun de atrăgător. Acuma, o fi știut el despre Ica? Poate; fiindcă, vorbind cu Sidu, întrebă:

— Cați copii aveți?

— Numai o fată. Iar Tina, căreia Sidu îi lămurise vorba, ridică un deget, și mișcând din umeri, adăugă în graiul de-acasă, pe care nu-l pricepea străinul:

«Atât ne-a dat Dumnezeu».

Și așa fu de o scoaseră pe Ica să cinstească: răsări cu tava în prag, și străinul parcă își opri un țipăt—uimit stătu, cu ochii mari înflăcărați la ea; și pe loc fata se rumeni, apoi se făcu albă-albă, tremurând din tot corpul, cât să-i scape tava din mâini; și maică-sa gândi că-i de prea multă sficiune. Și pe urmă, când fu la masă, toată vremea călătorul tăcea dus pe gânduri; o roșeață ca de friguri îi năvăliă când și când obrajii, și Tina se uită la el, și zoriă într'una pe soțu-i:

— Intreabă-l, frate, cum îl cheamă și de unde-i să știm și noi.

— Ei l-am întrebat: Ruhi Bei, de cătră Saraghiol».

Călătorul, auzindu-și numele, doar că zâmbi și dădu din cap. Și a doua-zi purcese la drum—ca o pasăre ce vine dintr'un larg necunoscut, și se pierde în acelaș necunoscut. De unde să fi știut Tina ce avea să urmeze? Alături de Ica, se opri la fereastră, petrecându-l din ochi, cum se depărta în sclipirea zăpezii; și numai dupăce se întoarse în odaie, auzi pe Ica:

«Mamă, ia vezi, mamă!...»

Lângă ceșcuța din care băuse călătorul, era un inel.

«I-o fi căzut, I-o fi uitat», făcu Sidu în turburare; pe când Ica îl și puse în deget, și-l arăta mă-sii cât era de minunat: întreg-întreg de aur, cu peatra neagră strălucind ca și ochii străinului.

Apoi la sfârșitul iernii Sidu porni iar la Stambul. Despărțirea fu dureroasă, învăluită și de presimțiri negre. Ica zburcă deodată în hohote de plâns, și-l cuprinse în brațe, și-l strânse, și-l strânse; și tatăl cu mare neliniște se întoarse către Tina și-i zise, ca s'o aibă în grijă. Dar ce putea și biata mamă? Făcuse ea multe, umblase pe la biserici -- fără priință. De la o vreme Ica nu era aceeași: Ceva neobicinuit, supraomenesc se petrecea; până când, într' o noapte, auzi Tina zgomot; cât avu timp să gândească: ce să fie? și adormi și iarăși prin somn -- zgomot, mișcare neînțeleasă; și parcă cineva, glasul fecioarei de la icoană îi șoptia: «Scoală, Tină, că nu e bine, Tină...» Dar ea gândi că visează. Și spre dimineață, când se uită și cercetă, Ica nu era; și a doua zi, și a treia, și a patra -- Ica nicăeri. Și Tina să crează nu vroia, tot adăstând, întâmplându-i-se de multeori a-și zice: «Uite, am s'o văd acum; de-oi eși puțin din casă, la întoarcere o găsec aici...» Și vremea trecea. Dintru început gândul nu-i se duse la strein.

Treptat însă anume împrejurări, lucruri mărunte în legătură cu el prindeau însemnătate, creșteau negre, pline de bănueli.

Ce om era? Și inelul acela... Nu I-o fi lăsat inadins? Peatra lui din varf cum sclipiă de ciudat! Schimbă fețe-fețe în lumină: din închisă neagră se făcea vânăta, și din vânăta -- albastră; și se uită Ica în adâncul ei, parcă te miri ce-ar fi urmărit; și așa stând într' o zi, cu privirea țintă, șopti pe gânduri:

- Ce ochi avea Doamne...
- Cine dragă?
- Călătorul mamă și ce frumos!

- Frumos, da turc, draga mea, turc.
- Și dacă eră turc... Nu-s ca noi turcii, mamă?
- Ca noi, ci vezi, draga mea, cum să spun — ca noi, da' turci, turci.

Intre aceste nedumeriri, niște păstori aduseră știrea, că spre zorile nopții, în care lca pierise, văzură de pe coastele Muric un șir de călăreți: ăl din frunte părea să fi ținând în brațe o femeie, și toți goneau pe drumul către Saraghiol.

Asta se potrivea și cu ce spusese Boja: „Spre soare-apune, fata mea...” Și cum vorbiseră, Tina se duse la ea și noaptea. Și aprinse vrăjitoarea foc în vatră, și deasupra focului—bolborosind ceva din dinți, începă să fărâme burueni uscate. Flăcările tresăriră, plesnind, colorate și lungi; din Valea Seacă vuetul porni, crescă, dădu ocol casei. Și nemișcată Boja, ținând limbele de pară, se auzi dela un timp:

«Inelul, fata mea... Și ce-au legat alții, eu nu pot să desleg...»

Și vorbele se pierdură. Grozavă larmă—fantome băteau în ziduri, huruiău sinistru prin vântul nopții, care intrând pe horn, răscoli focul de-l făcu să țipe; imprăștie prin odaie mirosul de burueni arse și fumul inecăcios; încât Bojea deabiă se mai ițea, lăsându-se ca într'o depărtare adâncă, de unde câteva frânturi din glasul-i ajungeau:

„Acum îi văd... Iată seraiul... Treci poarta—ce poartă fata mea... Din cămară în cămară; închisă o ține—in șapte cămări cu șapte chei...”

Fără voe murmură și Tina: «Șapte cămări cu șapte chei...» Și de multe ori va fi îngănat pe urmă vorbele aceste, fiindcă a doua zi trecură în gura lumii: «Șapte cămări cu șapte chei...» Dar, unde anume se află seraiul —eră ceva de nepătruns. Caravane, sosind de pe drumuri lungi, treceau sub case; zvonul tălângilor scotea la porți barbați-femei, și se opreau, întrebându-se, grăindu-și

cu mirare ; și caravanele fugeau înainte ; lăsașu după ele amar de bănueli, de presupuneri : din om în om umblau, creșteau, se depănașu ; vești ciudate, unele trăind puțin, risipite prin altele. Se făcea un timp că nu răsufală nimic — o taină fără margini, sub care numă inchipuirea cutreeră, dezvăluind seraiul :

«Unde-vă în Saraghiol, cu întărituri mărețe... Scări de marmoră... Ica de sus coboară ; se așează lângă havuzul din grădină : apa sare și cade și se joacă în stropi de mărgăritare... Și plânge Ica, plânge...Ca să-i treacă dorul, roabe ies, și-i sună din geamparale—și tot plânge Ica...»

Apoi veștile iarăș, te miri cum și de unde—neașteptate, misterioase, ca niște fulgi de omăt, veniau, lunceau, pătrundeau în toate părțile. Odată se dădu fără îndoială și locul seraiului. Petre a lui Șodi, chirigiu cunoscut, îl găsisse : «În sus de Cailar, după nepătrunsul Buiuc-Orman, cum vii despre șes». Numai că, cercetași porniți într'acolo răscoliră zadarnic : seraiul nu era. Și toți nu mai știașu de uimire, se adunau în sfaturi, neliniștiți, speriați, atinși ca de fiorul unor lucruri ascunse, întunecoase :

-- E cu putere ? Omul se jură cu jurământ.

-- Nu-i s'o finăzărît ?

-- Ei năzărît... Dacă l-a văzut cu ochii...

-- Poate Albele ; clădesc ele din nimic palate și minunății—așa, să ne momească...

-- Ia stai, de unde a știut Șodi, că-i acela seraiul ?

-- Apoi n'a știut ; omul a căscat ochii, și s'a uitat... Și atunci iacă un lemnar. «Al cui e palatul ista ?»—«Palatul A lui Ruhi Bei...»

-- Ruhi Bei... Mai știi ? Lemnarul cela n'a fost chiar el ? Acolo ca lemnar, aici ca fiu de pașă, aiurea dându-se poate altfel... Ruhi Bei ăsta e un mare vrăjitor...»

-- Tina ce să mai creadă ? Și ce să mai zică ? Dela soțu-i primia scrisori amărâte, întrebând de Ica, Și Boja ținea una : «Dacă-i drum e drum...» Intr'un rând chiar adăogise : «Când a crește frunzele—atunci va să vină». Dar

frunzele crescură și se vestejiră frunzele, și viile dădură poamă și se culeseră viile, și zăpezi albe coborâră și se mutară zăpezile, și frunze iar crescură, și se lasară căldurile.

În zile de acestea Tina ore lungi nu se mișca de la fereastră. Spre apus munții albăstriau. Din lumea lor tăinită nori albi în chipuri de zburătoare își luau drumul. Ar fi vroit Tina să-i întrebe: „Unde o fi acum? Și ce face? Nu-i este dor?...” Și norii se rupeau. Fără să șimute ochii, în copleșirea gândurilor avea un simțământ de sfârșenie—o durere pătrunzătoare, lipsită de lacrimi, ce nuse poate cu nimic asemăna. Rosul cariilor ascuțit creștea împrejur. Grădina jos părăsită; dintre pomii sarbezi, dintre bălării cu miros de moarte, pe cari păenjenii aruncaseră ițe-ițe lucii—mici vietăți urcau pe undele zădufului, se lăsau în odaie, mărintd încă pustiul printr'un murmuit neîntrerupt, târăganat, monoton, până ce vederea și auzul Tinei slăbiau; lucrurile dinainte-i prindeau să tremure în lumina tare, își mistuiau formele; cuprinsă de aromeală, Tina șoptia de la un timp:

„Ică, scumpa mea, tu n'ai plecat... tu ești aici, sufletul meu... Știam eu că n'ai plecat...”

După ani, într'un amurgit de primăvară, se auziră tro-păituri pe drum, venind, apropiindu-se: mulțime de călăreți traseră la Sidu, descălecară unul după altul, și bătură la poartă—de trei, de patru, de mai multe ori bătură...

Un bătrân eși din vecini:

— Pe cine căutăți?

— Nu-i aci Tina? zise glasul unei femei. Și bătrânul tresări, cu răsufletul oprit de uimire: străină eră femeia, îmbrăcată cu feregeaua—și vorbea totuși în limba locului; și graiul ei, și chipul arătându-se nelămurit în faptul seriei ca din umbra trecutului, îi se păreau lui cunoscute.

— Care Tină? făcu el. Mama Ichii?... Mama Ichii s'a răpus de jale».

Și femeia, după o vreme aiurită, ținându-și deabia plân-
sul întrebă :

— Da' Sidu?... Nu-i asta casa lui Sidu?

— Apoi Sidu prin străini, nu s'a mai văzut ; am aflat
însă de la oameni, că l-a ertat Dumnezeu și pe Sidu“.

O fântână amintește azi de Ica. Umblând cu chervanele
prin Clisura, am văzut-o de multe ori acolo, sub zidurile
căzute ce fuseră odată casa lui Sidu. Apa nu-i curge, gura
de piatră și jghiabul înverzite's aproape de vreme.

M. BEZA

CĂTRE ALTE ȚĂRMURI

*Eră un asfințit de toamnă cu mohorîte depărtări.
Pe singuraticele câmpuri călătoreau din zări în zări,
Trist, trâmbele de neguri sure ca niște valuri uriașe.
Cu aripile ostenite, cu trupuri slabe și golăse,
Pe-o miriște, zburau în cercuri un stol de jalnice cocoare.
— De-ai ști cum se chemau prin neguri, cu țipete tânguitoare,
Desperechiate și stinghere, ca toate dorurile noastre!*

*Se răzbină 'n apus. În zare întrevedeai fâșii albastre.
Amurgul rumeneă tot cerul și nourii tiviți cu aur
Păreau că tăinuesc sub valuri un vag și'nflăcărat tezaur.
Apoi ca 'n vis ei întrupară un șir de munți cu piscuri albe;
O clipă'n urmă se topiră în strălucirea unei salbe,
Ca să răsară, fumurie, din negurile depărtate,
Cu mii de turlle, o ciudată, fantasmagorică cetate.*

*Dar formele se șterg cu'ncetul.... Și nourii par un portal,
O poartă magică, prin care de-odată intră triumfal,
Cu carul lui cuprins de flacări etern biruitorul astru,
În juru-i toată bolta porței e înneacă de albastru.
Din lumea lor, în lumea noastră, mărețe, razele, o clipă
Pătrund ca sulifele—aprinse prin trecătoarea de lumină;
O clipă auresc ogorul și-a sburătoarelor aripă,
Atunci cocoarele de-odată, ca la un semn se strâng în pripă
Și se avântă cu un strigăt spre zărea largă și senină.*

*La răsărit și miază-noapte cresc negrele aripi de umbre,
Iar stolul cel pribeag de pasări fugând de câmpurile sumbre
Doar scrie două dungi, departe, un unghiu, o creastă de săgeată
Ce se afundă în albastru trecând prin poarta minunată.*

•

*Am mai putut vedea o clipă simbolicul miraj himeric
Gândindu-mă, pe când tot câmpul eră cuprins de întuneric,
Că cele două șiruri negre ce pier unite'n depărtări
Sunt sufletele noastre două călătorind spre alte zări.*

Iași, 1912.

EM. CIOMAC.

W. SHAKESPEARE.

OTHELLO

TRAGEDIE IN CINCI ACTE IN VERSURI

Traducere de D. NANU

PERSOANELE :

DOGELE DE VENETIA	AL II-LEA SENATOR
BRABANȚIO senator	UN TRIMIS
GRATIANO fratele lui Brabanțio	DESDEMONA fiica lui
LODOVICO ruda lui Brabanțio	BRABANȚIO și soția lui Othello.
OTHELLO maurul	EMILIA femeia lui Iago
CASSIO locotenentul lui	CASSIO,
IAGO sub-loc. lui Othello	BIANCA, curtisană, metreasa, lui
MONTANO guvernatorul Cyprului	SENATORI, OFIȚERI, CRAINICI,
RODERIGO	MUZICANȚI, MATELOȚI, SUITA...
I-UL SENATOR	

Primul act la Venetia; restul piesei într'un port de mare pe țărmurile insulei Cypru. Faptele se petrec în 1570.

ACTUL I

SCENA I.

Venetia. — O stradă. — Noaptea.

Intră RODERIGO și IAGO.

RODERIGO

Las'o 'ncolo! — Bun prieten nu mi-ai fost la vremuri grele.
Tocmai tu, ce-aveai pe mână băerile pungii mele

Deschizând-o după voe, cheftuind ca dintr'al tău,
Tocmai tu să taci! A! Iago, ce-ai făcut, e foarte rău!

IAGO.

Dacă nu mă lași o clipă să-ți vorbesc! Ci ține-ți firea!
Uite-ți jur că niciodată, nici măcar cu'nchipuirea
N'am putut măcar să bănuiesc c'or s'ajungă pân'aici.
Aș fi vrednic de ocară, și aș merita ca nici
Mâna să-mi întinzi! Cum? Crezi că...

RODERIGO (gânditor)

Tu, mi-ai spus c'afar din cale
Il urăști!

IAGO (afirmând cu căldură)

Și cer pedeapsă tot disprețul dumitale
De cumva te mint; ascultă: pentru mine au venit
Trei fruntași la el, să-l roage: l'au rugat chiar prea smerit
Să mă'nainteze. — Doamne, știu cât prețuesc prea bine.
De-obiceiu, eu nu mă laud, dar cât cer, — mi se cuvine.
Insă *el*, de felu-i mândru și'ncăpățânat, ca toți
Barbarii, ce niciodată dintr'al lor nu-i chip să-i scoți,
Ocoli, cu termeni tehnici chestiunea, — mofturi toate
Și pretexte, ca la urmă să le spue: „nu se poate,
Mi-am numit locotenentul, ... să reviu mi-e foarte greu!“
Și pe cine crezi c'alese? Doamne, Dumnezeuul meu!
L'a ales pe Cassio, tânăr ce ne vine din Florența ⁽¹⁾.
Se pricepe'n matematici, are deci omni-știința!
Și mai poate să'nvârtească mintea fetelor ușor, ⁽²⁾
Dar când vorba-i să comande escadronul pe picior
De război, atuncea știe tot cât știe-o domnișoară!
Pentru spilcuitul ăsta teoria e ușară.
Lesne-o află dintr'o carte ce-o citește răsturnat

(1) Veneția războinică, își arată aici disprețul său pentru Florența oraș de negustori, de știință și arte.

(2) Aluzie la Bianca femeia de moravuri ușoare, personajiu din piesă

Pe-o sofa ; — deștepți ca dânsul, are ori ce avocat.
 Ori ce contopist vorbește de războiu, ca generalii !
 Și ostașii de soiu acesta, ce-au tocit ca papagalii
 Maurul îi ocrotește ! — Si în vremea asta eu
 Ce la Rhodos și la Cipru și în zeci de țări mereu
 Când creștine, când păgâne, arătatu-mi-am măsura,
 Sunt uitat, lăsat de-o parte ! Simt că'n mine fierbe ura.
 Pentr'un scamator de cifre, o păpușe de birou
 Ce va duce escadronul, — sunt uitat, călcat din nou !
 Trebuie să rabd, să sufăr, să rămân mereu eternul
 Sublocotenent ! Mișeii ! Strânge-i-ar de gât infernul !

RODERIGO.

Despre partea mea știi bine, de-ași putea, i-ași fi călău.....

IAGO.

A ! la slujbă. tot'd'auna mers'au lucrurile rău :
 Prin hatâr se face numai cea mai mică'naintare.
 Fără noimă, fără teamă, cei mari calcă în picioare,
 Regula ocrotitoare după care vin la rând,
 Toți cu meritul, vechimea ce'n oștire o fi având.
 După toate-acestea nu cred, om să fii cu mintea'ntreagă
 Și să spui că vre-o iubire de Othello mai mă leagă !

RODERIGO.

Eu în locul tău o clipă n'ași răbda să-mi de-a porunci.

IAGO.

Din potrivă, stau la postu-mi ; nemișcat stau pân'atunci
 Cât timp mreaja răzbunării voi urzi-o din răbdare.
 Nu-i stăpânitor orcine vrea, — de nu e din născare,
 —Dreptu-i : dar nici orice liftă n'are sluga ce-ar pofți.
 O ! firește ! împrejurul celor mari se vor roti
 Târători de slugi din ceia pentru cari o robie
 Este jugul ce-i împacă și l'ar duce-o veșnicie.
 Când tainul după muncă, plin cu vîrf li s'a adus
 Fericiți sunt ca măgarul lângă ieslea lui supus !

De-s bătrâni, sunt dați afară; ăștia toți sunt robi prin viciu.
 O! mi-e greață de-așa turmă! Merită răsplată biciu.
 Dar mai e ș'alt soiu de meșteri: pișicherii servitori,
 Ce la chip și în purtare, pricepuți lingușitori,
 Au un dor de libertate drept pricepută țintă'n viață.
 Și părănd că'n tot minutul pe stăpânul lor răsfață,
 Ne uitând o clipă scopul, stau la pândă, și sătui,
 Când s'au ghiftuit cât trebui din răsip'averii lui,
 Mândri lanțurileși sfarmă și se'ntorc spre ne-atârnare!
 Astea-s caractere! — Iago, e din spița lor îmi pare!
 Pe-așa adevăr mă sprijin, — și cu el nu voiu pieri.
 Să fiu Maur eu, — de Iago ca de dracul m'ași feri;
 Mă prefac că'mi văd de slujbă, însă mă slujesc pe mine.
 Poate el, și'nchipuește că'l iubesc? — cu atât mai bine!
 O! de-ași ști că umilită mi-ar fi inima'mi și'n fund
 Tot ca masca ce mi-am pus-o pe ambiții să le-ascund,
 Ași voi atunci mai bine să mi-o smulg, s'o svârlu toată
 Corbilor să mi-o sfășie! Da! voiu birui odată!
 Sunt smerit, — dar sunt cu scopul de-a fi grabnic dezrobit!

RODERIGO.

Fericirea lui trufașă e de ne închipuit.
 Va plăti-o cu dobândă însutit, buzatul maur!
 Soarta-i cămătar, nu glumă...

IAGO (feribil, apoi înșuant).

Va plăti. — Din visu-i d'aur

Tu trezește-l fără milă dacă vrei să-i fii stăpân.
 Veselia 'nveninează-i. Scoală'ndată pe bătrân
 Țipă'n gura mare'n piață, să auză de cu noapte
 Toate neamurile fetei blestematele lui fapte.
 Toți la el să se repeadă cu ocări, înfuriați
 Ca un roi de viespi și-albine când din matca lor le-abați!
 Astfel peste fericirea-i ce și-o crede fără pată
 Fiecare să-i arunce câte-o vorbă 'nveninată!

RODERIGO.

Uite casa părintească... iată cuibul drăgălaş
Părăsit de turturică... vestim oare pe unchiaş?..

IAGO.

Mai pierzi vremea? Mergi mai iute, ţipă straşnic cum se ţipă
Când sbucneşte'n casă focul şi-i trezeşti pe toţi în pripă.
Ca muşcat de şarpe urlă, strigă cât mai tare poţi.

RODERIGO (ţipând sub ferestrele lui Brabanţio).

Hei! Brabanţio! Seniore! Scoală, eşti călcat de hoţi.

IAGO, (cu glas piţigăiat)

Hoţii! Hoţii! Sai! te pradă în averea ta de tată...
Uită-te'n iatacul fetei de mai doarme somn de fată.
Cercetează-ţi toată casa: bani cumva lipsesc din saci?
Ia vezi, — broşe, juvaere.... scoală lumea, de ce taci?
Hoţii, hoţii...

BRABANŢIO (apare abia îmbrăcat la o fereastră)

Ce e asta? ei! ce gură de sălbatec!
Cine e acolo? Cine strigă-aşa ca un zănatec?

RODERIGO.

Toţi din casa dumitale dorm în paturile lor?

IAGO.

Inainte de culcare... pus'ai uşilor zăvor?

BRABANŢIO.

Şi de ce mă rog mă puneţi să răspund l'aşă'ntrebare?

IAGO.

Eşti prădat, — şi nu ştii încă? Hei! în târg e zarvă mare!
Pentru Dumnezeu! Coboară! vino repede'mbrăcat,
Ai să-ţi smulgi din creştet părul, când vei şti ce s'a 'ntâmplat!
Jumătatea vieţii tale şi-a fost smulsă, e furată...
Un ţap negru, în strânsoarea braţelor neruşinată,

Ține alba mielușică... Și mai stai la gând? Sculați!
 Nimenea să nu mai doarmă! Clopotul de grab sunați
 Or de stai mereu pe gânduri, știe dracul el, ce face,
 Și de voe, de nevoe, socru o să-i fii, și pace!
 Scoală-te!

BRABANȚIO (plictisit)

Cu doi deodată să vorbesc? Ce sunteți proști?

RODERIGO (cuternitor)

După glasul meu seniore, trebuie să mă recunoști....

BRABANȚIO.

Nici de cum... Dar cum te cheamă?

RODERIGO.

Roderigo.

BRABANȚIO (recunoscându-l)

A! de dragul

Cui a fost să-mi stric eu somnul! Nu ți-am spus să nu-mi
 [calci pragul?

Știi cu toate astea bine,— am vorbit destul de clar,
 Fata mea nu te iubește! Ii ții calea în zadar.
 Cum mai îndrăznești atuncea într'un hal de-așa beție
 Să mă tulburi? Piei! Rușine blestematele să-ți fie!

RODERIGO.

Dar seniore...

BRABANTIO (cu furie crescândă)

Ci sfârșește! A! ești în puterea mea.
 Te voi pedepsi cum trebuie de 'ndrăzneală! Vei vedea...

RODERIGO.

Dar seniore, mă ascultă....

BRABANȚIO.

Ce's minciunile aceste
 C'au venit la mine hoții? E de răs așa poveste!

In Veneția sunt doară ! Casa-mi, după câte știu
Nici în codru nu-i zidită, nici afară 'n câmp pustiu.

RODERIGO.

Gândul care mă a duse pân'aici, să-ți dau de știre
E un gând curat, — nu trebuie să-l iai drept nelegiuire.

IAGO (lui Brabantio)

Cum ești ! Să te 'ndemne Dracul să slujești pe Dumnezeu,
Ai fugi din calea dreaptă, ca să n'ascuți sfatul său !
Sfatul, nu sfătuitoarul să-l privești ! Iți facem bine ;
Dumneata ne-arunci ocară ! Apoi drept e ? se cuvine ?
Fata, ca 'n povești răpită-i pe un armăsar de foc
— I-a venit ei gust de ducă ! — Dumneata să stai pe loc ?
Ba, să dormi când ei, fugarii, își pierd urma ? — Cercetează !
Altfel, — o să-ți vezi urmașii cum în fața ta nechează,
O să-ți sară înainte herghelii de mânzișori
Drept odrasle-a vechei spițe de străbuni cuceritori !

BRABANȚIO.

Ce ?

IAGO.

Othello și copila, Venerii aduc prinosuri :
Pe altar așază jertfă bestia cu două dosuri.

BRABANȚIO.

Ești un blestemat de frunte.

IAGO.

Dumneata, -- un senator.

BRABANȚIO.

Roderigo ! Roderigo, tu vei fi răspunzător
De ocară asta. Uite, pentru veci nu ți-oi ertă-o !

RODERIGO.

Voiu plăti-o dacă fapta 'n adevăr voiu merita-o.
Dar aibi bunătate, spune-mi, — Doamne vreau să știu și eu,

Oare te-a 'ntrebat pe tine, din înnalt îndemnul tău
 Fiica ta, la ceasul ăsta neobișnuit, din casă
 Se strecoară-adăpostindu-și chipu'n manta nopții deasă,
 Și tiptil, o ia pe uliți, ne având drept cavaler,
 De cât un pungaș de stradă, un plătit gondolier,
 S'o asvârle, caldă încă din culcuș, — în desfrânarea
 Unui maur? Te întreb numai: oare bine-cuvântarea
 Părintească tu ai dat'o ăstei stranii însoțiri?
 Căci atunci, pricepem totul fără alte lămuriri,
 Și mânia ta e dreaptă. Dar de nu ai prins de veste
 Tot ce 'njuru-ți se petrece, atunci lesne trecem peste
 Ori ce teamă, și-ți dă-mi sprijin. Ah! pe viul Dumnezeu,
 De-o iubire de părinte n'o să-mi bat joc tocmai eu!
 Suntem cred de-o părere, cum că fiica dumitale
 — Afar numai dacă însu-ți n'ai mânat-o pe așa cale —
 N'a făcut o faptă-aleasă să-și dea inimă și nuri
 Și să-și uite neamul, casa, datoria 'n aventuri
 C'un străin de țara asta, venetic în pribegie
 Ce-și dă brațul lui la oaste cui i-o da mai mult chirie!
 Caută-ți prin casă fata... de-oi găsi-o, — hei, atunci
 Insu-mi eu la închisoare îți dau voce să m'arunci.

BRABANȚIO (a ascultat încremenit vorbele lui Roderigo, apoi se întoarce cu vioiciune spre interiorul apartamentului și strigă:)

Facle! torțe-aprindeți grabnic! servitorii toți să iasă!
 Doamne, astă 'nfricoșată întâmplare ne'nțeleasă
 O visam chiar adineauri! o! sunt foarte tulburat.
 Doamne! Doamne! Cum mi-e frică! Dac'o fi adevărat?
 Mă înăbuș, dați lumină! (dispare înlăuntru)

IAGO (În Roderigo)

Eu acum te las în pace;
 Cumințenia mă 'ndeamnă. Nu mai am aci ce face.
 Cum îi sunt locotenentul, trebuie să mă feresc;
 Deci în aventura asta, martor nu pot să-ți slujesc.
 Și apoi, la urma urmei, chiar să vrea judecătorii,
 Să nu-ți faci idei naive, că vre-odată senatorii

Il vor pedepsi! De formă, poate îl vor dojeni, —
 Și pe unul și altul vor căta a-i mulțumi.
 Căci Venetia nu poate fără el; ar fi 'n primejdii.
 Turcii amenință Cyprul; el e sprijinul nădejzii.
 Priceput ca el în luptă n'am avut noi alt ostaș,
 Și de mântuirea țării el e singurul chezaș.
 Eu, deși nu pot să-l sufăr, și'l urăsc, — o! peste fire! —
 Dar din 'naltă prevedere și adâncăTRIBUIRE
 Doar de ochi lui, — și-ai lumii, înainte-i mă supun.
 Deci din umbră, și la pândă, aștepta-voi ceasul bun.
 — Dacă vrei să vezi pe maur, cată-l la «Săgetătorul» (1)
 Eu mă duc, te-aștept acolo. Iacă vine Senatorul.

BRABANȚIO (Iago a eșit repede pe când Brabantio apare însoțit de numeroși servitori cu torțe în mâini. Foarte agitat, lui Roderigo.)

Vai! ai spus tot adevărul! Să mă părăsească Ea!
 Nu se spală-așa rușine, — o să sângere coala! (arată inima)
 Ah, răspunde-mi Roderigo, unde oare ai văzut-o?
 Era, — zici tu, — cu Othello? Bine ai recunoscut-o?
 Cine-ar vrea să fie tată, cu-așa preț, în locul meu?
 Ea, nu ți-a vorbit de mine? — Vai! cum m'a 'nșelat mereu!

(>ăpăcit către servitori)

Mai aduceți și-alte torțe. Deșteptați-mi casa toată!

(servitori es; către Roderigo)

Cununați să fie oare? — Oh! nenorocita fată!

RODERIGO.

Așa cred.

BRABANȚIO

Atunci, — pierdută-i! Nu mai vine înapoi!
 Săși înșele ea părinții! A! luați aminte voi
 Nu puneți temei de grabă, nu, — pe nevinovăția
 Fetelor! E o minciună castitatea, cumiția

(1) Săgetătorul: Sala de arme a Venetiei. Pe frontonul porții principale eră sculptat un arcaș; de aci numele edificiului.

Ce pe fruntea lor par scrise! — N'o fi farmec la mijloc,
 Din a cărui amețeală sângele luat-a foc,
 Fără chiar să știe fata că din vrajă totul este?
 N-ai cetit prin cărți seduceri, Roderigo, de aceste?
 I-a turnat ceva în apă, și la minți s'a tulburat,
 Nu-i așa că se întâmplă?

RODERIGO.

Da, e prea adevărat.

BRABANȚIO (unui servitor)

Mergi la frate-meu și-l scoală. (serv. ese)

(lui Roderigo)

De ți-o dăruiam soție! (arătând serv. o stradă și dându-i o torță)

E mai scurt pe-aicea, — ține!

(lui Roderigo)

Unde-or fi acuma oare blestemații rățăciți?

RODERIGO.

Le-ași putea eu da de urmă și v'ași duce de voiți.
 Luați și servitori mai sdraveni.

BRABANȚIO.

Ah te rog, te rog, mai iute.

Să sculăm pe toți aceia ce-ar putea să ne ajute,
 Să-i silim să ne deschidă!

(celorlalți servitori)

Vă'n armați, și-apoi la drum!

Adunați pe ofițerii cari fac de strajă-acum.
 Roderigo, Roderigo, ți-s dator recunoștință,
 Vino dragul meu cu mine, să cătăm cu sirguintă.

(toți es)

SCENA II.

(Veneția. O altă stradă. Intră OTHELLO, IAGO și servitori cu torțe)

IAGO.

De și 'n lupte secerat-am multe vieți, — mărturisesc
 Că omorul cu pândire mi se pare mișelesc.

Știu, sunt slab; vrăjmașul râde când ai mâna milostivă.
Am simțit cu Roderigo însă tocmai din potrivă:
Zeci de ori ardeam de pofta, spada'n pieptu-i să i-o 'nghimp.

OTHELLO.

Ai fost prea cuminte Iago, că te-ai stăpânit la timp.

IAGO.

Prea vorbea de voi cu lipsă de ori care omenie.
Cât p'aci era, răbdarea să mi-o plerd, — Și de mânie
Tot ce bruma am de milă pentru-aproapele, — să las
Și să-l fac să-și ia pedeapsa..... însă m'am oprit din pas.

(confidențial)

V'ați căsătorit prin lege? Ar fi tot ce-i mai cuminte
Căci «Magnificul» — e vorba de-al Desdemonei părinte —
In tot cazul se opune... El e tare, și iubit.
Trecere'n senat ca dânsul n'are nimeni; în sfârșit
Ține'n cumpănă pe Doge la alegere, cu votul.
O să vrea prin judecată ca să te desparți cu totul,
Și-ai să vezi că nu e lege, nu-i aliniat, de fapt,
Care poate să s'aplice într'o chestie de rapt,
Să nu scoată la iveală, — din hrisoave de le-ar scoate, —
Numai dreptul de părinte să și-l apere cât poate!

OTHELLO.

Aș! descarcе-și tot necazul. Ce-am făcut pentru seniori,
Decât ciuda lui, se urcă mult mai sus, — de mii de ori!
Nu știți încă, dar voi spune-o tuturor, de vor să știe,
Și-i o cinste să te lauzi cu străbuna vitejie,
Am strămoși ce'n vremi bătrâne toți încins-au diadeama.
Din califi, prin scoborâre, am și sângele și stema.
M'am urcat deci fără pată pân'la treptele de sus,
Fără nici o îngânfare, — doar de datorie dus.
Iago, dacă Desdemona nu mi-eră atât de dragă,
Nu-mi încatușam eu soarta, neatărnarea mea întregă,
Nici pe miile de perle ce oceanele ascund!
Vezi luminile acele... Cine vine colo'n fund?

IAGO.

Mânios mai e! E tatăl... Cu prietenii lui vine.
Dac'ai vrea să intri'n casă, ar fi poate mult mai bine.

OTHELLO.

Nicidecum! I-aștept aicea. Rangul, firea'ntr'un cuvânt,
Conștiința-mi fără pată, mă vor arăta cum sânt.
Ei să fie?

IAGO.

Nu cred.

OTHELLO.

Dacă ochii nu mă'nșeală, este
Cassio, cu ofițerii Dogelui. (salutându-i) amici, ce veste?

CASSIO.

Generale, vă salută Dogele, și la palat
Pentru-afacerile țării, sunteți chiar acum chemat.

OTHELLO.

Și de ce anume-i vorba?

CASSIO.

Tot mereu sosesc la crainici
Spăimântați, din partea flotei. Sunt neliniștiți și tainici.
Deșteptați în miezul nopți, sfetnici mari și senatori,
Impresoară toți pe Doge, îngrijați, cercetători.
Te-au cătat întâi pe-acasă, — senioria ta eșise.
Dogele voind în grabă să-vă vadă, vă trimise
În trei părți deosebite, prin oraș ștafete trei.

OTHELLO.

M'ai găsit la vreme. Iată, mergi cu mine dacă vrei
Două vorbe mai am numai ca să las colo în casă,
Și plecăm pe urmă.

(intră în sala de arme)

CASSIO (lui Iago, privind pe Othello)

Oare, ce afacere să iasă
De aici? Ce cată-acolo?

IAGO (zâmbind)

Hei! azi noapte-a aruncat
Un năvod, și-a prins o pradă... dar, ca lucru de furat,
Ar mai vrea să aibă prada cu 'ntăriri de legi, firește...
De-i sfințește legea dreptul, — sigur se îmbogățește!

CASSIO.

Nu înțeleg de ce e vorba.

IAGO.

E'nsurat!

CASSIO (zâmbind).

De când? De-acu?

Dumnezeule, cu cine?

IAGO.

Chiar din astă noapte cu...

(Îi șoptește la ureche dar se întrerupe brusc văzând pe Othello care intră, și căruia i se adresează curtenitor).

Noi ce facem generale? Ne întoarcem? Poruncește!

OTHELLO.

Da.

CASSIO (arătând spre un grup ce se apropie).

Văd oameni dintr'ai noștri ce ne caută.. privește...

IAGO.

Nu, nu-s oameni dintr'ai noștri. E Brabanțio... păziți
Vine fără gânduri bune...

OTHELLO (Inaintând spre grup).

Cine sunteți? Vă opriti!

RODERIGO. (către Brab)

Monsenior, e Othello.

BRABANȚIO (oamenilor)

El e ? Prindeți-l, banditul !
Nu cumva din mâini vă scape !

IAGO (In gardă).

A ha ! Iarăși iscusitul
Roderigo ! foarte bine, foarte bine, între noi !

OTHELLO (ironic dar energic).

Domnilor ! Ce'nseamnă oare larma asta de rășboiu?
Timpu-i umed. Prind rugină bunătate de oțele,
Pune-ți săbiile'n teacă, nu vă mai jucați cu ele !

(lui Brab).

Monseniore, anii, rangul ce aduci cu tine aci,
Decât orice-amenințare pot mai lesne porunci.

BRABANȚIO.

Unde-mi ții ascunsă fata urzitor de vicieșuguri?
Blestematule ! Vorbește, prin ce vrajă, meșteșuguri
Ai întors copilei mintea ? Martori toți vă iau pe rând
Un copil curat la suflet, și ascultător, și blând
Fericit, — nici pe departe nu visa căsătorie :
A respins pe unii tineri din înalta seniorie,
Cum putea dar, dacă'n apă sau în vin n'ar fi sorbit
Vre-o otravă-amețitoare care mintea i-a orbit,
Cum putea de râsul lumii să se facă, să pornească
Pe cărările pierzării, uitând casa părintească ?
Ea să schimbe un părinte pe un hid posomorit
Ce-i ursit să răspândească nu iubire, — ci urât ?
Dar să judece oricine, e la mintea orișicărui.
Prin mijloace ticăloase ai știut viclean să stărui.
I-ai turnat în sânge flacări prin descântec, doar așa
Sufletu-i curat și tânăr se putea întuneacă.
A ! Dar vreau ca lumea toată să cunoască și să vadă,
Că mi-e dreptă'n vinuirea și 'ntărită cu dovadă.
Până-atunci te'nchid drept culpeș, de vieți ruinător

Ucenic al unei arte tainice, un vrăjitor
Pentru erezia cărui legea-l pune'n urmărire.

(către ofițeri).

Prindeți-l, legați-l bine, iar de-o face'npotrivire
Cu de-a sila să-l supuneți!

OTHELLO.

Stați prietenilor, stați.

Și voi cei trimiși din partea Dogelui să mă chemați.
Dacă trebuia cu spada să răspund la 'ntâmpinare,
Mâna mea putea s'o facă fără alte ajutoare

(lui Brab).

Unde vrei să merg acuma să răspund la 'nvinuire?

BRABANȚIO.

La 'nchisoare de-ocamdată, — așa-i scris în legiuire.
Iar la vremea sorocită, vei veni la judecată.

OTHELLO (calm).

Bine, dar poruncii voastre dacă m'ași pleca îndată,
Cum putea-voi la porunca Dogelui să mă supui?
Vremi de cumpănă-s în țară: iată vestitorii lui.
Spun că fără'ntârziere mă așteaptă 'ntreg senatul.

OFIȚERUL (către Brab).

Da Măria ta! In juru-i Dogele a strâns tot sfatul.
Pe Seniorii ce-au fost lipsă i-a chemat de prin oraș
Veți găsi și Dumneavoastră la întoarcere răvaș.

BRABANȚIO.

Cum? Senatul să se strângă' așa târziu? Și pentru cine? —
La senat cu toții dară. Ași voi să mor mai bine
Dacă nu-mi dobor vrăjmașul, dacă 'naltul magistrat
Cum și, fără osebire, frații 'ntregului senat,
N'or găsi că prin ocară-mi însuși 'naltul sfat lovit e!
A! Când faptele aceste de'ndrăzneli nepomenite
Nu se pedepsesc, — atuncea vom vedea curând, ca mâini,
Cum păgânii și toți robii, ne iau frânele din mâini!

SCENA III.

(Sala Consiliului. Dogele și Senatorul așezați în jurul unei mese, chițerii la distanță).

DOGELE. (răsfcind hârtiile),

Nu e nici o potrivire între știrile aceste
Ce să crezi, când fiecare ne aduce altă veste?

I-IUL SENATOR (arătând o scrisoare).

Spune-aici o sută șapte de corăbii...

DOGELE.

Iar aici

Suta patruzeci...

II-LEA SENATOR.

La mine, două sute'n cap! Să zici
Că se poate să se'nșele-cum se'ntâmplă câte-odată,
Mai ales când vrei să măsurî c'o ochire flota toată,
Asta nu înseamnă însă pentru noi numai decât,
Că din toate nu răsare un fapt bine hotărât.
Tot spre Cipru este punctul, unde azi Sublima Poartă
După-o dreaptă chibzuire tainic flotele își poartă.

DOGELE.

În privința asta, sigur, pare-a fi statornicit:
Orice număr de corăbii într'acolo s'au zărit,
Că vom fi isbiți în Cipru îndoială nu rămâne.

OFIȚERUL (anunșând)

Alt trimis!...

DOGELE.

Ce vânt te-abate pe la noi, ostaș?

MATELOTUL (înaintează în fața Dogelui.)

Stăpâne —,

Otomanul, hotărârea ce și-o luase, și-a schimbat:
Către Rhodos, nu spre Cipru flota 'ngrabă și-a 'ndreptat.
Angelo Seniorul, astfel, mă trimise cu grabire
Ca Senatului și vouă, prea plecat să dau de știre.

DOGELE (către consiliu)

Dar aceasta 'ntorsătură ne-așteptată, oare ce-i ?

I-IUL SENATOR

Fiind fără nici o noimă, este fără de temeii,
 Turcul pune 'n tot ce face viclenia și-amăgirea.
 Scopul lui, e să ne 'ncurce, și de nu mă 'nșală firea,
 Cyprul, pururi va rămâne punctul lui cel mai râvnit.
 Iar de ce voește-aceasta, --lucru-i lesne de ghicit :
 Pentru el, o însemnătate anumită Cyprul are.
 Știe zidurile sale fără nici o apărare.
 Poate deci asalt să-i dea fără multe lovituri,
 Pe când Rhodos piept i-ar ține cu trufașe 'ntărituri.
 E de-ajuns atâta numai, ca să n'avem îndoială
 C'ar putea să cadă turcul până 'ntr' astfel de greșală !
 Cum ? să-și părăsească prada ce ușoară e de prins
 Pentru alta și mai mică, și cu mult mai grea de-atins?...
 Când ușor i-e să ia Cyprul numai cât ar tinde laba,
 Pentru ce să'nfrunte aiurea o primejdie, de geaba ?

DOGELE.

Drept ai spus, -- împrejurarea nici nu poate altfel sta. . .

OFITERUL.

Alte vești sosesc acuma c'un trimis, măria ta !

TRIMISUL (plângându-se respectos.)

Prea cinstiți Seniori, știm astă-zi ce primejdie ne-așteaptă,
 Către care coastă-anume flota Turcilor se'ndreaptă.
 La 'nceput cărmiau spre Rhodos. Mai apoi s'au răsândit.
 Când, la calea jumătate, iacă'n larg s'au și 'ntâlnit,
 C'un alai întreg de vase de rezervă. Chibzuiră
 Sub o singură comandă să pornească.

I-IUL SENATOR (către senatori)

Nu mă miră, --

Ce spuneam mai adineauri ? (către naticl)

Câte-or fi ? Le-ați dat de rost ?

TRIMISUL.

Trei-zeci. Iar escadra 'n urmă pânzele 'ntorcând, le 'ntinse
Cârmî bordul, și în goana-a sute de lopeți, împinse
Drept spre Cypru. Dar Montano, bunul meu stăpânitor,
Prea plecată voastră slugă, cum surprinse mersul lor,
Mă trimise, și prin mine, roag'a voastră adunare
Ca acestei vești să dea toată 'nalta ei crezare.

DOGE! E.

Lucru-i limpede. Nici vorbă că 'ntr'acolo se reped;
Fie! (căt-re I-iul Senator) Unde este oare Marcus Lucicos?

I-IUL SENATOR

Eu cred

Că se află la Florența...

DOGELE (căt-re ofiț-er)

De-i așa, să i se scrie
Cu întâia poștă, grabnic, — la Veneția să vie.

I-IUL SENATOR (zărind pe noii veniți)

(Brabanțio, Othello, lago și ofiț-erii cu torțe și arme intră.)

A! Brabanțio, Othello... Chibzui-vom mai cu spor...

DOGELE.

Vino, vrednice Othello, dă-ne tu un ajutor;
Vijeliei otomane îndrăznețe, curmă șiru-i.
Ție cinstea, ție grija să duci lupta, și să birui.

(zărind pe Brab.)

A! Brabanțio e-ai-cea! Monsenior-e bun venit!
Nici nu te văzusem încă. Vii la timp. Ce te-a oprit
Să fii lipsă, când nevoe era fără 'ntârziere
Să ne dai în noaptea asta luminata ta părere?

BRABANȚIO (cu un glas îndurerat, stăpânit, care trezește treptat, treptat atenția și
interesul tuturor.)

Am și eu nevoe mare de 'nțeleptul vostru sfat,
Și de mă 'ngrijesc de mine mai întâi, — să fiu ertat.

Căci la ceasul ăsta-al nopții, nu afacerile țării
E cuvântul ce mă'ndeamnă tihna mea s'o dau uitării...
Cine sângeră ca mine sub un doliu rușinos,
Lasă grija tuturoră cu-o treaptă mai prejos.

(stîns)

În durerea mea adîncă lumea piere, se cufundă,
Cum un fluviu se revarsă și îngHITE tot sub undă!

DOGELE.

Ce s'a întîmplat?

BRABANȚIO.

(încăndu-se) Copila, — ah...

I-IUI. SENATOR.

Ce este? A murit?

Nu se poate!....

BRABANȚIO.

Ba se poate... *pentru mine s'a sfârșit!*

(cu vehemență)

Mîșelește i-a luat mintea și pe urmă mi-a răpit-o.
Însă fără îndoială cu descîntece-a vrăjit-o!
S'au slujit fără rușine de un talisman ascuns,
Ticăloase elixire pîăn' n sânge i-au pătruns,
Căci o fire sănătoasă și de simțuri neprostită
Nu ajunge'n halul ăsta făr'o vraje-ațurisită.

DOGELE. (în picioare solemn. Toți se ridică)

Ori și cine-ar fi cel care, prin mijloc nelegiuit
În iubirea-ți de părinte viclenește te-a izbit,
Înșelând o feciorie castă, lesne'ncrezătoare,
Slovă legeră îl așteaptă ne'ndurat, răzbunătoare!
Iată pravila! Lua-vom din pedepse cea mai grea
Ce lovește'n fărdelegea-i. Drept chezaș stă cinstea mea.
Implini-voi pedepsirea fără să mă'nfrîngă mila,
Chiar de-i fiul meu acela ce ți-a necinstit copila.

BRABANȚIO. (eșind în față)

Bine Doge... Ticălosul iață-l, îl puteți privi:
Da! E-Othello, — după care ați trimis să vie-aci
Pentru-afacerile țării!...

DOGELE ȘI SENATORII (în murmur)

Cum! Chiar Maurul? Isuse!

DOGELE.

Stii Othello'n cinstea noastră, al tău nume cât de sus e.
Poți ghici iubirea-adâncă din uimirea ce ne-a prins.
Dar... e grea învinuirea care cinstea ți-a atins!
Ce răspunzi la toate acestea?

BRABANȚIO. (impacientat)

Ce răspuns! un altul nu e:
Cât de mult am drept să-l blestem, — singur poate să v'o spue.

OTHELLO. (Inclinându-se înaintea senatului cu eleganță și vorbind cu o mare seninătate)

Da, prea luminate Doge, prea puternici senatori,
Da; la mine este fiica naltului senior de față.
Dar unitu-ne-am ursita și pe moarte, și pe viață.
Iată în procesu-acesta vina mea de neiertat.
Pân'aci, — nu mai departe, mă simt însă vinovat.
Eu, am vorba înăsprită: ca ostaș, nu sunt din fire
Hărăzit, — cu darul păcei: meșteșugul în vorbire.
Eram mic de vârstă... poate, șapte ani să fi avut,
Și în lagăre, prin corturi, cu soldații am crescut.
Eu, de lucrurile lumii am rămas străin de tot.
Ce se leagă cu războiul, atât știu, atâta pot.
Drept aceia, când mă apăr fără nici-o'ndemânare,
Nu e teamă c'o s'adaog vorbeii, flori amăgitoare.
Și de'ngăduiți, mi-oi spune viața'ntreagă pe de rost
Basmu'ndrăgostirii noastre pe de-a'ntregul, cum a fost:
Prin ce vrajă ne'nțeleasă, prin ce farmece nespuse
—Căci așa e'nvinuirea ce aice mi se-aduse—
Inima copilei sale către mine s'a deschis.

BRABANȚIO.

Cum? ea care-odinioară, ca din spaima unui vis
 Tremura privind mai bine fața ta întunecată,
 După tine, un sălbatec, să s'aprindă-așa, deodată?
 Și de dragul tău să-și uite — o! nici a gândi nu pot —
 Neamul, cinstea, tinerețea, caracter, avere, tot?
 Nimeni n'ar putea să creadă că o fată-așa curată
 Și-ar putea până'ntr'atâta pierde simț și judecată
 Incât surdă să rămâe la al spaimii sale'ndemn;
 Nu! în fața faptei sale, fiecare vede-un semn
 Că prin vraje necurată și-ale iadurilor furii
 Tu ai pus în ea pornirea contra legilor naturii.

DOGELE.

Bănuiala nu-i o probă, — vă mai trebuie dovezi
 Mult mai limpezi, hotărâte, — unde crima poți s'o vezi.

I-iul SENATOR.

Dar vorbește tu Othello, — nu cumva prin vre-o magie
 Tainică, ne'ngăduită, tulburași o feciorie?
 Sau avântul cald, puternic, isvorit din gând curat
 Intr'un dor de fericire pe-amândoi va'mbrățișat!

OTHELLO.

Rog, chemați pe Desdemona; — este'n sala cea de arme
 Să vorbească ea'naintea tatălui, — ea să-l desarme.
 Dacă glasul ei vr'o vină va svârli asupra mea,
 Luați-mi rangul, — iar pedeapsa, cad'asupra-mi cât de grea!

DOGELE.

Să s'aducă Desdemona! (o suită înconjură pe Iago)

OTHELLO. (cătore Iago)

Mergi cu dânșii, și le-arată...
 Tu cunoști mai bine locul... (senatorilor) Pân'atunci, deocamdată,
 Vă voi spune cu aceiași umilință de-adevăr,
 Cum m'ași spovedi'naintea Cerului, de-a firapăr,

Mijlocul firesc prin care câştigatu-i-am iubirea,
Şi cum ea, a pus la rându-i, pe-al meu suflet, cucerirea.

DOGIEL (îi face semn să'nceapă).

OTHELLO.

Tatăl mă iubea, şi-adesea, i-am păşit al casei prag.
De trecutul vieţii mele mă'ntrebă mereu, cu drag.
An cu an voia să ştie ce asalturi, şi ce lupte
Am avut, şi cum trecut-am prin necazuri ne'ntrerupte.
Şi, — i-am povestit viaţa mea de prunc înstrăinat,
Cum m'a aruncat restriştea când pe mări, când pe uscat,
Sbuciumul la muchea groapei, — cât p'aci să-i umplu golul
Şi cum totuşi ca prin farmec morţii datu-i-am ocolul —
Cum m'au prins vrăjmaşi, — chinuri câte nu mai pot să spun,
Cum am fost vândut ca robii într'un lung şi trist surghiun,
Şi răscumpărat, — ce ape străbătut-am, ce pământuri
Bântuit de ici de colo de protivnicele vânturi,
Printre peşteri, printre ocne, prin pustiuri arzătoare
Printre munţi cu vârfuri sterpe, albe pururi de ninsoare!
Zugrăvit-le-am în urmă, depărtate triste ţări
Unde om pe om mânăncă în sălbatece sărbări.
Ale nordului popoare — fel de fel, să tot înnumeri,
Cu hidoasele lor gături ce le cresc mai jos de umeri. (1)
Desdemona la o parte, ca şcolarul, nemişcat,
Asculta cu ochii ţintă şi cu trupu'nfrigurat.
Aşa mult nu vrea să piardă şirul lungilor istorii,
Că de se'ntâmpla pe-afară s'o mai cheme servitorii
Isprăvea cu ei de grabă şi'napoi venea curând.
Ochi în ochi sorbea cuvântu-mi, cu nesaşiu, tremurând..
Eu, văzând c'ar vrea să ştie toată viaţa mea de luptă,
— Căci abia o auzise, la tot pasul întreruptă —

(1) Ilustrul navigator sir Walter Raleigh, contemporan cu Shakespeare afirmă a fi văzut în Guyana creaturi de acestea strănii purtând capu înlântat în piept. Nu-i dar de mirat că, sub autoritatea unei asemenea afirmări, poetul să se fi servit de această fantastică mărturie.

Prind prilejul, și'ntr'o seară, — gândul nostru avea ecou —
 Ea mă roagă basmul vieți-mi să i-l spun întreg, din nou.
 I l'am spus, — și lacrimi limpezi, mari, tăcute, picurară,
 Lung, de mila mea; suspine glasul ei întretăiară.
 «O! ce stranie viață! M'a mișcat așa de mult
 Zise ea — încât mai bine ași fi vrut să n'o ascult.
 Totuși, dac'ar fi ca soarta să-mi aleg chiar eu, ași cere
 Soarta mândră-a vitejiei zămislită în durere!»
 Blând mi-a mulțumit și'n urmă alintată mi-a răspuns,
 De-oi află că vr-un prietin o iubește într'ascuns,
 Să'l învăț povestea vieți-mi să i-o spue ca și mine,
 Dacă vrea s'o cucerească. Înțelegeți foarte bine:
 Admirându-mă'n primejdii, — ei iubirea i-a încolțit.
 Mila sa trezi la rându-mi dragostea, — și ne-am iubit!
 Iată-mi spovedită toată, tainica vrăjitorie!
 Dar Desdemona sosește... Intrebați-o...

DOGELE (lui Brab).

Chiar și mie

Se putea'ntâmplă... Junețea în iubire n'are scut.
 Însă-și fiică-mea în fața lui învins'ar fi căzut.
 Monsenior! Pe mânia, omul înțelept stăpân e.
 Din tot răul, iea de-apururi binele cât mai rămâne.
 Tot mai este bună arma chiar atuncea când s'a frânt,
 Pentru cine la'ndemână n'are alta...

BRABANȚIO.

Un cuvânt...

Să mărturisească însă-și Desdemona, dacă poate,
 Că'n răpirea ei, de vină, e și ea pe jumătate!
 Și să mă'nfierăți nevrednic, dacă eu am defăimat
 C'un cuvânt pe omu-acesta, peste ce-i adevărat.

(către Desd).

Vino fata mea și spune limpede, în conștiință:
 Cine ți-e stăpânul vieței, după buna cuviință
 Dintre toți câți vezi ace adunați în jurul tău?

DESDEMONA (sigură).

Datoria mea, o tată, are și ea două laturi:
 Ție-ți datoresc viața, griji, vegheri și bune sfaturi.
 Jur că scump te port în suflet ca 'ntrecut și 'nviitor.
 Fiica ta sunt doar, — și fi-vei tatăl meu și-al meu senior.
 Dar bărbatul meu — e-acesta! Precum mama mea odată,
 Increzându-ți-se 'ntreagă părăsi cămin și tată,
 Astfel sunt datoare-acuma, — pentru acelaș bun cuvânt, —
 Ca sub scutul lui Othello să rămân pin'la mormânt.

BRABANȚIO (hotărît).

Nici o vorbă! Imi ajunge!

(Dogelui),

Serenissime, — poruncă
 Dați ca treburile țării să ia loc; avem de muncă!

(ridicând ochii la cer)

Decât i-ași fi dat viață, mult mai bine, ași fi strâns
 O copilă de pe drumuri. N'ași fi fost acum de plâns!

(lui Othello cu mânie surdă, arătând pe Desdemona).

Toată inima mea ia-ți-o! Poți să ți-o păstrezi! o! maur...
 Dacă nu mi-o luai cu sila, nu ți-o dam pe munți de aur.

(Desdemona).

Iară câtu-i despre tine, — slavă Domnului ceresc
 Că nu'mi dete și-alte fete 'n grija mea.. O! mulțumesc!
 Numai cugetând la tine, le-ași fi pus în lanț de fer.
 Le-ași fi chinuit, — din tată mă schimbam în temnicer.
 Doge, — am sfârșit

(cade zdrobit pe scaunul rezervat la masa consiliului).

DOGELE.

Mă iartă dacă'nlocu-ți iau cuvântul
 Poate vorba-mi bătrânească ți-a grăbi consimțământul!

(sentențios).

Când nădejdea cea din urmă ți s'a stins, și te-a lovit
 Cel din urmă din necazuri, — cu durerea, ai sfârșit.
 Plângi o pierdere? Ea crește în pustiul tău de jale.

S'a'ntâmpat! La ce cu lacrimi, s'o întorci mereu din cale?
 Când izbit în creștet, soarta la pământ te'ngenuchiază,
 Bate-ți joc de ea! Căci astfel furia-i se micșorează.
 De zâmbești când hoți de pradă, îi prădezi și tu puțin.
 Dar, te furi pe tine însuși de te mistui în suspin....

BRABANȚIO (cu amărăciune firă).

Deci când Turci fură Cyprul, după'asemenea părere
 Să-i lăsăm! Să râdem! — Râsul, e a obștei mângâere!
 Poți s'ascuți de sfatul ăsta în anume mici dureri,
 Când ți-ajunge mângâerea ce la vorbe seci o ceri.
 Dar rămâne și cu sfatul, și cu chinul, cel ce are
 Doar un reazăm în durere: biata inimii răbdare.
 Hei! proverbele acestea, au și miere, și absint,
 Cum le'ntorci, — sunt echivoce, și mai totdeauna mint!
 Vorbele rămân tot vorbe, și n'am auzit vr'un sfat,
 Prin urechi să-și facă părții într'un suflet sfâșiat!
 Dar mizeriile mele, să le dăm acum uitării..
 Domnilor, vă rog... să trecem la afacerile țării.

(La un semn al Dogelui, senatarii își rejau (inuta de ședință și rămân atenți cuvântului său)

DOGELE (către Othello).

Cyprului, voesc să-i dee otomanii un asalt.
 Dovedit e, — și pericol mai de seamă, nu e alt!
 Slăbiciunea noastră-acolo o cunoști prea bine care-i.
 Greutatea apărării știi deasemenea ce mare-i,
 Guvernorul dându-și seama a cerut numai decăt
 Ca'să vie 'n locu-i, grabnic, un urmaș mai hotărât.
 Lumea crede, 'n tine, simte că i-ai fost mântuitorul.
 Iar Senatul întărește tot ce a glăsuțit poporul.
 Vei primi primejdioasa cinste — d'asta nu mă'ndoi,
 Deși scurta-ți fericire s'ar umbrî de-acest războiu!

OTHELLO.

Luminați seniori! Am și eu un despot: obișnuința.
 În culcuș de-oțel și piatră dânsul mi-a călit ființa.
 Pe-un pat așa, mi-e somnul sănătos, și mult mai lin.

Dacă nu-i războiu, Othello nu se simte om deplin.
Doar la muncă, în primejdii ce încearcă o armată,
Simt că sufletu-și găsește firea mea adevărată.
Fericit că împotriva dușmanilor m'ați trimes,
Mulțumiri v'aduc ! Cerca-voi să fu vrednicul ales.
Dar plecând, — o rugă numai ascultată-ași vrea să fie :
Cer bunăvoința voastră pentru tinăra-mi soție.
Ea'n Veneția rămâne ; dați-i rangul unei stări
După sîngele-i de viță ce-i din floarea astei țări.
Să s'așeze-o streajă'n poartă-i cum pe drept i se cuvine,
Ca în lipsa mea să poată fi cinstită de oricine.

DOGELE.

Fără nici o îndoială tatăl său o va primi. . .

BRABANȚIO.

Eu ! Nu vreau !

OTHELLO.

Nici eu !

DESDEMONA.

Firește că nici eu nu ași voi !
Vreau să cruț pe tata. . . poate chipul meu să nu-i mai placă

(cu ezitare).

Insă, Serenisim Doge. . . ași avea o rugă dacă
Vreți să v'aplecați urechea. . . ași voi, cu voia Ta. . .

DOGELE (incurajând șovăirea ei).

Spune Desdemona, spune, ce-ai voi ?

DESDEMONA.

De este-așa. . .

Fie ! — Cât mi-e drag Othello, voi și toată lumea știe.
M'am luat de piept cu soarta numai ca să-i fiu soție !
Darurile firei sale inima mi-au împlânzit,
Și în nobilul său suflet chipu'ntâi i l'am zărit.
Gloriei strălucitoare, vredniciei lui viteze,
Inchinatu-le-am ursita, viața mea, — să le vegheze !

Dacă dânsul pleacă'n lupte fără mine, — mi-ați răpit
 Cultul asprei lui religii pentru care l'am iubit,
 Dar, cu ce să umplu golul lipsei lui, de nu cu plânsul?
 M'ar înăbuși urâtul (hotărâtă rugătoare)
 Ași voi să plec cu dânsul!

OTHELLO (cu elan),

Impliniți-i rugăciunea și dorința-i ascultați
 Căci nădejdea ei, la voi e, O! seniori prea luminați!
 Cerul iau de mărturie, că nu cer îngăduirea,
 Pentru setea nerăbdării ce mi-ar da-o fericirea!
 Nu! avânturile tineri nu mai sburdă! — le'mblinzesc.
 Inșă vreau să-i fiu prielnic, să-i arăt cât o iubesc.
 Nu, nu credeți că Othello ar scădea din vitejie
 Lângă dulcea-i Desdemonă! — Datoria-i, datorie!
 Zeul Cupidon vre-odată dacă'n somn m'ar ațipi
 Și puterile-mi de cuget și de faptă mi-ar topi,
 În cât poftele-mi, să surpe datoriile din mine,
 Bucuros dau voe atuncea ori și căror gospodine
 Ca din coiful meu să-și fac un tipar pentrn captor
 Inima-mi luând drept țintă la batjocurile lor!

DOGELE.

Voia toată-aveți să faceți precum inima vă cere.
 Dar o singură poruncă nu adastă'ntârziere:
 Trebuie ca noaptea asta, fără greș, să fiți pe drum.

DESDEMONA.

Noaptea asta? ⁽¹⁾

DOGELE. (cu hotărâre.)

Noaptea asta!

(¹) Edițiunea din 1623 nu are această exclamație a Desdemonei urmată de răspunsul Dogelui. Ediția lui Charles Knight o trece sub tăcere. Dar aproape toate edițiile moderne, o dau. — Am menționat-o, fiind în adevărul situației.

OTHELLO (calm).

Gata sunt să plec ș'acum !

(apoi Othello vorbește încet Desdemonei)

DOGELE (către senatorii).

Mâini la ceasurile nouă vom deschide iar ședință.
Tu Othello, vei alege un om vrednic de credință
Dintre ofițeri, în mâna căruia să pot lăsa
Hotărârile pe cari punct cu punct, le vei urma.
El te va'nsoți de-aproape...

OTHELLO.

Dacă-a Voastră Seniorie
Se'nvoește să-l primească, — omul care-mi pare mie
Credincios, și'n vorba cărui totdeauna-am pus temeii
Este Iago, — dânsul are grija tinerei femei.
Tot ce înălțimea voastră va găsi să-mi dea de știre,
El sub ochi-mi le-va pune, eu le-oi da îndeplinire.

DOGELE (aprochând, lui Othello, apoi coboară treptel-).

Fie ! (către ceilalți)

Noapte bună vouă tuturor. (lui Brab.) Nobil senior !
Dacă-i drept că o virtute are'n propriu-i isvor
O ascunsă frumusețe, — atunci uită tot necazul !
Ginerele tău nu are negru, nici pe sfert obrazul
Pe cât e de alb în suflet !

I-ul SENATOR.

Maur vrednic, bun rămas
Vezi cu drag de Desdemona !

BRABANȚIO (ironic).

Și veghiaz-o pas cu pas !
Ochi deschiși țintește-asupră-i, căci alunecă la rele.
A'nșelat întâi pe tatăl, — ar putea să te înșele !

(El ese mândru și fără a arunca nici o privire asupra fetei sale, Desdemona inclina capul cu tristeță. Dogele și mai mulți senatori vin și i se înclină înainte-i, și strâng mâna lui Othello. Toți es afară de Othello, Desdemona Iago și Roderigo care sta mai la o parte.)

OTHELLO (lui Brab. cu foc).

Chezășie-mi pui viața pentru sfânta ei credință!

(către Iago)

Iago-afacerile țării ar putea fi'n suferință
De-ași întârzia, — de aceia Desdemona va pleca,
Cu voi. Eu ți-o las în seamă. Roagă pe femeia ta
S'o'ngrijească de aproape, Când nu-s vânturi și nu plouă,
Ia un vas solid, și pleacă în spre Cypru cu-amândouă.

(către Desd.)

Desdemona! Vin, iubirei să'nchinăm un singur ceas!

La cântatul rândunicei, mâini ți-oi zice bun rămas.

Hai, avem atâtea lucruri înainte de plecare!

Nu uită că timpul fuge! Othello și Desd. es)

RODERIGO.

O prietine!

IAGO.

Ce-i oare?

RODERIGO.

Știi ce-mi trece-acum prin minte?

IAGO (nepăsător).

Gândul cel mai nădrăvan:

Să te duci d'adreptu-acasă și să dormi ca un buștean.

RODERIGO.

Nu! — să mă înnece în gărlă!

IAGO.

Fă te rog așa prostie.

Și-apoi chiar să scapi, vei pierde toată-a mea prietenie!

RODERIGO.

Ba, prostie e viața! — Când ți-e traiul amărât,
Moartea — doftor, — îți prescrie ca să mori numai decât!

IAGO.

O! ce mișelie! uite, împlinesc abia pe lume

Douăzeci și opt de-roze ; dar de când cunosc anume
 Care-i binele și răul, n'am putut deosebi
 Om deștept, să știe singur, el pe sine-a se iubi.
 Eu s'ajung în halul ăsta să mă 'nnec pentru-o drăguță ?
 Mi-ași schimbă mai bine treapta mea de om, pentru-o maimuță !

RODERIGO.

Ce să fac ? O ! Doamne, Doamne... știu, amorul meu-i nătâng
 Dar nu pot să-l smulg din mine... Am doar lacrimi să plâng !
 N'am tăria, n'am nici leacul...

IAGO (cu elocuență îngrijită) :

Moft de fire costelivă.

Omul e ce vrea, Rodrigo, chiar când doru-i stă 'npotrivă.
 Viața lui, e o grădină, iar voința-i grădinar,
 O dorești în înflorire cu răsaduri de preț rar ?
 Sau omizilor vei da-o, ca s'o lași părăduirii ?
 Vrei urzici să crească 'ntrânsa, — ori să crească trandafirii ?
 Busuioc voești, ori cimbru să miresmue din foi ?
 Răsădi-vei plante multe, ori ai vrea d'un singur soi ?
 In arendă o dai Lenei ca să-și presure ciulinii,
 Ori dibaciu, i-aștepți rodirea sub puterile luminii ?
 Toată-alegerea atârnă dela tine : cum te 'mpaci.
 De ești om, tu ai puterea după gustul tău s'o faci.
 Are cumpăna vieței două tăvi : aici e leacul !
 Stă într'una judecata, — în cealaltă șade dracul.
 Cât ce poate fiecare trage greu de partea lui.
 Un gând drept, — și poți pe Dracul cu nomol cu tot să-l sui !
 Altfel ? poftele ce 'n tine clocotesc, își varsă râul.
 Ai o stavilă la toate : Judecata ție-și frâul.
 Și dorinți ce sar, nechează dintr'al trupului imbold
 Patimile arzătoare ce te'n calică pe șold,
 Sunt stârpite, — cum de brumă-i veștejit bătutul strugur.
 In amor închis e răul, ca un vierme 'nchis în mugur...

RODERIGO.

Zis-ai drept ?

IAGO.

Am zis : iubirea e desfrâul ipocrit,
 Vierme 'n pânză de mătase, — și-am zis foarte nimerit ;
 Astfel, fii bărbat ce dracu ! Rupe sforile păpușii.
 Să te'neci ! S'asvârlă 'n gărlă doar pisoii, cățelușii.
 N'am jurat să-ți fiu prieten în zadar, — ci să-ți ajut.

(insinuant)

Mai prietin ca acuma nu ți-am fost nici când, — fii mut !
 Ia-ți o pungă grea de aur, și fii gata de plecare.
 Vin cu noi, — maschează-ți însă chipul sub o barbă mare.
 Pune-ți bani în pungă însă tinere, atât îți spui :
 Desdemona, n'o să moară prea mult timp de dragul lui.
 El de-asemeni, — foc de pae, cum i-a fost întâi iubitul
 O să vezi, că foc de pae o să-i fie și sfârșitul.
 Umpleți punga și așteaptă : Maurii sunt schimbători
 In amor. — Tu, bani adună, bani de aur sclipitori !
 Hrana dragostei îi pare dulce azi, ca ananasul,
 Mâine însă lăcomiei săturate-i bate ceasul !
 Atunci dulcele se face ca și ghințura de-amar.
 Trupul ei va'ncepe'n friguri să se răsvrătească iar
 Și'n atingerea hidoasă c'un asemeni om, să ardă
 De dorința ca alături de un tânăr să se piardă !
O să-l schimbe ! De aceia nu uita, — e de folos :
 Punga doldora să-ți fie. Iar de-ți pare că-i frumos
 Să te pedepsești de geaba, — cel puțin ia altă cale,
 Nu a prostului ce'n gărlă, după maluri se prăvăle.
 Nu, — să nu-ți lipsească banii. Ar fi chiar surprinzător
 Ca infernul să nu-mi vie la nevoie 'n ajutor,
 Și să nu putem să rupem sfânta, șubreda unire,
 Intre un pribeag sălbatec și-o Signora așa subțire !
 Crede-mă, femeia asta vezi tu ? o să fie-a ta.
 Însă ia cu tine aur, mult : cât în puteri ți-o sta.
 Și dă dracului prostia să te'neci, așa.. zadarnic !
 Dacă, dragul meu, îți pare totuși traiul prea amarnic,
 Spânzură-te, însă *după* ce i-ai fost intim amic,
 Nu așa, — să pieri în gărlă până nu ți-a dat nimic !

RODERIGO.

Și în planurile acestea, o nădejde dac' ași pune
Pe credința ta, pot oare să mă bizui? Sincer spune!

IAGO.

Da! firește.. dar te'ntreabă mai întâi: sunt bani, ori nu-s?
Ți-am mai spus-o, și acuma ți-o mai spun cu fruntea sus:
Il urăsc pe Maur; — ura, inima mi-o strânge'n ghiare.
Ura ta, de-asemeni este tot cât e și-a mea de mare.
Să ne răsbunăm! Dă-mi mâna! Vezi așa. Acum poți..
Vestejește fericirea în culcușul lor de soți,
Tu ai dreptul la plăcere! — eu? ha! ha! să râd cu hohot!
Multe es din sânul vremii când le bate straniul clopot.
Mergi nainte, umpleți punga, fii tihnit, și-om mai vorbi,..
Chibzui-vom totul mâine.

RODERIGO.

Unde ne vom întâlni?

IAGO.

Vin la mine acasă.

RODERIGO

Bine. Măine dis de dimineață!

IAGO.

Bun. Adio, și-amintește-ți...

RODERIGO.

De ce-anume?

IAGO.

De povață.

Nu cumva să faci prostia, — de măhnire să te'nneci!

RODERIGO.

Nu! decât în vadul rece, mult mai cald în pat petreci.
O să-mi vând averea toată, cred c'atât o să-mi ajungă.

IAGO.

Du-te dar, și ține minte: bani în pungă, bani în pungă!

(privind după Roderigo cu dispreț)

Punga prostului-i datoare bir deșteptului sărac.
 Mi-ași clintî înțelepciunea de-ași voi altfel să fac.
 Cum? Degeaba să-mi stric vremea c'un năuc, c'un pierde vară
 Fără să petrec pe contul pungei lui? Ași fi de-ocară!
 Maurul, a! altă vorbă. Il urăsc ca pe-o năpastă
 Lumea tot sporovăește că iubita mea nevastă
 L'ar fi cuibărit odată în alcov la mine chiar.
 Probe *nu am*, însă lumea se înșală foarte rar.
 Bănuiala sfredelește! — Crud prilej de suferință!
 Voi lucra, ca și cum faptul ar avea curat ființă!
 Maurul se'ncrede'n mine, mă cinstește — asta-i bun!
 Cassio, — a! iacă unul minunat! In joc să-l pun;
 E frumos, — să văd... ei drace cum ași face să-i iau locul?
 Elegant, obraji de piersic, tip de-amant ce-și știe jocul,
 Pregătit e până'n unghii o virtute să sucească.
 Maurul, — săracul, este însăși cinstea omenească!
 Mândru și naiv, e gata să te creadă ori și când
 Om de treabă, de te-aude cinstea'n formă laudând.
 Aștia se duc mai lesne de căpăstru, ca măgarul!
 Hai păianjene! urzește-ți pânza'n taină, să-ți văz darul!
 Iar tu iad, nuntit cu noaptea, naște-ți fătu'ngrozitor,
 Zămislit spre spaima zilei, fruct de ură — și amor!

(Va urmă).

D. NANU

IOAN MAIORESCU (1)

(Schiță biografică).

G. Bariț în *Istoria Transilvaniei*, ajungând cu povestirea faptelor în anul 1864, anul morții lui I. Maiorescu, nu uită a mai spune două-trei cuvinte despre acela căruia îi fusese „amic intim începând din clasele gimnaziale până la sfârșitul vieții lui“, adăugând că „O biografie genuină [adevărată] a lui Ioan Maiorescu, demnă de valoarea, erudițiunea și de meritele lui, numai fiu-său e în stare să o dea Românilor“.

Biografia aceasta, scrisă de către cine ar fi dorit Bariț să fie scrisă, din motive ce se înțeleg ușor, nu o avem. Singura biografie a lui I. Maiorescu, până acum, ne-a dat-o G. I. Ionescu-Gion, în *Portrete istorice*, care e mai mult o simplă schițare a vieții și a faptelor lui Maiorescu. Dealtminteri, Gion nici nu putea să dea mai mult, — materialul necesar neavându-l încă la dispoziție când și-a publicat studiul, mai întâiu în *Revista Nouă*. O încercare mai amănunțită o dăm prin lucrarea de față.

Dar, din motivele amintite și în Prefață, suntem departe de a crede să fi realizat dorința și a lui Bariț și a noastră chiar. Simțim înșine că, cu toată bunăvoința noastră, I. Maiorescu ar fi trebuit să aibă parte, cu adevărat, de un biograf de talia aceluia pe care îl indică Bariț.

Oamenii mari, ca și eroii, nu-și găsesc în totdeauna istoricii pe cari i-ar merita, și I. Maiorescu e unul dintre aceștia.

(1) Din lucrarea: *Ioan Maiorescu*, scriere comemorativă cu prilejul Centenarului nașterii lui: 1811—1911, de N. Bănescu și V. Mihăilescu, București, Tipografia Românească, 1912.

E de ajuns ca cineva să străbată paginile ce urmează ca să înțeleagă singur, prin el însuși, mai mult decât am putut noi să dăm, că I. Maiorescu, — dacă nu s'a ridicat la înălțimea lui Mihail Kogălniceanu, dacă nu ne-a dat vreo operă ca Mihaiu Viteazul al lui N. Bălcescu sau vreo cuvântare strălucită ca discursul lui Simeon Bărnuț, — a fost, totuși, unul din marii oameni ai generației sale dela 1848, care a luptat cu vorba și cu fapta, oriunde a fost pus, numai și numai pentru interesele țerilor române și ale întregului popor român.

Născut în Ardeal, unde și-a făcut și studiile, dela cele mai elementare până la cele mai superioare, continuate la Pesta și la Viena, — la 25 de ani, Maiorescu a trecut printr'una din crizele acelea mari sulletești cari hotărâsc soarta celor aleși, așa cum bunioară ne povestește Ernest Renan în amintirile sale. Destinat, prin învățătura ce o primise și prin dorința părinților săi, ca să se facă preot, Maiorescu, deși bun creștin, nu s'a împăcat niciodată cu teologia și cu spiritul acela de disciplină oarbă în care își trăia viața, atunci ca și acum, cea mai mare parte a clerului. Deprins să cugete, și să cugete liber, Maiorescu a văzut repede că nici preoția nu e de el, nici el de preoție.

Deși lipsit de mijloace și, prin urmare, gata de a se preoți ca să aibă cu ce să trăiască, Maiorescu a făcut pasul hotărâtor al vieții sale: A părăsit Ardealul și a trecut în Țara-Românească, făcându-se *învățător* la o școală începătoare de copii la Cerneți, el omul învățat, a cărui cultură i-ar fi putut deschide porțile chiar ale unei Universități. A venit să îndeplinească, astfel în Oltenia, rolul pe care îl îndeplinise marele său innaintaș, Gheorghe Lazăr, în Muntenia.

Oricare alt exemplar omenesc șters s'ar fi mulțumit cu viața asigurată și tihnită a preotului, supus oricărei stăpâniri, știind că sabia nu taie capul plecat, propovăduind și învățând ceeace însuși, de multe ori, nu crede. Chiar el

va auzi pe un preot spunându-i că „îi e silă de dogmele religiei“. Maiorescu n'a făcut astfel. În setea lui de libertate de gândire ca și de acțiune, simțind în el puteri pentru câmpuri mai largi de activitate, a preferit o situație mai umilă, primejduită, uneori, chiar cu prețul vieții sale, numai ca să rămână întreg, cu felul său de a cugeta, de a simți și a lucra, fără fățarnicie, nici față de el, nici față de alții, fiind astfel înainte de toate, un suflet curat și sincer, trăind cum vorbea, și vorbind cum trăia. Curățenia și sinceritatea aceasta sufletească, față de el și față de alții o întâlnim numai la unii din contemporanii săi, la Munteanul Bălcescu, la Moldovenii Negri, Kogălniceanu, Cuza și la Ardeleanul Avram Iancu.

Sinceritatea aceasta, semnul celor aleși între aleși, e nota caracteristică a sufletului lui I. Maiorescu. Ei îi dătoarește toate suferințele vieții sale, dar tot ei și admirația urmașilor.

Gasise școala dela Cerneți în așa hal „încât părea părăsită de ciumă“. Geamurile sparte, fără uși, și școlarii risipiți. În mai puțin de un an lucră în așa fel încât munca și zelul său îl transferară la cea mai mare școală a Olteniei, la școala centrală a Craiovei, actualul liceu „Carol I“. Timp de zece ani, dela 1837—1848, cu o întrerupere de un an, dela 1842—1843, profesorul și directorul craiovean a lucrat cu atâta dragoste de școală, încât a câștigat iubirea și a elevilor și a concetățenilor săi. Fiind un om luminat, cel mai luminat dintre Craioveni, s'a impus tutulor căpeteniilor și boierilor. Comitetul de inspecție dela București, care asistase la cursurile sale, putea să spună în raportul său că „d-l I. Maiorescu se vede a fi *născut* pentru creșterea tinerimii“.

Conștiința aceasta a marii însemnătăți pe care o are învățătorul în viața unui popor, pe care alte popoare au dovedit-o cu prisosință, cum bunioară e poporul german, o avea și Maiorescu. „Toți cari-i călcăm pe pământul ei

[adică al patriei] și ne hrănim din bunătățile ei suntem datori a aduce la sfântul ei altar aur, argint sau fier, fieș-care după putința sa. Pietre neprețuite pune pe acest altar acela care dă patriei prunci bine crescuți“.

Nu implinise anul de ședere la Craiova și o strașnică furtună s'a deslănțuit asupra capului său, furtună ce eră să-i coste viața. Un articol publicat în „Foaia pentru minte, inimă și literatură“, a lui Bariț, a ridicat în contra lui pe ignoranții și Beoțienii vremii lui. Între cei cari iscăliseră acel protest al stupidității omenești eră și unul din bunii lui prieteni. Destituit din slujbă, târat prin București pentru judecată, care se amână și nu se țineă mai repede, ca să se aleagă într'un fel sau altul; îndatorat și sărac, fără alte resurse de nicăeri; de curând insurat și așteptând ca soția să-i nască pentru ca, în urmă, să rămână pe drumuri, împreună cu familia sa, — I. Maiorescu a plătit cu grele și amari suferințe, nu greșelile și păcatele sale, ci greșelile și păcatele cele multe ale prostiei și răutății omenești. A trebuit să facă *mea culpa* ca să i se redea profesoratul, onoarea și chiar viața, căci, dacă ar fi fost destituit, în situația în care se găsiă, nu-i rămăsese decât să-și ridice viața ca să scape cel puțin pe alte două ființe nevinovate de rușine și de mizerie.

Această întâmplare, nenorocită pentru el, a avut însă și urmarea de a-l face mai precaut și de a fi constatat și prin el că proștii sunt, din nenorocire, foarte mulți și foarte răi.

Critica contemporanilor săi a lăsat-o la o parte și și-a văzut de școală, nu numai învățând pe copiii dar și pe părinții lor și pe concetățenii săi.

Școlarii îl iubiau, — cei cari mai trăiesc, și azi, vorbesc cu căldură și admirație de el, — părinții copiilor și orășenii îl respectau, iar autoritățile școlare superioare îl ascultau uneori, alteori nu, având și conflicte cu ele, provocate pe deoparte din cauza neînțelegerii lui de către autorități, cari nu se ridicau cu mintea până la adevărata

pricepere a intereselor școlii, așa cum le vedeă Maiorescu. Evenimentele dela 1848, fără a se fi amestecat în pregătirea lor, ca unul ce fusese numai profesor și nu se ocupase cu politica, l-au atras, totuș, în vârtejul lor. Și aici ca și în școală, Maiorescu s'a dovedit un om superior. Toate misiunile ce le-a primit a căutat să le îndeplinească până la abnegația ființei sale, periclitând chiar pe aceea a celor mai scumpi ai inimei sale.

Vrednic de luare aminte e faptul că, dintre toți revoluționarii, el singur s'a ridicat, la 1848, la apărarea intereselor, nu numai ale Țării-Românești, care-l trimisese în misiune diplomatică, ci ale *tuturilor*, țărilor române. N'a izbutit la Frankfurt, fiindcă nu la Frankfurt, ci la Berlin era adevărata putere germană, și, afară de aceasta, „Republica română“ își trăise scurta ei viață de trei luni. Rusia și Turcia o înăbușise și stabilise vechiul regim, Maiorescu, ca și ceilalți revoluționari, a trebuit să ia calea pribegiei amare, lipsit chiar de mijloacele de existență.

Propunerea lui, însă, a formării unui mare Stat român, care aveă să cuprindă Țara-Românească, Moldova, și Ardealul, unite sub un Principe din Casa de Austria și sub protecțiunea Germaniei, merită toată atențiunea noastră. Fostul învățător dela Cerneți și fostul profesor dela Craiova, se ridicase, politicește, prin ideea aceasta, care-i aparțineă în întregime, deasupra tuturilor contemporanilor săi, dintre cari, dacă unii se mulțumiau cu înlăturarea Protectoratului rusesc și restabilirea vechilor drepturi ale Porții, atâția alții nu știau nici ei ce voiau. „Dacia“ așa cum o visau vizionarii nu se putea realiză cum credeau ei. E drept că în împrejurările de atunci, nici ideea lui Maiorescu nu se puteă îndeplini. Mijloacele însă nu erau cu neputință. Marea însemnătate a proiectului diplomatic a lui Maiorescu stă în aceea că el nu eră altceva decât însăș dorința Eroului, care realizase, însă cu sabia, ceea ce Ioan Maiorescu căută să îndeplinească pe cale diplomatică. Se știe că, în ziua când Mihaiu Viteazul s'a văzut stăpân peste cele

trei țeri române, visul lui nu mergea mai departe decât o stăpânire a celor trei țeri sub protecțiunea Casei de Habsburg, ca vasal al Împăratului. Dacă n'ar fi fost ucis, poate, cine știe, s'ar fi îndeplinit și acest vis, și, atunci, desigur alta ar fi fost desfășurarea istoriei noastre.

Maiorescu, în starea cunoștințelor istorice de atunci, — Bălcescu încă nu se apucase să pună acea „piatră a edificiului național“, cum îi plăcea să numească istoria Eroului, pe care avea s'o scrie, nu numai cu sufletul dar și cu prețul vieții sale, — n'avea de unde să cunoască bine, nu numai politica lui Mihaiu, dar chiar faptele săvârșite de el. Maiorescu n'a murit la Călugărenii lui Mihaiu, unde voia să se ducă să se lupte și să moară pentru patrie, dar mintea lui ageră a prins un mare adevăr politic, ca și Eroul dela Călugăreni, pe care vremile de mai târziu l-au dovedit, cu prisosință, ca pe o maximă politică. Numai într'o unire a țărilor române și în o legătură mai apropiată cu un Imperiu german se poate asigura pe deplin existența poporului român în formă de Stat și ca națiune de sine stătătoare. „Unirea“ dela 1859 și înclinarea Regatului român spre Germania arată că Maiorescu înțelesese și văzuse bine interesele adevărate ale poporului român.

Deosebirea între propunerea lui Maiorescu și politica lui Mihaiu, care în fond urmăria acelaș lucru, stă însă în aceea că mijlocul ales de Mihaiu, care fusese sabia, fusese cel mai bun și cel mai eficace pentru a clădi un Stat puternic, pe când acel propus de Maiorescu, fiind numai diplomatic, dacă nu eră din cele cu neputință de urmat, eră, totuș, problematic. Chiar când diplomația creiază o formă de Stat dreaptă, tot sabia va hotări de soarta Statului aceluia.

Cât despre Principele din Casa de Habsburg, la care nu s'ar fi putut gândi niciodată Mihaiu, eră foarte explicabil din partea lui Maiorescu. Principele „străin“ se impunea ca o necesitate tuturilor oamenilor politici din vremea lui. Deosebirile de păreri veniau numai din aceea ca să se hotărască ca Principele să nu fie luat nici din o familie rusească, nici austriacă, ceea ce a hotărât Divanul ad-hoc la 1857.

Oricum am privi acum lucrurile, din punct de vedere istoric, un fapt rămâne bine stabilit: Dacă dela Ioan Maiorescu n'am fi avut decât această singură idee, și tot ar fi meritat o pioasă aducere aminte a românilor despre el și despre acest *dualism austro-român*, pe care il întrevăzuse cu aproape 20 de ani înainte de dualismul austro-ungar. Dar, cum am spus, străduințele lui Maiorescu, de altminteri ca și ale celorlalți agenți, au rămas fără rezultate imediate și, atunci, pribeag, Maiorescu s'a dus la Viena, unde a lucrat, pre cât situația lui de exilat i-a îngăduit, și mai departe pentru interesele neamului său, de data asta în formele și cu mijloacele și cu puterile de care dispunea. În deosebi Ardealului i-a dat toată activitatea sa, neuitând și cauza Românilor în genere, scriind prin presă, căutând să le facă simpatică și cunoscută „cauza“.

Și la Viena, ca și la Craiova, loviturile soartei l-au urmărit. Pentru că scria la ziare, lucru oprit pentru funcționari, după legile austriace, Maiorescu a fost *denunțat* de către același prieten, Român și el, căruia Maiorescu i-a răspuns, și de data aceasta, la monstruoșitatea ce o făcuse, tot cu binefacere.

Mai târziu, din cauza altor intrigi, tot din partea unor Români neînțelegători, a trebuit să-și piardă și postul, singurul lui mijloc de existență.

Fără nici o ocupațiune, având timp liber, face o călătorie la acea ramură pierdută a elementului românesc din Peninsula Balcanică, la Istro-Români. Copil, încă pe băncile școlii, se visă odată istoric și filolog, ceace a și căutat să fie. Cu mare bucurie primise el să scrie Istoria Românilor, „nu din vreun interes, ci din acea neastâmpărată iubire către nația mea, cu care îmi arde inima din a 15 ani a vieții mele“.

Dacă scrisese sale istorice și filologice azi nu mai prezintă decât un interes documentar și dacă unele păreri sunt greșite, pe altele le împărtășim și noi, multe din ele fiind

ale bunului simț și al măsurii pe care în totdeauna le a avut Maiorescu, în istorie ca și în filologie, în școală ca și în politică.

Studii de filozofie nu ne-a dat, dar din cele scrise se vede că avea și o bună cultură filozofică. Întors din Istria la Brașov, unde îi eră familia, n'a avut nici acum parte de liniște. Poliția îl urmăria deaproape ca pe un rău făcător. Amărit până în sufletul său de atâtea nenorociri, spune Bariț, în biografia ce i-a consacrat-o cu prilejul morții, „în Septemvrie 1857, îmi jură, între patru ochi, că de-ar suferi aiurea orice rele, aici însă nu voește ca să-i putrezească nici osemintele sale, nici ale copiilor săi“.

Ca un Ahasverus, cel care se identificase cu interesele neamului său, lucrând și luptând, oriunde a fost de lucru și de luptă, Maiorescu eră urmărit aproape în tot locul. Cu 16 ani înainte, la 1842, când eră în Craiova, în urma unei „spurcate intrigi ciocoești“, Maiorescu fusese gonit din țară de către Alexandru Ghica, Domnul de pe atunci al Țerii-Românești. A trebuit să vie Gheoghe Bibescu Domn ca să i se îngăduie reîntoarcerea în țară. După 16 ani, ura lui Alex. Ghica, acum caimacam, nu se stinsese, și când Maiorescu, amărit de cele ce i se făcuse în Austria și în Ardeal, se reîntorcea în țară, în Pământul pentru care suferise, Ghica l-a „expulzat“ din nou. Abia anul „Unirii“ a pus capăt rătăcirilor și expulzărilor sale.

Dându-i-se catedra de istorie la Colegiul Sf. Sava și numit director al școlilor, Maiorescu a avut, relativ, zile mai senine, adică a fost încetățenit, — abia acum avea și el o Patrie, după aproape un sfert de veac dela plecarea lui din Ardeal. Mai târziu, fostul învățător de az, buche dela Cerneți, fostul profesor de istorie și stil național dela școala centrală a Craiovei și profesorul de istorie dela colegiul Sf. Sava, incepea cele dintăiu cursuri de istorie a Românilor la Universitatea din București, care, acum, se formă, în urma celei dela Iași. Începuse ca simplu și umil învățător la o școală primară, trecuse la învățământul se-

cundar și își încheia cariera didactică ca profesor universitar. Și ca profesor, dar mai ales ca director al școlilor Maiorescu a muncit cu aceeași râvnă, cu aceeași energie, având de întâmpinat multe greutăți într'o țară în care mai toate începeau și erau în formație, așa cum sunt multe lucruri și azi, după o jumătate de veac dela întemeierea Statului român.

„Confuziunea și amețeala ce domnesc la noi în toate ramurile administrațiunii publice“, — scria el lui Bariț în 1861, sunt acum 50 de ani, — „are acel rezultat fatal, că nici capii Departamentelor nu sunt în stare de a-ți da răspunsuri definitive.

„Tu ai fost aici; acum e și mai mare încurcătură, și, ca să te convingi, să-ți spun că astăzi și eu, care cred că mă pricep ceva în ramul Instrucțiunii publice, sunt atât de încurcat, încât nu știu unde mă aflu în administrațiunea acestui ram important, care repauză pe umerii mei; voiu să scap și nu-mi primesc demisiunea“.

Azi, după o jumătate de veac, cu tot progresul făcut, un observator adânc al celor ce se petrec în „ramul Instrucțiunii publice“ ar zice tot așa.

Om dintr'o bucată, intransigent, care n'avea în vedere decât binele public, absolut dezinteresat, nu numai bănește — a murit cum a venit, adică sărac, — dar și lipsit de orice ambițiune decât aceea de a face binele tuturilor și chiar dușmanilor, pe cari nu i-a meritat prin nimic, și mai ales poporului său, Maiorescu și în cei ultimi 5 ani, cât a mai trăit în Statul cel nou, în România, unită, de astădată, într'o Românie mică sub un Domn pământean, și nu într'o Românie mare, așa cum o dorise el sub un Principe de Habsburg, — a avut multe necazuri, chiar din partea prietenilor săi politici din vremile frumoase ale revoluției. Cine spunea, — și cum grăia așa viețuia, — că „lumina îmi este adevărul, îndemnul iubirea, iar scopul fericirea poporului român“ și: „n'am venit pentru mine în Pământul acesta, ci am venit ca să lucrez și eu pentru Renașterea

neamului", — acela cu greu se împăca cu moravurile și năravurile ce se practica atunci, ca și astăzi, în învățământul românesc.

«Mare dușman mincinoșilor, fățarnicilor, ipocriților, trădătorilor, ori cel puțin necredincioșilor», eră blând numai acolo unde vedeă «cugetul curat».

«Adevărul e mai mare decât toate» spunea el, cu toată dreptatea, — «să-l spunem pretutindeni, unde se cuvine și unde se cere».

Lucrând mult și din greu ca să îndrumeze și să pună ordine în învățământ, cei doi ani și jumătate cât a funcționat în administrațiunea școlară «i-au răpit», spune Bariț, «lui Maiorescu, poate mai mult ca zece ani din viață».

«După ce adică, sărmanul meu amic», adaogă el, «muncă câte 14 ore pe zi, spre a curăți rugina și spurcăciunile învechite în școlile românești; după ce mijloci profesorilor plăți mult mai bune decât avuseră ei în trecut; după ce câștigă câteva capacități pentru școli, se întoarseră asupra lui toți trântorii, toți pierde-vară, toți deșertii, toți inimicii românismului, și căutând nod în papură, sub cele mai ticăloase pretexte, îl tăvăliră prin toate trivialitățile unor foi periodice de atunci, impregnate de aerul mefitic al bălții ce se numește Cișmeșiu în București, până ce omul înfrânt de muncă și persecuțiuni, își dete demisiunea din direcțiune, pe care n'ar fi trebuit să o primească nicidecum». Și mai departe: «Medicii cari l-au căutat mi-au spus că *loviturile* soartei, și prin urmare, *profundele supărări* au adaos foarte mult la scurtarea vieții lui».

S'a stins, în ziua de 24 August (5 Septemvrie) 1864, și din cauza unei boli organice, de care nu se ocupase mai niciodată, — sacrificându-și sănătatea numai ca să-și îndeplinească *datoria*, care pentru el eră mai mult decât însăș viața lui, — dar și din cauza multelor suferințe ce avusese de îndurat, timp dn 28 de ani, de când facuse pasul hotărător al vieții.

Din darul acesta dumnezeesc al suferinței s'au împăr-

tășit și ceilalți revoluționari, tovarășii săi de luptă dela 1848. În afară de N. Bălcescu, care-și datoriază nenorocirile mai multe bolii sale necruțătoare, nici unul din oamenii dela 1848 n'a fost mai mult prigonit de soartă decât Maiorescu, cu atât mai prigonit cu cât a fost unul dintre cei mai cuminiți, dintre cei mai dezinteresați și mai sinceri luptători pentru cauza cea sfântă: a intereselor, nu numai ale unei singure patrii, ci a tuturilor patriilor române.

Dreptatea ce i se cuvenia cât a trăit n'a avut-o, nici după moarte multă vreme. Pe la 1877, chiar, Ioan Maiorescu fusese aproape uitat, și mulți, spune Bariț, întrebau despre el, cum întrebau copiii, pe vremea lui, de Șincai, Maior, Clain. Nu mai vorbim despre cei de astăzi, cari, cei mai mulți, cred că, dacă s'a luat inițiativa monumentului dela Craiova, s'a luat nu fiindcă Ioan Maiorescu ar fi făcut ceva pentru poporul român, ci, fiindcă... etc., lucruri pe care le tăcem.

Din cele spuse, și din cele ce urmează, se va convinge, oricine se poate convinge, că I. Maiorescu s'a străduit, a luptat și a suferit, nu pentru sine, ci pentru neamul său. Avea toată dreptatea Papiu Ilarian când îl numia: „*Apostol al ideilor naționale în trei țeri române*“.

„Autorii de cărți simțite își iubesc eroii“, — observă istoricul lui Mihaiu Viteazul, d. N. Iorga, — și noi ne iubim „eroul“ nostru, erou, dacă nu prin fapte strălucite pe câmpul de bătaie, erou prin sinceritatea sufletului său, prin caracterul său, prin suferințele sale, un «antic» în toată accepțiunea cuvântului.

Toți revoluționarii dela 1848, cu toate greșelile lor sunt vrednici de iubire, deoarece dreptatea eră de partea lor: Învinșii dela 1849 au fost învingătorii dela 1859. Dintre aceștia, împreună cu N. Bălcescu C. Negri și Avram Iancu, Ioan Maiorescu e vrednic și de mai multă iubire. Și nu iubirea cu care, de obicei, cercetătorul își învâluie chiar pe cel mai ticălos personajiu a cărui vieată o povestește,

ci iubirea pe care o provoacă o viață întreagă de luptă și de suferință, un nedreptățit, și cât a trăit, și după ce a murit. În viață, în continuu prigonit chiar de ai săi, din propriul său neam, nu de dușmanii neamului său, iar după moarte,—în afară de schița amintită a lui G. Ionescu-Gion, și corespondența publicată, răsleț, fie de prietenul său statornic Bariț, fie de pietatea fiului său T. Maiorescu, ori aceea începută, și necontinuată, de profesorul G. Bogdan-Duică,—nici un studiu mai serios asupra activității sale, închinată în întregime poporului său.

Cu toată iubirea ce o avem pentru I. Maiorescu, iubirea aceasta e departe de a ne fi întunecat spiritul de nepărtinire, pe care și-l datorează istoricul sieși și adevărului, mai presus de orice sentiment sau resentiment. «Ich liebe mein Volk», spune acelaș istoric amintit, „weil es das meine ist,—und das ist ales. Aber um Geschichte zu schreiben, dazu brauche ich nicht Liebe und Hass; ich brauche nur Quellen und dasjenige Mass gesunden Menschenverstandes, das notwendig ist, um sie zu beleuchten“.

(Îmi iubesc poporul fiindcă este al meu, —și asta este totul. Însă pentru a scrie istorie, n'am nevoie de iubire și de ură; am nevoie numai de izvoare și de atâta minte sănătoasă cât este de nevoie ca să le lumineze).

Ca și dânsul putem să spunem și noi: Iubim pe Ioan Maiorescu, fiindcă e al nostru, din neamul nostru, ridicat de jos, din țărănime, intrupând în el însușirile frumoase ale poporului român, de cinste și corectitudine sufletească, de bunătate și lealitate, de muncă și de jertfă, de iubire și de iertare, chiar pentru cei mai aprigi și mai nevrednici dușmani. Dar pentru a-i povesti viața n'am avut nevoie nici de iubire față de el, nici de ură față de contemporanii săi, sentimente care n'au nici o legătură cu adevărul istoric.

Orice om superior lasă urmașilor săi învățături de care să se folosească, pentru ca ei să trăiască mai bine decât

inaintașii lor. Dela I. Maiorescu avem pilda vie a unei vieți pline și bine îndeplinită pentru ținta cea mai înaltă pe care o poate urmări omul cult: fericirea poporului său.

Deasupra tuturilor ocupațiilor sale i-a fost mai dragă decât orice altă ocupațiune, aceea de a învăța pe alții și a-i îndrumă, cu vorba și cu fapta, pe calea binelui.

Din cele spuse elevilor săi la lecțiile de istorie, prin care înțelegea să facă mai mult educație națională decât știință, considerând, cum și trebuiesc considerate, lecțiile mai mult ca un prilej de educație a sufletului, se amintesc de către elevii săi și următoarele sfaturi, cari și astăzi, și multă vreme, își vor avea însemnătatea lor:

„Eu, frate“, spunea Maiorescu, „încă am văzut multe și în toate aceste multe m'am convins că noi, fără carte, aici, în țara aceasta, și mai departe, în țerile acelea locuite de Români, multă viață nu vom avea.

Am fost eu în țerile Apusului, și apoi, fost-am și la Viena, și pe acolo, pretutindeni, am înțeles că nimic alt nu întărește și nu împodobește viața omului și, deci, viața poporului mai mult ca învățătura, știința și artele. Asta n'o uitați, frate, în toate luptele vieții voastre, c'apoi încă și noi vom ajunge ca Polonii, și nu-i frumos, nu-i bine“.

Îmbărbătându-și școlarii, cu sfaturi care prindeau cu atât mai mult cu cât însuș fusese prin persoana lui cea mai frumoasă și cea mai vie lecțiune, spunea mereu :

„Să lucrați ! Am lucrat, frate, și noi, dar voi încă mai mult să lucrați“.

Eră cel mai bun și mai cuminte sfat ce se poate da oricui în viață, a cărui singură valoare o dă munca și numai munca. Ca și unul din anticii pe cari atât de mult îi iubiă, el însuș fiind un „Roman“, ca Împăratul Septimiu Sever, ultimul cuvânt al lui Ioan Maiorescu, imagina însăș a vieții sale, a fost frumosul și plinul de înțelepciune omenească sfat : **„Laboremus !“**.

EVOLUȚIA ȘI EDUCAȚIA

I.

Știința este opera minorității, a elitei intelectuale.

Retrași în atmosfera tăcută a laboratorilor și a cabinetelor de studii, ei cercetează și studiază în liniște fenomenele naturii fizice și sociale, stabilind noi raporturi între fenomenele externe și fenomenele interne psihice.

Rezultatele lor reprezintă un pas mai departe pe drumul adaptării omenirii la condițiile vieții.

Reluate și aplicate vieții practice, adevărurile științifice pătrund în curentul vieții sociale, fructificând cultura ideală și cea tehnico-economică a omenirii.

Cu toate acestea, rezultatele științei ar fi foarte restrânse, din punct de vedere al extensiunii sociale, dacă n'ar exista și alte mijloace de difuziune a științei în lăuntrul societăților omenești.

Cel mai însemnat mijloc, care nu numai că continuă în generațiile viitoare produsele culturii tehnico-economice, dar și deșteaptă puterile sufletești și morale pentru răspândirea în masă a unei culturi ideale — este educația.

Știința adaptează minoritatea, educația popularizează, după anumite metode, această adaptare, chemând generațiile tinere să participe la opera culturală; prin aceasta, educația grăbește progresul social și caută să atenueze cu ajutorul culturii, diferențierea dintre clasele sociale.

Obiectul ei fiind dar o continuă corespondență din ce în ce mai completă și mai adecvată între condițiile interne și cele externe, cosmice și sociale, procesul educației contribuie la evoluția socială, fiind o parte integrantă a ei.

Spre a stabili mai bine raportul dintre evoluție în genere și educație în special, se cuvine să ne oprim asupra procesului evoluției, caracterizându-l în trăsăturile lui esențiale.

Care sunt caracterile fundamentale ale principiului evoluției? Cum se manifestă și în ce întindere se poate aplica?

II.

Nici o existență din cele ce alcătuiesc universul n'a apărut dela început sub forma actuală, ci s'a dezvoltat încetul cu încetul, pornind dela o formă rudimentară, omogenă și nedefinită; prin schimbări încete și succesive existențele s'au transformat neîncetat, căpătând forme din ce în ce mai complicate, definite și integrate. În raport cu modificările structurii organice au evoluat pari passu și funcțiunile lor corelative.

Investigațiile învățaților germani, Wolf, Von Baer, Goethe au stabilit că seria schimbărilor organice prin care trece o sămânță, ca să ajungă o plantă adultă sau un ou, constă într'o trecere dela omogen la eterogen, dela simplu la complex, nedefinit și dezintegrat la definit și integrat, și în ceea ce privește structura și în ceea ce privește funcțiunile. În stadiul primitiv, fiecare germene constă dintr'o substanță uniformă, omogenă peste tot, atât ca structură cât și ca compoziție chimică.

În fiziologie această zonă omogenă, considerată ca punctul de plecare al dezvoltării organice, poartă numele de *celulă* sau globulă și e formată din protoplasmă omogenă. Sub presiunea diverselor motive, celulele se schimbă la infinit și ca formă și ca aspect. Fiecare din diferențierile ei succesive constituie un contact între părțile omogene ale celulei, așa în cât progresul acestei forme organice constă într'o serie de schimbări dela omogen la eterogen.

Biologia ne arată toate transformările organice și structurale ale celulei primitive, nesfârșitele ei diferențieri simultane și succesive, până ce în sfârșit reproduce o complexă combinație de țesături și organe, care constituie planta sau animalul.

Nu mai rămâne dar nici o îndoială că evoluția organică constă într'o diferențiere structurală și funcțională, care pleacă dela omogen, *incoherent, nedefinit* la eterogen, *coherent și definit*.

Această lege a dezvoltării organice se poate aplica oricărei dezvoltări? Se poate generaliza și celorlalte feluri de fenomene?

Dacă admitem teoria lui Laplace, formulată de Kant, după care sistemul solar derivă dintr'o imensă nebuloasă primitivă, format conform legilor mecanice, atunci dezvoltarea fenomenelor astronomice se face potrivit principiului evoluției.

La început materia eră extrem de difusă, nebuloasă și incandescentă, fără structură definită; în mod succesiv, materia s'a diferențiat, s'au alcătuit corpuri definite cu raporturi fixe de pozițiune, stabilite matematic.

Cum s'a ajuns aci? Printr'o continuă schimbare dela omogen la eterogen, dela nedefinit și dezintegrat, la definit, integrat și coordonat

Am căpătat o primă generalizare a formulei evoluției, în lumea astronomică; geneza sistemului solar ne-a dat o ilustrare a acestei legi.

Fenomenele geologice ne dau o nouă confirmare, deci o generalizare mai extinsă a acestei formule.

Schimbările pe care ni le înfățișează planeta noastră trebuie să se fi petrecut după aceleași legi.

Pământul a plecat dela o formă nebuloasă, omogenă, nedefinită; din cauza concentrării masa gazoasă a trecut în stare lichidă; avem apoi o primă diferențiere: suprafața solidă, mijlocul lichid.

Simultan cu integrarea materiei, forma a devenit mai eterogenă: coaja prea largă la început, s'a încrețit, alcătuiind basinuri, oceane, munți, văi, mări etc., cercetările ne arată că pământul a devenit mai eterogen în ceea ce privește numărul și poziția straturilor care alcătuiesc crusta sa. Diferențierea gradată a climelor aduce o nouă și foarte complexă eterogenitate și complexitate sub raportul fizic, vegetal sau animal.

Știința geologiei ne arată că odată cu scăderea temperaturii, au început să apară compuși chimici de ordin mai complex și mai mult, care mai înainte nu puteau să se ivească din cauza căldurii ridicate.

Către începutul erei primare apare pe fundul oceanelor o combinație superioară a materiei, caracterizată printr'o foarte mare instabilitate, prima formă organică a materiei cosmice. După ipoteza naturalistului german E. Haeckel, acea materie organică se prezintă sub forma unei extraordinare grămezi de materie protoplasmică, amorfă, fără funcțiuni distincte, e clasa așa numită a protistelor. Din ea au luat naștere primele vegetale și animale.

Geneza vieții vegetalelor și a animalelor, care nu se prezintă astăzi sub cel mai complex aspect de eterogenitate, coerență și definire, confirmă în totul formula evoluției.

Ceva mai mult, numai în lăuntru al acestei ipoteze, căpătăm cea mai completă și sistematică cunoștință asupra lumii organice și organizate.

Generalizarea și extinderea principiului evoluției poate merge și mai departe: producerea organismelor sociale confirmă legile evoluției generale,

Să considerăm ca punct de plecare al societăților omenești, societatea sălbaticilor de azi: ea se prezintă omogenă, nedefinită, incoherentă, nestatornică din cauza legăturilor foarte puțin precise dintre *indivizi*, în timp ce societățile superioare ni se înfățișează foarte eterogene sub raportul ocupațiilor, culturai, și relațiilor dintre clase și indivizi, durata lor depășește cu mult durata vieții elementelor componente.

Trecerea dela forma primitivă a societăților de sălbateci, la societățile civilizate de azi s'a făcut printr'o neconținută transformare dela omogen la eterogen, dela nedefinit și incoherent la definit și coherent, printr'o continuă integrare a unităților, simultan c'o pierdere de independență a mișcărilor acestor unități sociale.

Agregatele sociale ne dau dar o ultimă confirmare a ipotezei evoluționiste.

S'a arătat formula evoluției ca un proces de transformare dela omogen, indefinit, incoherent, la eterogen, definit și coherent, ca structură și ca funcțiune. Această lege descoperită de cercetările naturaliștilor și embriologilor germani, cuprinde în sine legea oricărei dezvoltări; *prin* ea s'a generalizat fenomenelor astronomice, geologice și sociale.

Am verificat această lege pe cale inductivă; deplina siguranță n'o putem căpăta, de cât, dacă, întrebuițând și metoda logică contrară, aceea a deducției raționale, vom ajunge la același rezultat.

Generalizările empirice ne-au dat un mare grad de probabilitate a ipotezei evoluționiste universale; dovada că această ipoteză e o lege în toată puterea cuvântului, care a determinat și determină cu necesitate cursul totalității fenomenelor din univers, ne-o dă *calea deductivă*, rațională. Ca să căpătăm o siguranță analoagă cu aceea a științelor matematice, trebuie să ne încredințăm dacă cursul fenomenelor din univers se conformă formulei generale în chip necesar; trebuie să găsim, adică, un postulat, a cărui valoare să fie absolută și recunoscută de științele pozitive și din acel postulat să deducem, ca o consecvență a lui, formula evoluției. Numai atunci vom avea o certitudine analoagă cu aceea a științelor matematice.

— Avem un astfel de principiu?

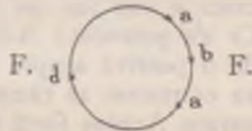
— Da, persistența forței pe care n'o putem tăgădui. Orice

apariție n'o putem înțelege de cât ca provenind dintr'o materie sau forță preexistentă; orice existență n'o putem pricepe de cât în legătură cu alta anterioară ei. Ni-e peste putință să înțelegem ca o cantitate de forță să se nască din nimic, pentru a se adăoga celei universale, așa în cât aceasta să poată crește în mod efectiv. Tot așa nu putem concepe ca forța să scadă din univers, căci ar urmă că se poate perde ceva, fără a produce vr'un efect care să rămână. Acest principiu fiind de o valoare absolută pentru noi, adică mintea neputându-l concepe ca fals, întru cât e impus de natura inteligenței noastre, e evident că și consecvențele sale vor avea aceeași valoare în fața minții noastre.

Am văzut că cel dintăiu aspect al evoluției e trecerea dela omogen la eterogen. E necesar ca această schimbare să se facă în această direcție? Da. Din principiul persistenței forței rezultă un principiu mecanic al *instabilității omogenului*, adică starea primă nu poate dură ca atare, ci trebuie să se transforme cu necesitate în alta și să devie prin aceasta, mai eterogenă.

Să luăm ca exemplu o sferă omogenă de metal expusă razelor unui focar F. F.

De oarece razele din F. au raporturi diferite cu diferitele puncte de pe sferă, urmează că fiecare punct din sferă va fi afectat în mod deosebit, și prin urmare sfera se va modifica diferit.

Starea primitivă de omogenitate a sferei se schimbă, în mod necesar în eterogenitatea, sub influența forței externe.

Și cu cât forțele incidentale ce se exercită asupra unui corp sânt mai multe și variate, cu atât acel corp se va diferenția mai tare.

-- Odată diferențierile începute, e necesar să urmeze mai departe?

— Da, căci forța fiind mai persistentă, nu numai omogenul trebuie să devie eterogen, dar și eterogenul mai eterogen. Despre aceasta ne încredințează al doilea principiu mecanic al evoluției, *multiplicarea efectelor*.

Nu numai corpul sub ifluența forței se diferențiază, ci și forța însăși în alte forțe, deosebite ca direcție, intensitate, ex. Un bloc de piatră sub o forță puternică se sfărâamă, dar și forța se divide, după bucățile sfărâmate. Fiecare din forțele incidente devine și ea la rândul ei o nouă cauză de

diferențieri. Diferențierea odată începută, va trebui să urmeze în fiecare din părțile agregatului, în toate subdiviziunile lui la infinit. De aci rezultă că nici o cauză nu produce un singur fenomen, ci o serie infinită de efecte, căci primul efect devenit cauză, produce alte efecte etc. Ce efecte multiple produce arderea unei lămpi, la a cărei lumină studiază un om politic sau un savant. Fiecare cetitor poate urmări, în mintea sa enormul șir de efecte, din acțiunea unei singure cauze.

Odată evoluția începută, în baza acestui principiu a trebuit să urmeze mai departe, către o eterogenitate crescândă.

Pentru ce, în locul eterogenității armonice și definite, ce caracterizează evoluția, nu se produce o eterogenitate vagă și haotică?

Dacă corpurile devin mai complexe, în ce constă această complexitate? Într'o amestecare mai multiformă și confuză a elementelor componente, sau într'o aranjare mai sistematică a structurii agregatelor?

Să analizăm, câteva exemple din acest punct de vedere: Toamna, când arborii noștri încep să-și piardă aspectul lor de un verde lămurit, luând o culoare gălbue, dacă sunt loviți de un vânt echinoptial, frunzele îngălbenite se desprind de pe crăci și cad jos, pe când cele încă verzi continuă a rămâne. Ce s'a petrecut? Acțiunea uniformă a vântului s'a exercitat de o potrivă asupra ambelor feluri de frunze: cele verzi însă au continuat să rămâe; cele galbene, în agonie, au fost separate. Aceeaș forță incidentă produce efecte deosebite.

S'ar părea că această forță incidentă — vântul — n'a mărit de loc eterogenitatea preexistentă a agregatului; mai curând a simplificat-o, căci de unde arborii la început aveau două feluri de frunze, acum se reîntorc numai la un fel. Așa e în aparență. În realitate, arborii posedau o eterogenitate, înainte de a fi bătuți de vântul toamnei, dar ea eră confuză, căci frunzele galbene erau alături de cele verzi fără nici o regulă. Vântul, forța externă, a adus o ordine, o poziție definită a elementelor, în locul celei dezordonate și nedefinite: frunzele de un fel ca culoare au rămas pe copac, cele de altfel au căzut jos.

Această operație, în virtutea căreia elementele asemenea sau cele ce primesc identic influența aceluiași forțe se grupează la un loc, despărțindu-se de elementele neasemenea sau influențate diferit de aceleași forțe, se grupează în alt loc, constituie principiul mecanic al *segregării*.

El e un principiu de ordine, de separare, de selecțiune și

are rolul de a transforma eterogenitatea nedefinită și haotică a agregatelor în alta definită și precisă.

Până unde merge această eterogenitate a corpurilor? Are ea vre-o limită la care ajungând, întreaga metamorfoză universală se oprește, sau își urmează înaintea ciclul de schimbări în cursul nesfârșit al timpului?

Transformările continui ale agregatelor găsesc o limită în tendința ce-o au de a se adapta complet la condițiile mediului, adică în tendința de a se stabili *un echilibru* perfect și absolut între agregate și mediu, după care trebuie să urmeze acțiunea contrară concentrării, *disoluția*.

Deci al patrulea principiu mecanic al evoluției, e *stabilirea echilibrului între agregat și mediu*.

El se poate exprima și manifestă prin năzuința inescorabilă a agregatelor de a se adapta condițiilor, în care trăesc.

De aceea, cântinua adaptare sau corespundență la care tinde procesul general al evoluției nu e de cât o consecvență necesară a lui și manifestă sub forma cea mai comprehensibilă, aspectul caracteristic a principiului evoluționist.

III.

De oarece privită din acest punct de vedere, educația nu e de cât o necurmată adaptare rațională și conștientă a generațiilor tinere la mediul cosmic și social, prin urmare procesul educației fiind un aspect al evoluției, — cel mai pregnant din câte o caracterizează, — se cuvine să ne oprim asupra acestui punct. În interesul clarificării desăvârșite, să studiem mai în de aproape, în ce constă acest proces de corespondență, căruia în lumea super-organică, sau mai bine zis în evoluția super-organică îi corespunde adecvat procesul educației?

Care-i mersul lui, în ce condiții și în ce scop se efectuează?

I-lăsăm la o parte urmărirea problemei în lumea organică de oarece aici adecvarea corpurilor la condițiile externe se reduce la legea conservării energiei, „*nimic nu se pierde și nimic nu se câștigă*”, aplicată sub câteva forme de echilibru fizic.

Corespondența începe să aibă pentru noi interes, din moment ce agregatul care trebuie să se adapteze, ca o condiție de existență, este viu și reacționează, potrivit influențelor mediului.

Natura și procesul acestei reacțiuni, semnificația și evoluția lui în lumea organică și organizată va fi pentru noi o preparare științifică și necesară, ca să înțelegem și mai bine

natura și semnificarea educației — adică a procesului de corespondență conștientă și teleologică a evoluției super-organice.

IV.

În lumea organică e caracteristică necurmata tendință a vieții de a se adapta condițiilor în care se dezvoltă.

Să urmărim mai de aproape această corespondență dintre raporturile interne ale vieții și raporturile externe ale mediului; ea ne va procura ultimul fundament filosofic al procesului educației, prezentându-l ca un proces de evoluție și de adaptare, în același timp.

Gradele de viață variază după gradele de corespondență: cu cât viața se găsește pe o scară mai inferioară, cu atât corespondența între acțiunile vieții și acțiunile corelative ale mediului sunt mai incoherente, omogene și nedefinite. Viața cea mai inferioară se caracterizează printr'o corespondență foarte simplă și incompletă între procesele organice interne și acțiunile externe ale mediului. Cu creșterea complexității și eterogenității organice se dezvoltă și ajustarea raporturilor interne la cele externe, crescând în număr, întindere, specialitate, coerență și integrare.

Urmând acestei evoluții, trecem insensibil dela fenomenele vieții corporale la fenomenele vieții spiritului, unde corespondența se continuă mai departe, după aceleași principii.

Viața cea mai inferioară o găsim adecvată medului celui mai simplu, de aceea cea mai redusă o găsim la cele mai simple forme organice sub raportul structurii și al proprietăților vitale: Așa, în regnul vegetal *protococcus nivalis*, în regnul animal *gregarinele* și *hidatidele*.

Aceste din urmă sunt viețuitoarele cele mai inferioare și în ceea ce privește structura și în ceea ce privește funcțiile vitale.

Așa gregarinele sunt animale unicelulare, care trăesc în intestinalele unor insecte plutind în fluidul lor nutritor; mediul e constant, uniform și omogen; animalul stă în contact cu materia nutritivă, de aceea și corespondența e din cele mai inferioare, și ia numele de corespondență *directă* și *omogenă*.

Ceva mai înaintată pe scara evoluției organice găsim clasa *amibelor*, *risopodelor*, animale alcătuite dintr'o materie gelatinoasă, în formă de buzunar, fără structură definită, de oarece trimit, când într'o parte, când în alta, prelungiri din substanța lor; aceeaș porțiune joacă rolul de mână, de gură, de stomah. Prin urmare avem o structură complet omogenă. Din o astfel

de materie nedefinită și omogenă a luat naștere prin diferențiere succesivă, organele complexe și funcțiunile eterogene și integrate, ce caracterizează viața superioară. Știința modernă a embriologiei demonstrează acest fapt.

Când în urma unei evoluții succesive și continui, s'a dezvoltat și diferențiat organul prin care luăm act de obiectele ce ne înconjoară — *ochiul*, — animalul a dobândit în lupta pentru existență o nouă armă în plus: vederea. Și pe măsură ce creștea și devenia mai complexă această funcțiune organică, creștea în extensiune și complexitate și corespondența animalului cu mediul exterior. Dar organele n'apar de odată și izolate unele de altele; ele se dezvoltă treptat și corelativ cu toate celelalte organe ale corpului, iar gradul corespondenței dintre acțiunile interne și acțiunile externe merge *pari parsu* cu gradul evoluției organice. Așa în cât animalul care posedă o vedere mai bună, auz mai fin, gust și miros mai dezvoltat, posedă tot odată și o serie de adaptări complicate și adecvate la condițiile mediului.

Această corespundeță superioară, din punct de vedere al evoluției organice, corespunde unei mai mari vitalități și intensități a vieții.

Ca să scurtăm expunerea seriilor succesive de corespondență, după ce-am văzut adaptarea unui organism inferior, să trecem de odată, fără termen intermediar, la examinarea corespondențelor unui animal superior vertebral.

Un vultur își urmărește prada dela distanță, se repede c'o iuțeală vertiginoasă din înălțime asupra ei, o prinde și o sfâșie.

Avem o dovadă de corespondență în spațiu și timp, de oare ce pasărea și a zărit prada dela distanță, a urmărit-o, a făcut apoi o serie de schimbări de poziție față de obiectele înconjurătoare, apropiindu-se de obiectul dorit. Avem dar aci mișcări săvârșite în întinderea unui spațiu, care în limbajul științific se traduc printr'o serie de corespondențe succesive în timp, unite indisolubil cu o serie de corespondențe coexistente în spațiu.

Paralel cu aceste corespondențe de succesiune și coexistență mai observăm o corespondență de specializare: pe când vederea primitivă la animalele inferioare abia distinge obscurul de luminos, vulturul are o serie de distincții de obiecte foarte precise, dela cele mai depărtate până la cele mai mici și apropiate.

Apoi mai observăm că această adaptare a vulturului nu e specială unui singur exemplar, ci aparține întregii clase a pă-

sărilor răpitoare, deci corespondența e generală, transmisă prin ereditate din generație în generație.

Mai observăm că vulturul a săvârșit o serie de mișcări, de când a zărit prada și până a sfârșiat-o. Deși multiple, mișcările se prezintă în legătură una cu alta, întregindu-se și completându-se reciproc, întocmai ca inelele aceluiaș lanț.

Prin urmare mișcările sunt perfect coordonate : mișcările executive au fost adecvate impresiilor primite și întregă această serie de operații complicate a avut aerul unui act simplu.

Ei bine, această acomodare a impresiilor cu mișcările executate, așa încât procedarea întreagă să apară ca executarea unei mișcări simple, ia numele de *instinct*. El reprezintă o strânsă coordonare a impresiilor și o perfectă integrare a lor, într'o acțiune ce apare unitar.

Ambele procese, ale coordonării și integrării, merg împreună și prezintă mai multe grade de evoluție.

1. Când animalul acomodează impresiile prezente cu mișcări executate imediat : cazul vulturului sau a oricărui animal care-și urmărește prada sau se ascunde de dușman.

2. Când animalul coordonează impresiile prezente cu cele viitoare, când întrerupe executarea acestei operații spre a o urmări a două zi, avem cazul unei coordonări mai complexe.

E cazul unei păsări, care-și face cuibul : își întrerupe seria de operații, ca s'o urmeze întocmai și în acelaș fel a douăzi. Cazul întâiu ne prezintă o coordonare coexistentă în spațiu, cazul al doilea ne prezintă în plus și o corespondență succesivă în timp.

3. În sfârșit, al treilea caz, când coordonarea impresiilor cu mișcările de executat țin socoteală nu numai de prezent și de trecut, ci și de viitor.

Avem exemplul cânelui, care-și ascunde osul pentru a doua zi ; avem exemplul furnicilor, care-și adună provizii pentru iarnă etc.

Așa fiind, e natural ca instinctul în care se manifestă coordonarea impresiilor cu executarea mișcărilor, să ne ofere mai multe grade de complexitate.

Cel care corespunde cazului prim, coordonării imediate în spațiu și timp să fie cel mai simplu, iar cel ce corespunde cazului al treilea, cel ce adică prezintă o coordonare extinsă în prezent, în trecut și viitor, să fie instinctul cel mai complex din lumea animală.

Din expunerile de mai sus decurge constatarea că cea mai superioară corespondență a lumii organice la condițiile externe ale vieții e crearea instinctului, care e o adaptare generală a speciei, dobândită în mod mecanic și inconștient prin atotputernicia principiului selecțiunii naturale, ca principiu de perfecționare, secundat de principiul de conservare al eredității.

Generațiile care se succed, primesc fără conștiință, adaptarea organică a speciei lor, ca o armă de luptă în apărarea existenței. Ea rămâne invariabilă, câtă vreme condițiile de afară rămân aceleași. Indată ce apare o cât de mică modificare în condițiile mediului, ea se traduce printr'o turburare a adaptării organice la schimbările externe, care se termină printr'o alterare a corespondențelor consacrate și crearea de noi organe și funcțiuni, potrivit necesităților impuse de noile condiții ale mediului extern.

Așa dacă întâmplător, un animal obicinuit a trăi într'o climă caldă ar trece în altă climă mai rece, acest animal trebuie imediat să se adapteze acestui nou mediu, printr'o pronunțată modificare organică.

Trebuie să dobândească pe suprafața corpului un invăliș mai bogat și rezistent, altfel peire ca neadaptat rigurozității condițiilor de trai.

Concluzia ce ni se impune din constatările de mai sus e următoarea :

Evoluția vieții animale culminează în crearea instinctului. El reprezintă o corespondență inconștientă, dobândită în mod mecanic și reflex sub imperioasa necesitate a condițiilor exterioare.

De aceea, orice modificare a acestor condiții, va atrage cu necesitate o turburare a adaptărilor stabilite, și va necesita noi modificări organice și funcționale în viața animalelor potrivit influențelor externe.

(Va urma)

I. GHIBĂNESCU.

ȘCOALA DE PICTURĂ VENEȚIANĂ

LA

KAISER-FRIEDRICH-MUSEUM DIN BERLIN

Sunt oameni nemulțumiți de banalitatea vieții, și cari nu se simt adânc fericiți decât într'un muzeu. Liniștea salelor, lumina egală, atmosfera capo d'operilor, îi face să uite prezentul și să trăească în trecut.

Un tablou de Ter Borch, în care, în mijlocul unui apartament alb, pavat cu marmură albă, strălucește mătasa roză a unei îmbrăcăminte de femeie, le reprezintă o întreagă existență liniștită, bogată, monotonă, într'un mediu de o curăție rafinată.

O preumblare ideală în pădurea de stejari a lui Ruisdael, în care se concentrează toată umiditatea și melancolia pământului Țerilor-de-jos le dă senzații de o nespusă intensitate.

Un muzeu pare astfel un adăpost în contra brutalității și a zgomotului vieții din afară, mai ales când este așezat în mijlocul unui oraș așa de plin de mișcare ca Berlinul, și instalat cu atâta gust cum e Kaiser-Friedrich-Museum.

La capătul stradei principale din Berlin-Unter den Linden-insula Muzeelor — Museen Insel — este o oază de verdeață și de liniște. La umbra castelului, Lustgarten cu pajiștele sale verzi și bazinurile răcoritoare, se continuă pânăla cele două muzee de o arhitectură atât de clasică: Altes Museum, cu colonada sa ornată de imensele frescuri ale lui Cornelius, și National-Galerie, elegant templu roman suit pe trepte înalte. Mai departe, Kaiser-Friedrich-

Museum face colțul insulei, dând de o parte pe Kupfergraben, despărțit de cealaltă parte prin Sprea de grădinile castelului Monbijon.

Clădirea cu două etaje, de stil clasic, dominată de două cupole de mărime inegală, își are intrarea pe pod — Marbijon-Brücke — în fața statuei călări a lui Frederic III. Picturile sunt la etajul de sus; suind scara de piatră, în vestibulul imens în mijlocul căruia e statua marelui Elector, la stânga sunt salele consacrate artei flamande, olandeze și germane, la dreapta școlile italiene.

Farmecul salelor constă în diversitatea lor: sale mari, luminate de sus, cu pereții îmbrăcați în stofe cu desene bogate, pe care se desfășoară maestoasele alegorii și scene religioase ale lui Rubens, cu culorile lor vii, cu gesturile lor teatrale; săli mai mici, unde pe catifeaua verde a pereților reesă nobleța unui portret de Van Dyck, haina neagră, mâinile fine și figura aristocratică a unei marchize Spinola; cabinete semi-obscur luminate lateral, unde arta lui Rembrandt atrage ochiul asupra juvaerurilor și stofelor de aur ce acopăr pe Proserpina răpită de Pluton, asupra reliefului minunat din celebrul portret al „omului cu casca de aur”; săli intime, de un gust așa de fin, unde pe pereții albaștri madonele de terracottă ale lui dela Robbia stau alături cu un fragment de fresco al lui Filippino Lippi și busturile atât de suave ale lui Mino da Fiesole sau Desiderio da Settignano; altarul dela Gand, capo d'opera lui J. și H. van Eyck, umple singur o sală cu îngerii săi cântând, cu pajiștea sa verde ce înconjoară „mielul mistic”, cu impozantul cortej a ostașilor lui Cristos, a judecătorilor, a pelerinilor și a pustnicilor ce vin să i se închine. Un mic coridor, cu pereții albi, dă o senzație de intensitate delicioasă, cu lemnăriile sale închise, cu tablourile olandeze în cadre negre; nu departe, tapiseriile țesute după cartoanele lui Rafael, dau măreței săli unde sunt expuse un decor de un lux regal. Un șir nesfârșit

de camere în fine, duc la salele picturii venețiene: camere pline de bronzuri, de medalii, de basso-reliefuli, de mobile sculptate, de tavanuri zugrăvite, de uși încadrate cu piatră sculptată, unde ici și colea se vede câte o capo d'operă care luminează sala, un portret de Giorgione sau de Sebastiano del Piombo, de Holbein cel tânăr sau de Albrecht Dürer. Nimic însă din muzeu nu are splendoarea și măreția salelor consacrate picturii venețiene. (Salele 44 și 45).

Ca o grădină, care după verdețea fragedă a primăverii și florile somptuase ale verei, dă toamna fructele cele mai bogate înainte de a amorți în frigul ernei, pictura italiană după primăvara primitivilor săi și vara etății sale de aur are toamna sa bogată în școala venețiană. Palma Vecchio, Giorgione, Sebastiano del Piombo, Tiziano, Veronese, Tintoretto, Paris Bordone, Lorenzo Lotto, Pordenone, Morone, Cariani dau o strălucire nespusă secolului al XVI-lea și Veneția putea să se consoleze de decadența sa care începea, prin pompa triumfală ce o duceau pictorii săi.

Tizian! nume magic! el triumfă și aici: după cum la Roma, în mijlocul nenumăratelor capo d'opere, în orașul stanzelor lui Rafael și a frescurilor lui Michel Angelo, nu e tablou poate care să rămâne mai mult în memorie ca „Amorul sacru și amorul profan“ al său din galeria Borghese. Berlinul de asemenea posedă panze de ale lui de prima ordine. Kaiser-Friedrich-Museum a păstrat însă din epoca în care s'a început colecțiunea și când un muzeu de pictură „eră considerat cam ca o colecțiune de istorie naturală“, calitatea de a avea specimene din toate epocile unei școli, așa încât se poate urmări istoria ei foarte bine. Pentru școala venețiană în special, dela Antonio Vivarini și până la Canaletto și Guardi, toți maiștrii mai de seamă sunt reprezentați.

Oricari ar fi însă seducțiunea ce o exercită artiștii vechi ai școalei, oricari ar fi bogăția culorilor, varietatea atitudinilor, fantezia costumelor, desemnul precis al animalelor în „Inchinarea regilor magi“ a lui Antonio Vivarini (No.

5), în care el unește delicateța lui Gentile da Fabriano cu modelarea plină de forță a lui Pisanello; oricare ar fi eleganța aristocratică și culcrile delicate ale îmbrăcă, minții unei Sf. Magdalena a lui Carlo Crivelli (No. 1156), sau vivacitatea compozițiunii, frumuseța figurilor și atmosfera clară a unei madone de Cima da Conegliano (No. 2); oricare ar fi peisajul fantastic, atitudinile extraordinare și fineța coloritului în „Punerea în mormânt a lui Christos” de Vittore Carpaccio (No. 23 A), privirea, într’o întâie vizită, este atrasă involuntar numai de marii maștrii.

Și mai întâi de Palma Vecchio. „În școala venețiană nu se văd niciodată sentimentele intime ale sufletului sau ideea religioasă, ci frumuseța, surăsul naturei, pornirea tinerească a simțurilor. Asta, într’un cuvânt, este portretul asemănător al Veneției, bogată și puternică în mijlocul tulburărilor teribile din Italia”. Palma, a cărui S-ta Barbara dela S-ta Maria Formosa din Veneția a rămas ca idealul frumuseții robuste a venețienelor din sec. XVI, are aici două portrete de o frumuseță suverană, demne surori ale ficei sale Volante așa de mult iubită de Tiziano. Unul (No. 197 A) reprezintă o femeie blondă, reeșind pe un fond negru, cu bustul gol, căutând printr’o mișcare plină de cochetărie de a se acoperi cu o draperie. Sobrietatea culorilor — negru, alb, roș —, factura îngrijită, fac din acest portret unul din cele mai bune ale maestrului, „Caracterul general a producțiunilor sale, scrie un biograf, este exactitatea, perfecțiunea execuțiunii, amestecul intim al culorilor, încât este imposibil de a se deosebi urmele penelului”. Cu toate acestea al doilea portret este cu mult superior. Dintr’un colț al sălei ochii săi atrag irezistibil. Pe un fond format de crengi de lauri, (No. 197 B) care fac un soi de peșteră umbroasă, o fată cu părul blond împodobit cu șiraguri de mărgăritar, într’o atitudine plină de *morbidezza*, cu ochii albaștrii jumătate închiși, cu capul plecat pe umărul drept, pare că așteaptă

pe cineva. Pe fața ei cu gura mică, cu nasul fin, o expresie de dor nespus se arată. Culorile gingașe ale figurii și a părului, rochea roză, cămașa albă, brațele splendide, reesă de minune pe fondul verde închis a laurilor. Nimic însă nu întrece expresia sa de melancolie, atât de rară în portretele acestor frumoase venețiene, așa de multumite de viața de obicei. Raritatea acesteia o face și mai prețioasă.

Acelaș sentiment de melancolie însă stăpânește pe tânărul bărbat din portretul lui Giorgione (Sala 46, No. 12 A). Se știe cât sunt de rare tablourile atribuite cu siguranță acestui pictor. S'a spus chiar că Giorgio Barbarelli din Castel franco, „zis Giorgione pentru înălțimea taliei și a spiritului său“ nu este decât un mit. Ceeace se știe despre dânsul este de ajuns pentru a asigura că a existat; misterul care învalue însă viața sa, moartea sa la vârsta de treizeci și doi de ani, dau și mai mult farmec tablourilor sale. Multe din ele sunt atribuite lui Tizian; stilul lui Giorgione e greu de definit. Cu toate acestea, el parecă se deosebește de Tizian prin mai multă viață, un sentiment mai profund al naturei, un colorit mai nuanțat, o unire mai intimă între figuri și peisaj. În tablourile sale domnește un aer de melancolie voluptoasă, ce dă figurilor sale o distincție supremă. Nimic mai caracteristic decât portretul dela Berlin: o figură fină privind pe spectator în față, părul împărțit egal în două părți pe frunte, buzele fine, atitudinea liniștită, haina violet deschis, cămașa albă pe un fond închis, compun un tablou de un farmec discret. Mâna care se razimă pe balustradă, pare zugrăvită în urmă, pentru a individualiza mai mult persoana. Totul contribue la efectul misterios al portretului: până și inscripția care nu a putut fi explicată încă.

Cu totul altul portretul tinerei romane cu un coș de fructe în mână, așa zisa „Fornarina“, de Sebastiano de Piombó (No. 259 B). Aici nici un secret, nici o melancolie. Portretul se prezintă cu siguranță, se impune prin atitu-

dinea sa îndrăsneață. Sebastiano del Piombo fu elevul lui Gian Bellini, pe urmă al lui Giorgione: el îl imită atât de mult încât tablouri de ale sale sunt atribuite acestuia. „Când eră vorba de executarea unui tablou, Sebastiano promitea ușor, începea cu greutate, și isprăvea mai cu greu încă. De aceea se găsesc așa de puține tablouri de istorie și de altare de el... El făcu foarte multe tablouri de cabinet și portrete, fără a-și da multă osteneală“. Portretul dela Berlin este din epoca romană a maestrului. Sebastiano văzu că desemnul său nu putea avea succes la Roma; Vasari scrie că Michel Angelo îl ajută pentru a scădea entuziasmul romanilor pentru Rafael. Căutând a perfecționa desemnul său, Sebastiano nu reuși decât a-l face mai țepăn. În portretul dela Berlin, influența lui Michel Angelo este vizibilă în grandiosul figurei și a atitudinii; calitățile proprii lui Sebastiano se văd în execuție: „Este greu de a vedea, scrie un biograf, mâni mai frumoase, tonul cărnei mai roz, accesorii mai bine alese; astfel, de exemplu, în portretul lui Pietro Aretino el deosebi în haine cinci nuanțe diferite de negru, imitând cu exactitate negrul catifelei, al mătăsei și altele. „Venețienii au fost totdeauna iscușiți în această privință; în „Fornarina“, catifeaua roșie a hăinei, blana de prin prejur, sunt redată cu un adevăr nespus. Influența lui Giorgione se vede în colorit, și mai cu seamă în peisajul văzut prin fereastra din stânga, care luminează atât fondul tabloului. Totul dă impresia unui portret tratat în „stilul grandios“ de o siguranță de desemn rară în școala venețiană.

Ceeace face în mare parte farmecul pictorilor din această școală, este că ei reprezintă pe pânzele lor splendorile vieții din timpul lor. Tizian, Giorgione, Paris Bordone, Tintoretto, Veronese, Sebastiano del Piombo, Bonifacio, nu sunt artiști care să se închidă în atelierele lor, în mijlocul tablourilor sau ale anticelor, unde să trăească numai cu visul lor, ca un Michel Angelo sau un Fra Angelico. Ei trec neconținut pe piețe și pe canaluri în mijlocul mul-

țimei, ieau parte la serbările și banchetele date de patricieni, la viața acestora în palatele dela Veneția sau în villele de pe Brenta. Sebastiano del Piombò eră bun muzicant; Giorgione cântă de minune: „concursul său eră cerut la concerte, și nobilii îl chemau la serbările lor“ scrie Vasari. Viața luxoasă și pitorească ce se ducea la Veneția, da artiștilor modele minunate de tablouri: Veronese n'avea decât să copieze un ospăț dat cu ocaziunea unei nunți de patricieni, pentru a face din ea, cu puține schimbări, o splendidă „nuntă dela Cana“, în care Christos și celelalte personaje din Evanghelii sunt înconjurați și ascunși aproape de Regi contemporani, de patricienii în haine splendide, de patriciene acoperite de brocarduri prețioase și de pietre scumpe, de paji frizați și îndrăzneți; Paris Bordone, pictorul *fashionable* a venețienelor elegante n'are decât să copieze cu exactitate îmbrăcămintele lor bogate, peptănăturile complicate a părului lor blond a cărei culoare se capătă așa de greu, pentru a ne da portrete admirabile. Niciodată pictorii n'au avut în fața lor peisaje, personaje, interioare și accesorii mai bogate și mai pline de culoare, tablouri vii mai animate, de reproduș în tablourile lor.

Un oraș de marmură, de aur, de purpură și de azur, plutind pe o apă verde ca smaragdul; o atmosferă mitică îl inconjoară; o arhitectură „din care fac parte în măsură egală apa și lumina, care din marmurile prețioase, sub desmerdarea soarelui, compun culori de cea mai bogată, armonie“; piețe înconjurate de clădiri grandioase de cea mai bogată fantezie, unde goticul se amestecă cu anticul, occidentul cu orientul; fațade ornate de coloane, de pilaștri, de pervazuri de ferești, de balcoane, în marmurele de culorile cele mai bogate, sculptate ca cea mai fină dantelă se oglindesc în apa canalurilor; ici, colea, arborii totdeauna verzi și florile splendide a unei grădini apar de-asupra unui zid vechi de cărămidă roșie, de o culoare admirabilă. Zeci de biserici bogate, cu fațadele lor încărcate cu statui,

cu bassoreliefuluri, cu coloane și pilaștri ; cupole orientale dominând fațade gotice ; o coloană imensă ce înconjură piața San Marco ; interioare de biserici de un fast neuzit, pavate cu marmure scumpe, strălucind de splendoarea mozaicurilor pe fond de aur. Locuinți princiare, unde bogății patricieni adună, generație după generație, tot ce orientul are mai lucos și occidentul mai artistic. În palatele lor, frize splendide înconjurau tavanele, care de obicei erau de lemn sculptat și aurit. Pereții erau acoperiți cu piele argintată sau aurită, sau cu tapiserii de mătase de multe ori îmbogățite cu fire de aur sau pietre prețioase ; ușile, sculptate sau incrustate în lemn de diferite culori ; căminurile împodobite cu sculpturi în cari se amestecau ghirlande de frunze și de flori, sirene, chimere, amorași. În camerele unde stau de obicei gentilomii, pe mesele severe de nuc, se vedeau, într'o dezordine plină de artă, amfore, oale de faianță, vase de aur și argint, spede mari, medalii, instrumente de muzică și cărți legate în piele ornată. Spânzurate de tavan, lămpi de stil oriental, de aramă sau de bronz, din care lumina eșia prin cristaluri de mii de culori, sau lanterne de fier de un desemn minunat. Talerele erau de aur sau de argint, paharele de cristalul de Murano cel mai fin. Cheltuelile ce se făceau pentru mobile erau așa de mari, în cât o lege din 1476 hotări că decorarea unei camere, în lemn, aur și picturi, nu va putea întrece 150 ducați de aur.

Luxul hainelor nu eră mai mic. „Erau în cameră, scrie un călător (Casola) ce vizitase pe o patriciană Dolfin, douăzeci și cinci de fete tinere venețiene, una mai frumoasă decât alta. . . . Foarte convenabil îmbrăcate, cum am spus-o, nu lăsau să se vadă decât foarte puțin umerii goi. Aveau atâtea bijuterii în păr, la gât și pe mâini, adică aur, mărgăritare și pietre prețioase, că, după părerea vizitatorilor, trebuiau să aibă de o valoare de 100.000 ducați. Aveau obrazul foarte bine zugrăvit, ca și restul corpului ce se

vedea". Numeroasele legi somptuarii promulgate la diferite epoci rămăseră fără efect contra luxului.

Botezurile, cununiile, înmormântările, erau ocazii pentru a desfășura o pompă neauzită. „O serbare în apartamentele venețiene cu pereții acoperiți cu aur, cu tapiserii, cu oglinzi de Murano, trebuia să fie ceva feeric. Catifelele și mătăsăriile de toate culorile, rochiile și peptănăturile curios aranjate, pietrele prețioase, străluciau la lumina miilor de lumânări". „Marile recepțiuni date de stat în onoarea regilor, prinților, ambasadurilor, erau pentru a spune așa, apoteoza Republicei".

Nici o serbare nu a fost însă mai mult descrisă de istorici, pictori și poeți, cu culori mai vii și detalii mai minuțioase, decât faimoasa intrare la Veneția a lui Enric III, regele Poloniei, chemat în Franția, pentru a succeda fratelui său Carol IX. „Înainte de a se întoarce în Franția, Enric voi să viziteze cea mai bogată, cea mai elegantă și cea mai curioasă cetate din lume. Prinții din Italia veniră în număr mare la Veneția pentru a primi pe noul rege și a înălța ceremonia prin prezența lor. Serbările fură pe atât de strălucite cât și de fantastice: artificii, excursiuni, ospețe, iluminatii, serenade... Monarchul fu primit cu muzică la granițele statului, el veni la Murano într'o gondolă îmbrăcată cu brocart de aur. Tineri patricieni, îmbrăcați în mătase, formau garda sa, și șaizeci de Halebardieri, armați cu securi antice, cu uniforme de mătase galbenă. Regele, însoțit de Doge, fu adus la Veneția pe o corabie cu patru sute de văslași, în sunetul artileriei, urmat de alte multe corăbii și bărci împodobite cu tapiserii, cu stofe de aur, de catifea, cu oglinzi, cu arme. La Sf. Nicolae din Lido un arc de triumf fusese ridicat, desemnat de Palladio, zugrăvit de Tintoretto și Paolo Veronese. Regele fu găzduit la palatul Foscari, împodobit cu tapiserii, stofe de azur și de aur, mătăsării și catifea semnate cu flori de crin. Urmară cursele de bărci, luptele pe poduri între *Castellani* și *Nicolotti*, facțiuni rivale, banchetele la palatul Ducal;

aici, în sala cea mare fură puse mese pentru trei mii de persoane, cari mâncară toate în talere de argint. În sala Scrutinului fu pregătită o gustare, unde erau mai mult de o mie două sute de talere cu dulceturi și trei sute de figuri făcute de zahăr. Între lucrurile curioase, se observă o fabrică de sticlării, ridicată pe plute mari, în fața palatului Foscari. Regele putea astfel, din balconul său, să vadă cum se fabricau flori, vase și alte minuni de cristal. Bucățile de muzică, executate la aceste serbări, fuseseră compuse de Zarlino și Merulo“.

În fața acestor serbări vecinice, tablourile lui Veronese care ar părea niște scene fantastice create de imaginația sa, par poate mai jos de cât adevărul. El este cu toate aceste un artist minunat, întrecând pe toți în compunere și mănuierea penelului. El este inimitabil, și toți cei care au cercat să și însușască stilul lui, până la Paul Baudry și Makart, n'au făcut de cât să arate imposibilitatea de a-l imita cu succes. Veronese nu se simte în larg de cât când are de acoperit spații colosale, pereți întregi sau tavane imense. În cadrul unei arhitecturi pure, care prin arcadele înalte lasă să intre aerul și soarele, el grupează personagiile sale în jurul unei mese bogat acoperită, pe o scară, pe un balcon. Mulțimea personagiilor nu e de loc confuză, atât de riguroasă este compoziția. Frumusețea fie-cărei figuri luate în parte este de asemenea neîntrecută: femeea blondă care se pleacă surâzând pe masă în «Nunta de la Cana» de la Louvre este imposibil de uitat. Nimenea nu știe să așeze mai bine un cavaler elegant lângă o damă cochetă, să desemneze un paj suind o scară, sau un halebardier de gardă lângă o coloană. Nimic mai superb de cât „Apoteoza Veneției“ din Palatul Ducal. Veneția, personificată printr'o femeie de-o frumuseță maestrasă tronează în văzduh între divinități; mai jos, într'un balcon, femeii de o frumuseță răpitoare în atitudini variate o privesc; jos de tot soldați, popor, cai suindu-se în două picioare, completează tabloul. El eră așa de stă-

pân în arta de a compune, în cât știă să întrebuițeze cu succes spațiile de formele cele mai neregulate. Ast-fel, în «Abondență» de la Academia din Veneția, figurile sunt așezate într'un spațiu quadrilobat cu cea mai mare măiestrie. Repeziciunea execuției sale făcea din el un maestru neîntrecut în frescuri; și capo d'opera sa este poate decorarea villei Barbaro din Maser care unește trei nume mari: clădită de Palladio, decorată cu sculpturi de Vittorio, zugrăvită de Veronese. Nimic nu întrece libertatea concepțiilor: un paj deschizând o ușe, o femeie venind dintr'un lung coridor, totul e o surpriză pentru vizitator; și ce este mai frumos de cât capetele de femei care se văd privind în jos după balustrada figurată pe tavan!

La muzeul din Berlin, Veronese are două cicluri decorative: un tavan provenid din palatul Pisani (cab. 42, Nr. 326 - 330), și o pictură decorativă provenind din antrepositul germanilor la Veneția, «Fondaco dei Tedeschi» (Nr. 304, 309, 311). Tavanul reprezintă o scenă mitologică, ce se petrece în văzduh: Veronese arată acesta nu numai prin norii ce o înconjoară, dar luând punctul de vedere ast-fel, în cât spectatorul are impresia că este foarte jos dedesubtul scenei. Decorațiunea din «Fondaco dei Tedeschi» e și mai interesantă. Ea reprezintă un zodiac imens, în fața căruia sunt îngropate zeități păgâne. Dacă unele grupuri par cam searbede, și Jupiter prea seamănă cu Christos, este un grup însă «Minerva ajutând pe Marte să se dezarmeze», capo d'operă unde 'mâna lui Veronese se recunoaște. Marte, pe jumătate dezarmat, dar păstrându-și coiful și două spade, rădică brațul stâng în sus, pentru ca Minerva să-i desfacă cuirasa. El are toată aparența grandiloquentă a unui erou al unui Ariost.

Minerva, văzută din spate, cu coiful pe cap și lancea lângă ea, este și ea înarmată: însă haina împodobită cu lame de fer o acopere atât de puțin, că lasă să i se vadă umerii și spatele de o culoare admirabilă. Este o lucrare de pictură de un farmec nespus: coloritul argenteu al lui

Veronese apare aici cu toată distincția sa ; culorile șterse ale hainelor, verdele laurilor de la picioarele divinităților, cerul albastru închis, fac să se concentreze privirea asupra umerilor albi ca laptele ai Minervei.

Veronese redă serbările din oraș; un tablou interesant de Paris Bordone ne face să pătrundem în viață intimă a patricienilor în villele de pe Brenta. Tabloul se numește «Jucătorii de șah» (Nr. 169); câtă deosebire însă de tabloul anonim cu acelaș subiect, din sala de alături, în care jucătorii închiși într'o cameră, nu se ocupă de cât de jocul lor. În tabloul lui Bordone, șahul nu este de cât un pretext, pentru a așeza față în față personagiile. Pe o întinsă pajiște verde, ce se ridică puțin în fund la dreapta pentru a forma o colină umbrită de arbori la stânga, se ridică coloanele și statuetele de marmură albă, vestibulul unei ville. Arhitectura sa bogată, planul pitoresc, detaliile bogate, toate fac din ea un bun specimen de arhitectură venețiană. Bordone'ca și Veronese, posedă cunoștinți vaste în arhitectură. Ce sală măreață construiește el în tabloul de la Academia din Veneția «Pescarul remițând Dogelui inelul lui S. Marco», unde, printr'un artificiu ingenios, el face să pătrundă marea până în sala marelui consiliu, notând ast-fel elementul pe care să răzâma mărirea Veneției, pe când prin arcada din fund, deschisă, se vede o perspectivă măreață de biserici și palate. Arhitectura de marmură albă din tabloul de la Berlin, reese și mai mult pe fondul verde al erbei, și al colinelor îndepărtate. Cei doi judecători sunt în planul întâi: oameni tineri, cu aerul grav în veșmintele lor lungi de patriciani. Unul, la dreapta, mișcă o piesă din joc, privind pe spectator. Al doilea, cu capul lasat pe mână, gândește, cu un aer de melancolie delicios; el este departe de joc. Gândește el oare la una din frumoasele venețiene ce stau în grupă, departe, în fundul tabloului, sub arborii umbroși? Portretele nu sunt desăvârșite din cele mai bune a lui Bordone acest rival a lui Tiziano: portretele lui sunt de multe ori

atribuite acestuia, și el a avut norocul de a zugrăvi tabloul pescarului dela Academie, o capo d'operă a picturii venețiene, cu pompa sa maestoasă temperată de familiaritate, tablou care are marele merit de a trata un subiect nou, și un subiect național. Dar ceace face mai interesant tabloul de la Berlin este peisajul, poiana, cerul albastru spălat recent de o ploaie de vară, norii care se îndepărtează; personajele în costumuri variate preumblându-se printre coloanele villei; valeții purtând băuturi ici și colea, grupul de femei ce stau pe earbă, în fund. Totul face un tablou de o varietate de culori admirabilă, și portretele ajung la înălțimea unei pagini din istoria moravurilor Veneției în secolul XVI. În aceeaș sală, un alt portret de Bordone. Portretul unui bărbat îmbrăcat în negru, pe fondul alb al unui perete. Figura este interesantă prin expresia sa de mânie, atât de rară în portrete. Ceace caracterizază de altmintrelea pe Bordone ca portretist, este o individualizare tare, reproducerea amănunțită a trăsăturilor și a expresiunii. Portretele lui Tiziano din contră au ceva care depășește personalitatea modelului. Bordone este de o minuțiozitate rară, fie că reproduce o figură, o haină sau un accesoriu. De aici interesul istoric și anecdotic al portretelor sale. El este mai presus de toate un pictor de femei: toate frumoasele venețiene au trecut prin fața sa. În opera sa se pot studia modele din timpul său, și cea mai răspândită, de a-și vopsi părul în galben. Venețienele se supuneau muncii celei mai mari pentru a da părului lor această culoare aurie. Cesar Vecellio în celebra sa carte „Habiti antichi e moderni“ sub desemnul reprezentând „la donna che si fa biondi i capelli“ dă explicația modului curios cum damele venețiene își petreceau timpul pe terasele caselor lor, expunându-și părul la arșița soarelui, după ce-l udau cu o apă specială. Cele mai diferite nuanțe de blond, dela blondul deschis până la roșul aprins se văd în portretele maeștrilor venețiani. Un tablou de Bordone, reprezentând o damă pieptănându-se cu ustensilele de vopsit

lângă ea, ne trădează secretul ocupațiunii sale. Îmbrăcămintea de asemenea este redată de el cu cea mai mare exactitate: nu uită nici o garnitură și nici o cută. Stofele vestite din Veneția, brocardurile broșate sau țesute cu aur, splendidele *ormesini*, *zendade*, *soprarizi*, supraviețuiesc grație lui. Mărgăritarele, altă nebulie a Veneției și a secolului XVI, cari se răspândise în toată Europa, împodobesc părul și hainele modelelor lui. Nicăeri eleganța venețiană nu renaște pentru noi mai precis decât într'un portret de Bordone, de ex. in cel dela München, femeie de o statură maestosă, cu talia sus, capul mic, cu o expresiune puțin desprețuitoare pe buzele sale, cu aerul mândru în haina sa de stofă grea, cu mărgăritare în păr, și spânzurându-i pe gât. Nuanțele argintate și delicate ale pictorului adaugă la farmecul acestor femei.

(Va urma)

NĂROJII

POVESTE POPULARĂ DIN GORJ, CU NOTE LINGVISTICE

(Urmare)

Venisă dela biserică o nuntă acasă la ginere. Și ginerele cu mireasa se căzneau să intre innăuntru pe ușa bordeiului. Și mireasa eră o haia lungă-lungă, de nu-i ajungeai cu mâna 'n cap; și ginerele *pae-că* (1) l-ar fi bătut mă-sa cu ghebele-'n cap, când eră mic; așa eră de *scund* (2), că i ar fi mâncat rățele din traista și l-ar fi bătut broaștele cu laba 'n cap.

Și toți se dedeau de mama focului, că ce să facă, ce să dreagă, ca să bage mireasa 'n bordeiu, că ușa (3) eră prea *scundă* (2). Da unu de colo, mai cu minte: „*la tăiarăți* capu miresii, mă“, face, „că altcum nu să poate s'o băgați innăuntru“.

Că, i' auzi Vășile-al nost' și nărozi' asta, să plesnească, —nu altceva—, de năcaz.

De-abi (4) se furișă prin lume, pân'la mireasă, și hărști! un pumn zdravăn după ceafa miresii (5) și asta se făcu ghem și *de loc* fu 'n bordei cu ginerele ei.

Ailalți oameni se puseră cu gura pe Vășile; dar însă, *după că* (5) Vășile le desluși nărozia ce eră să facă, de tăia capu miresii, il *loara* (6) de gât și-l opriră la masă, să cinstească cu totu nunțașii, că-i scapasă de mare *nagoda* (7).

(1) *Pae-că*=pare-că, par'că. Prin sincopa lui *r* din *pare*.

(2) *Scund*, *scundă*=mărunt, ă. Singurul întrebunțat cu acest înțeles.

(3) *ușa*=ușa. Ne artic. se zice și se scrie o, *ușe*. 2 *uși* (plur.) cf. *gușe* sing.=gușă; *nașe*=nașă; *fașe*=fașă etc.

Poate *că* e prin analogie cu Subst. de decl. III-a.

(4) *de-abi*=de-abia și *abiă*=abia. Foarte frequent.

(5) *după că*=*după ce că*=după se.

(6) *loară*=luară. In vorbirea populară ce aude *loară*.

(7) *nagoda*=daraveră mare; afacere compicată; pricină grea. Se zice și *cărcotă*=afacere,=daraveră, pricină, proces. Mai multe *cărcote* fac o *năgodă*; sau *nagoda* e cu *cărcote* multe.

Nu-i vorba, să se fi legat cineva de el, și Vășile eră om vartos, că sfărâmă și *sdrobică* (1) piatra cu pumnul. Da, vorb'ăia, omu cu minte n'are puterea numa în mâine, dar însă mai multă are în cap.

Și așa petrecu flăcău nost' pân' la ziuă, cân' vră să plece. Da, toți câți erau la nunt'ăia, —și erau mulți, ca umpluse ograda, —il imbiau într'una: «Că stai, măi vere, la noi, c'o fi bine de tine, că te-om însura și pe tine și ți-om da o fată de toată *frumușețea* (2) și cu cuprins bun, și te-oi face sătean cu noi, că nouă ni-e place de tine, că ești deștept....»

Da băiatu, ți-ai găsit!. Iși luă ale lui și pe-ci-i fu drumu. Ce să stea el într'un sat de năroji?! Și plecă tot înainte, gândind că doar o da de niscaiva oameni mai cu scaun la cap, să mai nvețe și el câte ceva de la alții; nu tot el să 'ndrepte nărozia *altora* (3) oameni.

Da, cân' ajunsă, spre sară, în alt sat, văzu pe unu ieșind dintr'un bordei nou, cu *sac* (4) deschis la gură și fugia *p'in* (5) fața bordeiului, strângea sacu la gură, intra cu el în bordei, și iarăși ieșea, și iarăși intra,... și tot așa făcea. .. până ce-l întrebă Vășile, că ce face.

Da, omu-ăla: „Uite, mă vre“, face, „făcui și eu bordei nou-nouț, de-abia azi il *gătai* (6) și-acu car lumină cu sacu d'afară. că-i *beznă* (7) de tot innăuntru“.

—„Da, bine, mă nene, bată-te 'n cap, să te bată, nu puteai să-i faci o *fereast'ă* (8) mă?“

—„D'apăi cum dracu să i-o fac?“

—„Nici atata lucru nu știi?!“

—„Firește că nu știu, că *să vrea să ști* (9) făceam eu“.

—„Ai vre-un căpătâi de *lântete* (10) și vr-o beșică (11) de

(1) *A sdrobică* = a face fărâmi un obiect, de ex. pâine, mălaiu etc.

(2) *frumușețea și frumușeata* = frumusețe. Sibilizarea lui *s* în *ș*, poate că s'a făcut prin influența plur. adj *frumoși* asupra subst. format, probabil, dela răd. *frumos*.

(3) *altora oameni*. Unele determinative nehotărâtoare, luate ca adject. prepuse substantivului, rămân articulate, chiar unde nu trebuie.

(4) *sac*. În altă variantă e *butoiu*. (5) *p'in* = prin (sincopa).

(6) *gatai* = insprăvii, gătii Pe:f. simplu. (7) *beznă* = întuneric. Foarte frecvent.

(8) *fereast'ă* = fereastră (sincopă). (9) *Să vrea ști* = să fi știut (Vezi No. 2 pag. 3).

(10) *lântete* = lântet = o șimpeă de lemn, mai ales brad, cu dimensiuni variabile (vezi No. 10 pag. 5).

(11) *beșica* = bășică (vezi No. 7 pag. 19).

bou, ori țiplă, și câteva ținte d'ele mici și vre-un *fierăst'ău* (1) și vre-un ciocan?"

— „Am de toate, am și-o beșică, dar nu prea mare“.

— „Cât o fi. Las'o că e bună. Stai colea și te uită“.

Se pusă Vășile-al nost' și spintecă lăntetele cu *fierăst'ău* făcu patru bucăți și le 'mpreună la colțuri cu ținte, muiă bine beșica, o tăia și-o 'ntinse bine pe giurgiuveaua făcută din lăntete. Făcu în ușa bordeiului o gaură cât giurgiuveaua de mare și puse fereast' asta la ușe. Și-acu se vedea binisor în bordei, că 'ncepu a se cruci și omu-ăla de-așa minune.

Can' să plece, Vășile il învăță, cum să-și mai facă o fereast'ă, da mai mare, sus pe coperiș, între căpriori.

Și de-aci se duse 'n lumea mare și multe nărozii văzuse. Și fusase și prin Târg. Și, pe unde se dusese, muncisă omu nost' din greu; da pusese ceva parale bune la chimir. Da, într'una din zile, făcându-i-se urât de-atâta umblare și făcându-i-se și dor de-acas', și cum eră acu și gros la chimir:

„De cât cu atâția năroji“, face el, „ce găsii în lume, mai bine la ai mei acas', că tot nu sunt așa de năroji ca ailalți“. Și-o luă băiatu nost' înapoi, spre casă, tot pe *picere* (2). Da, dela un loc încolo, găsi o *ocasié* (3) cu cai, dete omului câțiva crețari și mearsă el cu *ocasi'ăia* cam vre-o zi întreagă, de-și mai *hodini* (4) ale *picere* (2). Măi mearsă el o noapte pe jos și apucase acasă în ziua *hailaltă* (5) cam pe cân' eră soarele de-asupra capului. Și *ce de mai* (6) pupături cu-ai lui de-acas'!

Acas' la el bordeiu 'ncepusă să se *huroae* (7); și cum aveă ceva parale acu și eră om vrednic, unde mi-se pusă mă nene, de făcu nește căși d'ele mari, cu *feresți* (8) mari

(1) *fierăst'ău* (art. și neart.)=fierăstrău cu sincopa lui *r*.

(2) *Picere* plural forma populară dela picior. Fenomenul e aproape general.

(3) *ocasié*=căruță ușoară, brișcă, trăsurică de sat. Pe alocurea, chiar la oraș, pe „faire-part“ de nuntă scrie jos: „Veți binevoi a pofti cu *ocasié* D-voastră“ adică invitatul sa-și aibă trasura, căci nuntașii nu-i pun la dispoziție.

(4) *hodini*=odihni prin metateză. (5) *hailaltă*=ailaltă cu o aspirație (h) inițială.

(6) *ce de mai*=cât de multe, câte! Adjectival de cantitate și arată abundența.

(7) *să se huroae*. Subj. pers. dela *a se hurui*=a se urul, dărâma.

(8) *feresți*=ferestre. Sincopat și cu plur. În *i* în loc de *e*.

— cum văzuse el pe la târg; da nu d'ele boerești, dar însă ca la țară.

Și făcu omu nost' pătulu și sopru mai mari si acoperite cu *hindilă* (1) și făcu și *gard* (2) la linia șoselii, cu lănteți de brad și de jur 'mprejuru grădinii gard de nuele. Și tot îi mai *hudise* (3) parale. Cumpără o vacă cu *lapte* (4) și o pereiche de boi, și un car nou. Și tot in primăvar' aia mărită și pe soru-sa, Cătrina, cu un flăcău bun, deștept și cu oștirea făcută.

Alde taică-su era cât pe-aci să așeze (5) cu băiatu-ăsta; dar însă,—vezi 'mneata—, nu prea avea fata zestre, măcar că băiatu o vrea și-așa.

Și după că așeză acu de-abine cu băiatu-ăsta despre nuntă, unde făcu și sor'-si o pereiche de căși ca ale lui și-i dete vaca și ai doi boi și caru nou, și se făcu nuntă, de se duse valvă 'n lume.

Da, lumea din sat se minună de cășile lor, și: „*Maichea!* (6) face, *câtă mai* (7) cășile de mari! și cum le-o fi făcut așația mă?! Mare minune!”

Și așați doi cumnați aflară că lumea se minună de cășile lor și se duseră și ei de-arându pe la toți, și le crici azi, le crici mâine, până ce peste 3—4 ani, numa se pomeni satu cu căși ca lumea și tot cuprinsu în bună rânduială.

(1) *șindilă*—șindrila prin sincopă. Se mai zice și șită.

(2) *gard*—orice fel de 'mprejuire. Nu se întrebuițează cuvântul *uluci*

(3) *hudise*—rămăsese M. m. ca perf. dela *a hudi*,— ire.

(4) *lapte*. Pe alocurea (Ciuperceni, Godinești etc.) se pronunță *lapce*, pentru că *te ti*-se pronunță *ce, ci*. Apoi *de, di* se pronunță sau *ge, gi*, cu o slabă resonanță a lui *d*, sau *dghe, dghi*. Ba încă *ge, gi* scade la *je, ji*.

Astfel se zice de ex. *jejet*=deget; și *jeșt* deșt;

lemn de *ceiu*=lemn de teiu.

ge unge= de unde, etc.

Fenomenul acesta nu este general; totuși se găsește destul de 'ntins; așa in Mehedinți, in satul *Breșnița* la vre-o 4—5 km. spre N. de Severin fenomenul acesta este foarte accentuat și întins.

Astfel, mergând odată spre acel sat întreb pe o femeie in drum: „Ascultă, dodă ale cui sunt casele alea mari de pe deal?”

Ea-mi răspunde: „Cășile alea mari *ge pi geal* sunt ale lui d-l Mica Muncanu”=Casele alea mari *de pe deal* sunt ale lui d-l Mita Munteanu.

(5) *să așeze*. *A așeză* despre o nuntă va să zică a pune la cale și a isprăvi definitiv cu un flăcău sau fată. Cf. barbarismul *a tranșa*.

(6) *Maichia!*=măre! O exclamație de mirare.

(7) *Câtă mai* cășile de mari! Ce case mari!

Fată cu această vertiginoasă iuțeală a progresului tiințific, ar trebui — vor ba lui Renan, — să fim tare mulțumiți, dacă ne-ar spune cineva de pe acum măcar cum vor fi abecedarele peste vre o sută de ani.

2). Tot astfel nu poate fi indoială nici de sporul frumuseții. Câte și câte prefaceri numai în cele din urmă veacuri! Unde e azi Olanda, pe vremea lui August se întindeau smârcuri, în care cuibăreau găștele sălbatece, în tocmai ca în tundrele Siberiei. Unde este Elveția, grădița de vară a Europei, erau codrii și tihărai în care se sălășluiau lupii și urșii. Dunărea lui Herodot curgea printe maluri tot așa de pustii, ca și ale lui Mississipi, iar Rinul prăvălea undele sale peste stâncele dela Schafhausen în singurătatea unor păduri sălbatece, ca și ale Orenocului la cataractele lui Itupire. Unde e azi Berlinul, Dresda, Stockholm și alte metropole de artă și cultură, erau bălți peste care castorul își clădea colibe, întocmai ca în lacurile Canadei, iar locuitorii Europei beau din scăfărlii de om scalpate după metoda Peilor-Roșii.

Și ce armonioasă rânduire a vieții de atunci și până azi! Am secat bălțile, am îndreptat scurgerea apelor, am petruit drumurile, am imblanzit sălbătăciunile, am împodobit țări întregi întocmai ca pe niște grădini. Dintr'un păr sau măr pădureț, am dobândit sute de soiuri pe care, pădurea singură nu le-ar fi scos nici odată la iveală. Din răsura sălbatică, am scos neamuri întregi de trandafiri, care mai de care bogăți în mireme și culoare. Și tot așa cu păsările și alte animale imblanzite și chiar cu rasele omenești. În loc de o singură Elena sau Phrynea, avem azi atât în lumea veche, cât și în cea nouă — dela ficele Albionului și până la creolele Americii — un nenumărat răsad de frumuseți omenești cărora le lipsește doar lira lui Omer și perspectiva secolelor spre a fi slăvite ca și cea aleasă de frumosul Paris.

În fiecare veac, s'a mutat astfel hotarul dintre Ormuz și

Ahriman în paguba celui din urmă. Peste tot, pământul pare a se pregăti pentru o mare serbare, ca și cum ar vrea să placă unui ochiu care îl privește din depărtările spațiului ceresc.

Și, după cum sporește frumusețea fizică, tot așa se a-daogă și frumosul artistic. Fiecare veac și fiecare popor crește cu ceva comorile artei. După valul cel mare dintre Omer și Fidias, unda s'a ridicat earăși între Dante și Michel Angelo, apoi din nou în epoca lui Cervantes, Shakespeare, Moliere și Goethe. Și de câte ori nu se va mai ridica încă în lungul șir al miilor de secole ce vin! Nu mai vorbim de undele mai mărunte din țările mai nouă, căci cine mai stă să numere toate valurile din fața mărilor și lacurilor în veșnică vibraire . . .

3) Rămâne doar indoiala numai cu privire la progresul moral.—A sporit și binele, după cum vedem că sporește adevărul științific și frumusețea?

De la omul peșterilor până la bunul Livingstone care prin blândețea sa a cucerit inimele canibalilor Africei și a ajuns să se plimbe singur printre ei, ca oarecând Daniil în groapa leilor, hotărât—este un mare progres al inimei omenești.

Ca niște zâne, aci aspre, aci blânde, religiunile, începând cu cele mai umilite, au căutat să înfrâneze cu cântece și chiar cu descântece apucăturile omului pornit spre dobitocie. Unele au nimerit mai bine, altele mai rău. Destul pieziș au nimerit cele ce au cercat să încredințeze pe „cei flămânzi“, că sunt și fericiți, fiindcă vor fi răsplătiți după moarte; — lăsând astfel să se înțeleagă, că aci, pe pământ ar fi deocamdată rândul mișeilor să se sature.

Mare greșală din partea atâtor oameni vrednici și sfinți în viața lor, să nu arate lămurit că răul, ca și binele, își dobândesc răsplata lor mai întâi *aci* și *acum*, adică în cuprinsul traiului pământesc al fiecăruia. Tristă scăpare din ve-

dere să nu arate că păcatul, ori cât de tănuț ar fi, mânjește ; că toate florile care ascund un vierme vor da un rod mai dinainte intinat. Mare vină atuturilor variantelor de confesiuni religioase, care, punând prea mult înainte „viața de apoi“ și „răsplata de apoi“, au părut că lasă macar o clipă pe Ormuz sub biciul lui Ahriman.

Alături de teologie, când mintea omenească a început a scruta mai adânc cauzele lucrurilor, a venit însă la rând, ca să încerce a lecui răul, filosofia, sub haina vapoasă a metafizicii. Pentru filosofi evdemoniști toate sunt trandafirii—Democrit râdea; pentru pesimiști, toate mohorâte — Heraclit plângea. Iar alții, mai apatici, găsiră comod să se impace cu gândul că răul și binele sunt deopotrivă, se cumpănesc *ab initio* în chip desăvârșit.

Mare greșală și aceasta,—din dragoste pentru o egalitate *a priori*—să propovăduiești că Ormuz ar fi egal cu Ahriman (ca doi corbi: unul alb altul negru, care s'ar încăera zadarnic, fără puțință de a se birui până în vecii vecilor!) Intristătoare doctrină, care nu făgăduia mângâere nici aici și nici măcar dincolo de mormânt, în raiul plin de feeriile teologiei.

În sfârșit, în veacurile din urmă a venit la rând și știința exactă, să-și arate și ea puterea în vindecarea răului moral.

Până aci, dobitocului care întindea ghiara să sfâșie, teologia îi puneă înainte un *tabu* oare-care sau amenințarea cu muncile iadului. Pe cel capabil de mai multă reflexiune, metafizica cercă să-l aromească cu muzica vorbelor, ademenindu-l spre raiul diafan al entităților. Când însă fiara bimană a mirosit ceva din îndrăsnelile științei exacte, problema progresului moral a devenit dintr' o dată enorm de grea. Înainte, când bestia simțea că e foame întindea ghiara și sfâșia. Acum ea zice : ceeace e natural e fatal și rațional. Nu mă tem de nici un *tabu* al religiei, și răd de orice îngăimare a descântecului metafizic. Am ajuns dincolo de bine și de rău; sunt brută pozitivistă; sfâșiiu și fac în acelaș timp teoria dreptului de

a sfâșieă. Imoralitatea de odinoară eră glumă. Adevărata înțelepciune e amoralitatea...

E timpul prin urmare să revizuim toate ideile noastre despre progres. Adevărul crește; fără indoială crește și frumusețea, dar *binele* e un simplu non-sens; progresul moral e o iluzie deșartă și ridiculă. *Also sprach* docta—canalia.

Așa să fie?

Nu credem. O cercetare mai atentă, arată că și progresul binelui e tot așa de sigur ca și al adevărului.

Nu de mult, legea coborâtă din slava muntelui Sinai zicea: „dinte pentru pentru dinte, ochiu pentru ochiu“. Morala asta ni se pare azi odioasă, vrednică doar de Zuluși și de Papuași. Și cu adevărată mulțumire ne îndreptăm ochii spre dealurile Nazaretului, de unde s'a auzit acuma vreo 19 sute de ani frumoasa învățătură: „iubește pe aproapele tău, ca și pe tine însuși“. Cu blândul propăvăduitor, născut în staulul oilor, simțim că un mare val de bunătate s'a revărsat asupra întregii lumi.

Dar nici învățătura aceasta, cu toată duiosia lui Cristos, a lui Buda și altor întrupări ale binelui moral, nu are un criteriu destul de lămurit. — Nu iubește oare pe a aproapele său și alcoolicul care imbiie pe orice drumeț să se amețească frățeste cu el, bând din acelaș ulcior? Morala aceasta era deci prea umilă, ca și bieții pescari care o propovăduiseră mai întâi robilor și celor simpli cu duhul.

Trebuia neapărat să se ridice tonul, și mai alestrebuiă purificată datoria morală de orice aluzie mitologică la smoala iadului, la huriile Coranului și la alte răsplătiri ca acestea. Întrebarea eră: se poate moralitate fără scadență și fără ghișeu de plată?

Și atunci s'a auzit, nu dela Semiții cu imaginația inflăcărată de soarele Palestinei și Arabiei, ci de la un mag potolit, care, în temperata noastră Europă, cercetă temelia rațiunii cu adevărat pure — s'a auzit o nouă vorbă:

„Lucrează așa, ca și cum faptele tale ar trebui să fie pildă și lege întregii omeniri“ — de azi și de totdeauna.

Fă ceea-ce trebuie, mai întâi și mai pre sus de toate fiindcă *trebuie*. Căci pentru omul în adevăr superior, moralitatea e o necesitate, o lege cu totul imperativă.

Minunatăprivești deasupra vieții sufletului! vastă și maestoasă, ca și seninul unei reci nopți de toamnă! Din cer și până în pământ—tăcere, iar în tăcerea cugetului, tu, ascultă de suveranitatea propriei tale cunoștințe, fără teamă și fără de speranță.

Impunător, de sigur, dar fără eficacitate practică și acest imperativ; puțin temeinic, cu toate că în mintea lui Kant, el trebuia să fie *categoric*. Cum să fie... când de o astfel de poruncă impersonală nu pot ascultă de cât înțelepții de felul celui de la Königsberg, care, în loc să se avânte în tumultul vieții de toate zilele, își petrec existența lor în potolita neliniște a cugetării. Pentru cei lași, din lumea de rând, ce nereal e acest imperativ!

Cum n'a observat magul că lumea nu e o chilie de filozof, pardosită cu silogisme, ci un vârtej de energii care uneori răstoarnă într'o clipă toată strategia argumentelor celor mai bine rânduite? Cum n'a luat seama că nu e poate un singur gând de acțiune, care să nu fie pătat (chiar fără știrea noastră) de umbra unei intenții de folos personal, și deci nu e cum *ar trebui să fie*? Există o faptă care, chiar în ochii celui ce o împlinește, să nu fie o deviere dela idea din care a pornit?

Și atunci, cum să lucrezi așa, în cât viața ta să poată fi pildă pentru toată lumea, când ea nu poate fi pildă nici măcar pentru tine însuși?

Trebuia prin urmare, să ridicăm nivelul datoriei și mai sus.

Nazarineanul fusese mai mult un erou al voinței, năzuind a scăpa masele desmoștenite;—de aceia s'a și suit pe cruce, primind moartea ca orice erou al acțiunii. Când propovăduia de pe munte, mulțimea uită de foame și sete, sorbindu-i numai cuvântul său de revoltă în contra nedreptății; iar când a pus mâna pe biciu, fiul lui David alungă din templu pe puternicii zarafi ai zilei, în-

tocmai ca un moștenitor care, venind să facă dreptate, alungă din palatul părinților săi pe toți uzurpătorii necinstiți. Oclipă voința i-a șovăit și lui, dar a suferit totuși crucificarea, dând, astfel un prestigiu concret tuturor poruncilor sale către mulțimea celor ce-l urmase. Kant dimpotrivă e un singuratec, un erou al cugetării abstracte. El poruncește doar pentru sine și pentru cei de un fel cu dânsul. — Pentru ca să fie asigurat progresul binelui trebuiau să apară eroi ai sentimentului etic în afară de sfera teologiei și metafizicei.

Și au apărut în adevăr, — mai ales în țara sincerului cugetător Darwin. Iar glasul lor sună cam astfel: Fiind-că natura samănă mult și culege puțin; fiindcă în toate fapăturile sale, mulțimea e mediocră de la furnici și până la om, cum vrei tu să fi îndreptarul lumii întregi, și măsură a Datoriei, tu, un Quidam — oarecare, o sărmană faptură de rând, născută să te sprijini, nu să sprijini; să te înveți, nu să înveți; să ascuți, nu să fi ascultat! Cum vrei ca în ciobul tău de oglindă necurată, să caute o lume întreagă drumul adevărului? Ce babilonie ar fi, dacă fiecare și-ar ținea înaintea nasului frântura sa de oglindă, măgulindu-se cu închipuirea că în ea se poate vedea „calea de aur“, cărarea sigură pentru îndrumarea oricărei alte vieți omenești? Vai ție faptură neisprăvită, pe care hasardul nașterii te-a aruncat între cer și pământ! Ascunde cât mai repede ciobul tău de imperativ ne-categoric, slut și strâmb ca și tine.

Nu tu, om de duzină, arătare-de-om, poți fi îndreptar și pildă semenilor tăi, ci un altul și anume: exemplarul cel mai ales al speței sau varietății — eroul. Căci dacă natura, semănând cu nemiluita și alintându-se, scoate la iveală mai mult mediocrități și chiar pocituri — *lusus naturae* cum ziceau alhimiștii — tot ea, în clipele sale de trezvie lucrează cu o superlativă grijă, iar atunci, din grația lui Dumnezeu, prin tainica întâmplare a nașterii ese la lumină Omul-erou, care pare a concentra în sine toate însușirile de căpetenie ale întregii spețe. Tipic fiind, acela

singur poate fi și pildă pentru alții. Acela, chiar tăcând, poruncește ca un imperator; acelaia i se cuvine de drept suveranitatea imperativului categoric.

Iar acesta sună astfel : pe cât este cu putință, fii aproape de eroism. Ridică nivelul datoriei tale, până la nivelul vieții eroilor, — singurii în care natura se arată mai vădit perfectibilă. Ei sunt leacul contra polarității răului. Ei țin scara pe care Ormuz se va sui tot mai sus peste capul lui Ahriman. Ei ne spun că singur binele e durabil, iar răul e trecător — „moare“, se uită ca și cum nici n'ar fi fost.

Așa învățau odinioară sub colonada Porticului înțelepții școalei stoice, și tot așa a propovăduit în timpurile noastre Carlyle și toți cei la un cuget cu dănsul.

*

Dar nici aici nu ne putem opri. Nici eroii nu pot fi intru toate un îndreptar sigur al vieții, fiindcă nici ei nu merg pe o linie cu desăvârșire dreaptă. Sunt admirați doar fiindcă natura, neputând realiza în nici o direcție ceva absolut, suntem bucuroși să o vedem măcar apropiindu-se de țel. Cu tot călcâiul său vulnerabil, Achile e cel dintâi erou al Iliadei, iubit de zei și de oameni. Cu tot neajunsul călcâiului, el eră totuși cel mai iute la fugă (*ὠκυδὴς πύδων*), iar când se retrăgea spre cort, tot rășboiul stă pe loc. Dar de aci nu urmează că toate faptele lui Achile sunt vrednice de imitat.

Formula corectă ar fi deci alta: să lucrezi ca eroii în momentele lor de eroism. Pe celelalte, treci-le cu vederea. În calea aceasta, firește, poți călca alături de drum; poți șchiopăta și chiar cădea uneori, căci și eroii cad. Dar incordează puterea ta până într'atât, încât o zi măcar, între naștere și moarte, să fii aproape de eroism. Ai curaj, cum are și natura. Cu toate nenumaratele sale rătăcirii, universul își îndreaptă singur greșele. Ormuz e sigur de victoria finală.

Așa dar tinerii de elită—căci de ei venise vorba—când văd răul eșind o clipă deasupra, să nu-și piardă curajul. Când mișelimea cu toate varietățile sale: politice, literare, sociale . . . se pare că triumfă, să nu se retragă în ungher. Căci astfel de biruințe nu pot fi durabile.

Cătimea de materie e în lumea fizică una și aceeași; energia lumii morale e una, dar nu aceeași, ci se adaogă veșnic prin solidaritatea tuturor celor buni, din toate țările și epocile.

Dela Vede, până la Kant și Carlyle, nici o năzuință spre mai bine n'a rămas uitată. Pe când cei răi au perit ca fumul, cei buni trăesc mai departe și au acum o realitate mai simțită poate chiar de cât în timpul vieței lor pământești.

Și aceasta e dovada pipăită, că alături de progresul adevărului și frumuseței, omenirea se poate bizui cu aceeași deplină siguranță și pe progresul tot atât de real al binelui.

Din fundul carcerii sale, nefericitul Oskar Wilde, când a simțit că sufletul i se însănătoșează, a trimis prietenilor săi acest înțelept cuvânt: „în gospodăria grozav de simplă a naturii, nimeni nu primește decât ceiace dă el însuși“. Cine se îndoește deci de biruința binelui, să știe că în realitate se îndoește de sine însuși, osândindu-se singur a fi la un loc cu aceia pe care Dante îi pune în fundul iadului,— cu melancolicii sau „inimele negre“.

Dinpotrivă, cei sănătoși la suflet, ori care ar fi decepția momentului, se înalță iarăși gata spre luptă. Ascultând de frumoasele vorbe ale lui Goethe: „peste morminte — înainte“, ei nu părăsesc calea dreaptă, chiar când ea trece peste lespezi sub care se ascunde cenușa celor mai scumpe iluzii.

1912. Oct.

INSEMNĂRI

PRIVITOARE LA ISTORIA CULTURII NOASTRE

Pentru filioque.

De când am introdus această rubrică la *Convorbirile Literare*, obiceiul însemnărilor s'a generalizat. Azi le întâlnim și în alte reviste și chiar în unele ziare. Relevăm aceasta din următorul motiv: Revista noastră, din principiu, s'a ținut departe de harța atât de adânc intrată în obiceiurile altora. Acum câțiva ani, polemicele introduseseră o terminologie de insulte atât de variate, în cât se putea vorbi, într'un anume sens, de o adevărată zoologie literară. Ca reacțiune, am socotit că ignorarea injuriilor și relevarea obiectivă numai a faptelor însemnate va fi de ajuns pentru orientarea publicului, lăsând scandalul literar pe seama celor ce urmăresc în literatură alte scopuri decât cele culturale.

Lipsa aceasta de atenție pentru vulgarități pare că a fost intrucâtva de folos, temperând în timpul din urmă virulența polemicilor personale. Pacea e însă departe de a fi venit.

Pomenim ca document în această privire lupta acerbă, care se dă acum între unii Români culți din Transilvania și Ungaria pentru *filioque*. În clipa când zeci de sate românești sunt primejduite în ființa lor etnică, unii conducători ai poporului nostru nu găsesc nimic mai urgent decât să se încadre pentru subtilități dogmatice și să-și adreseze injurii pe care ne sfim a le mai reproduce. Streinii care ar auzi de așa ceva și-ar face o foarte slabă idee despre răspândirea spiritului critic și științific printre Români.

Lăsând însă știința la o parte, e ceva și mai grav. Inveninarea luptei e atât de mare, în cât o revistă de peste munți, *Cultura*, se îndoește dacă Românii cu filioque vor „mai putea sta alături în munca culturală a *Astrei*“, cu cei fără filioque.

Aceasta e unitatea noastră etnică și culturală!

Dacă Românii sunt gata să-și arunce anateme pentru două, trei silabe ale unei limbi pe care azi nimeni n'o mai vorbește, în adevăr: „viitor de aur, neamul nostru are...“

M.

FAPTE, RECENSII, REVISTE

1. FAPTE

FIZICĂ. *Evaporația solului și a vegetalelor ca factor al persistenței timpului ploios și rece.* Când o perioadă de umezeală și de scădere a temperaturii are loc, pare că ea tinde să se continue. Verile anilor 1910 și 1912 ar fi o dovadă despre aceasta. Fără îndoială, curenții atmosferici își au rolul principal, însă intervin desigur și alți factori determinați: ast-fel este evaporația solului și mai ales aceea a vegetației.

În vremuri ploioase, pământul păstrându-se umed, evaporează neîntrerupt apă, care, condensându-se în păturile superioare ale atmosferei, învâluie cerul și cade iarăși, sub formă de ploaie, urmându-se ast-fel până ce fenomene atmosferice intervin ca să rupă echilibrul statornicit.

Căci evaporarea solului umed e foarte mare: astfel „în luna Iulie așa de ploioasă, din anul 1910, cătățimea de apă căzută pe hectarul de pământul gol a fost, la stațiunea de chimie vegetală, de la Bellevue, de 218 m³. și în August 1912, a fost de 217 m³. 6; ceea ce este de ajuns pentru a întreține nebulozitatea atmosferei. Dar nu numai solul și plantele evaporează, mai mult chiar decât el. Și fiindcă în anii ploioși vegetația este mai puternică, se înțelege că și evaporarea, e mai îmbelșugată și ține mai îndelungă vreme.

Urmează însă de aici și o scădere de temperatură, pentru că cerul învăluit de nori micșorează căldura pe care soarele o trimite pământului, iar vaporii de apă, prin condensarea lor, în păturile superioare ale atmosferei, pierd o parte din căldura lor și revin sub formă de ploaie cu o temperatură diminuată. (Revue Scientifique 26 Octombrie 1912).

E. C.

INDUSTRIE. Captarea energiei valurilor.

Se pare, că încercarea de a se exploata forța enormă defractată și cheltuită fără folos la valurile mării în timpul fluxului și refluxului să se apropie de o realizare practică, industrială.

Intr'adevăr se vestește că între insula Nordstrand și Husum pe mar-

ginea Balticeii, au și început planurile de construcție a unei uzine hydro-electrice, care să deservească cu electricitate Scheswrigul Holstein. Planurile se datoresc inginerului din Hamburg, *E. Pein* și constau în esență în alcătuirea a două bazine enorme, 600—900 ectare—formate de digurile ce leagă coasta continentului de insulă și prin denivelarea ce se produce în momentul fluxului și refluxului are loc o cădere de apă. în bazinul inferior, care ar pune în mișcare turbinele uzinei. S'a calculat chiar că forța defractată numai în timpul fluxului ar fi de 5.000 cai.

Astfel se poate zice că s'a ajuns în parte măcar ca formidabila energie cinematică a valurilor să fie captată.

I. I. N.

MEDICINĂ. Cui se datorește „răul de munte“?—Moog și Guille-mard au constatat la persoanele ce făceau ascensiuni pe Mont-Bianc modificări în eliminarea urinei. Experimental au putut reproduce aceste modificări la animale ținute într'o atmosferă rarefiată, cum ar fi cea de la 6.000 m. altitudine. S'a constatat mai ales, că substanțele azotate se elimină rău, cea mai mare parte fiind reținute în sânge. Cum simptomele răului de mare:—lipsă de apetit, durere de cap, greață, vărsături, somnolență ș. a. se observă și în *uremie*, la bolnavi al căror filtru renal nu lasă să se elimine substanțele azotoase, experimenterii trag concluzia că „răul de munte se datorește unei turburări pronunțate dar trecătoare a funcției rinichilor“.

I. I. N.

METEOROLOGIE AGRICOLĂ.— În zilele de 17—24 ale lunii Septemvrie, intrunindu-se comisiunile de telegrafie meteorologică și de semnale ale timpului, s'a hotărât ca să se alcătuiască la Paris o comisiune de 5 membri care să formuleze un anteproect, tinzând la înlesnirea organizării, pe baze identice, a meteorologiei agricole în diferitele țări.

S'au stabilit mai multe decizii care să fie propuse aprobării comitetului meteorologic internațional.

Astfel: „Instituirea unei comisiuni permanente de meteorologie agricolă pe aceleași baze ca și comisiunea de aerostațiune științifică internațională. Această hotărâre poartă în sine o întreagă serie de măsuri internaționale care vor tinde să îndrumeze meteorologia generală către aplicațiuni practice.“

2) Aparate destul de simple spre a putea fi generalizate, fie pentru a se măsură durata de insolație și intensitatea de radiație solara, fie pentru a se observă roua, bruma, etc.

3) „Studiul comparativ al diferitelor moduri de instalație a ter-

mometrelor pentru a se observă temperatura la diferite înălțimi, între plante însăși și deasupra lor;

4) Observări sistematice ale fenomenelor de optică atmosferică: culoarea cerului, mirajuri, etc., de oarece asemenea observări pot avea mare însemnătate în prevederea locală a vremii.

Spre cât mai largă răspândire a constatărilor făcute, ar fi să se publice buletine pe *decade*, apărând cât mai grabnic posibil și conținând măcar observări cu privire la: temperatură, ploaie, înălțimea cursului apelor.

De asemenea se crede necesară publicarea regulată de documente statistice care să arate distribuirea în timp și loc, de fenomene meteorologice în deosebi importante: temperatură, ploaie, furtună, grindină, precum și relațiile acestor fenomene cu natura vegetației care acopere solul și condițiile orografice și hidrografice.

În fiecare țară să se creeze un anume număr de centre regionale, care prin mijlocirea Biroului central, să poată alcătui hărți reprezentând situația generală a atmosferei și să statornicească previziunile locale.

Centrele regionale, independente în ce privește previziunile locale să rămână sub direcția științifică a serviciului central, pentru a se păstra unitatea de vederi și înțelegerea între diferitele centre.

Hărțile zilnice asupra timpului să se vândă cât mai estin posibil și să se trimită școlilor primare, pentru ca întrebuițarea lor să devie familiară învățătorilor. De asemenea răspândirea cât de întinsă a acestor cunoștințe de meteorologie agricolă, în păturile populației dela țară, ar fi una dintre datorii de căpetenie a instituțiilor mai sus pomenite. (*Revue Scientifique*, 26 Oct. 1912.)

E. C.

2. RECENZII

FLORI SACRE. — *Poezii de Al. Macedonski.* După legendă, o cunoscută epigramă a d-lui Macedonski împotriva lui Eminescu nebun, i-a înstrăinat orice simpatie, slujindu-i de giulgiu literar.

A crede așa, este a reduce o împletire mai mare de pricini la una singură mai reprezentativă. De fapt, noi toți cei ce am trecut prin școala bunului simț, am crescut în cea mai deplină nerecunoaștere a acestui poet. Publicitatea îndoielnică făcută în jurul persoanei sale, cabotinișmul literar, viața publică fără unitate și vertebrare, pe care o ducea cu nepăsare, efebii ce-l înconjurau, lipsa de măsură și de disciplină sufletească, ciudățeniile ortografice, gongorismul stilistic în care căzuse, făcuseră pentru noi dintr'un poet, oricum talentat, un personaj de operetă. Când ne-am deschis la viața lite-

rară și am început să judecăm prin noi înșine, așa l-am cunoscut : cu atitudini plastice, cu efebi geniali, cu o amărăciune în suflet ce-l făcea nedrept cu tot ce e talent în această țară, cu o atmosferă nesuferită de laudă de sine, de smirna îndolnică, cu casca lui Belisariu întinsă cu o mână pentru a culege obolul public și cu fulgerele lui Juvenal în cealaltă mână îndreptate împotriva nerecunoștinței neamului și a nepriceperii contemporanilor. .Veșnic, nemulțumirea unui om neînțeles Povestea e dealminteri veche.

D-l Al. Macedonski a fost negreșit un om de talent... La începuturile *Literatorului* se ridicase ca șef de școală și oare-cum chiar ca un rival al lui Eminescu; gloria lor se cumpăna... Pentru scurtă vreme... Soarele lui Eminescu se avântă tot mai sus, pe când d-l Macedonski se opriă pe înălțimile mijlocii ce-i erau firești... În suflet însă avea un demon ce nu-i îngăduia să se îngrădească la atât. Doria mai mult. Și fiindcă în brazda luminoasă a lui Eminescu nu mai putea străluci, poetul se trase deoparte, încercând pe alte căi mai singuratece... De aici pornește de sigur fatalitatea soartei d-lui Macedonski. Istoricul literar va trebui să țină seamă de această clipă hotărâtoare. Eminescu reprezintă tradiția națională, conservatismul istoric, dragostea pentru poezia, limba, legendele populare, și tot odată cultura germană, pe Schopenhauer, în filosofie, pe Heine și pe Lenau în poezie; eră deci firesc ca idealul d-lui Macedonski să fie potrivnic: modernismul exagerat, exotismul, cultura franceză în ce are ea mai putred, prețiositatea de formă, frânturile de limbă goale de înțeles, nerecunoașterea pentru tot ce e etnic, și mai ales o lipsă desăvârșită de măsură.

Aici stă petrea d-lui Macedonski: nu în epigrama împotriva lui Eminescu, ci în dorința de a cumpăni pe Eminescu, reprezentând contrariul.

Calvarul poetului dăinuște de peste două zeci de ani.

Un astfel de ideal de artă nu putea fi pe gustul și pe înțelesul mulțimei.

D-l Macedonski își instrăină dintr'o dată masele populare. Dar ceia-ce e mai trist, nu putea fi nici pe gustul oamenilor cumpățați, cu judecată serioasă, cu adevărat culti, ce înțeleg să se înmlădie formelor noi de civilizație, păstrându-și tradiția și individualitatea etnică. Mulțimea și elita intelectuală îl părăsiră.

De atunci d-l Macedonski e o tristă rămașiță ce se sbate pe marea deslănțuită spre a ajunge la mal... A făcut tot ce i-a stat în putință pentru a atrage atenția publicului. În jur nu i-a rămas de cât o gardă de fideli, un cheag de „efebi“ și de esteți cari au crezut că pot înlocui prețuirea mulțimei și oamenilor de gust prin tam-tamul infernal al negrilor, și prin muzica sgomotoasă a corybanților... S'au în-

șelat. Prăpastia s'a săpat tot mai adânc. Nimeni nu mai urmăria ce scria d-l Macedonski. Ar fi putut arunca poeme de lavă, și tot n'ar fi luminat și încălzit pe nimeni. E o mare și meritată răzbunare. Nu-ți poți bate joc nepedepsit de bunul simț. Și când ridicolul a acoperit pe cineva sub apele lui tulburi, scăparea e grea.

După ani lungi de tăcere ispășitoare, de uitare și de exil voluntar, d-l A. Macedonski reapare nevindecăt. În jur acelaș zumzet de efebi extaziați dinaintea Maestrului, acelaș sgomot de notițe, de e couri în cari ni se vestește că „țara a câștigat în sfârșit pe Macedonski după ce se încercase Franța să ni-l fure“, aceeaș mireasmă de smirnă indoelnică... Curând, curând, publicul înduioșat o clipă de nenorocirile poetului, va cădea în vechea lui nepăsare față de acest cabotinism nelecuit, care nu are nici farmecul unui ridicol nou.

Înainte de a ajunge în această stare ce e de prevăzut, d-l Macedonski a dat un volum de poezii. Să ne grăbim să-l citim, cât îl putem citi cu indiferență și înainte ca atitudinea poetului să ne strice efectul poeziilor d-sale. Pentru aceasta trebuie să ne sforțăm a uita cele câteva articole publicate de d-l Macedonski, goale de înțeles, nesigure ca formă și lipsite de umbra umbrei bunului simț.

Dacă n'am cunoaște nimic din activitatea trecută a d-lui Macedonski, nu i-am înțelege reputația ce nu răspunde de loc cuprinsului acestui volum... Pentru ce a fost privit ca șef al școlii simboliste? ca poet „damnat“? ca vânzător de cuvinte seci? ca Zeus nefelegeritul—adunător de nori aristofanici, de sonorități zadarnice? Pentru ce i s'a aruncat atâta hulă din partea contemporanilor? Pentru ce un sfert de veac a fost acoperit sub nepăsarea desprețuitoare a lumii cititoare? Pentru ce, pe de altă parte, a fost ridicat pe scuturile cător-va esteți entusiaști ce au văzut în d-sa un șef de școală, un novator, un pontif al simbolismului neînțeles? Volumul *Flori sacre* nu ne dă deslegarea tainei.

În el nu găsim nimic nou, nimic care să treacă peste obișnuit și în rău și în bine, nici o urma din simbolismul poeziilor desorbitați, a îngrămăditorilor de nouri sonori. Dimpotrivă, versuri limpezi, multe frumoase, unele foarte frumoase, cele mai multe fără căldură, de o plasticitate însă mai totdeauna căutată.

Într'un cuvânt, toate însușirile unei poezii parnasiene, al cărei ideal stă în trumuseța formei, a conturului, în bogăția rimei, și în strălucirea icoanelor. Înotărit, d-l Macedonski e un parnasian, și nu un simbolist... Pentru ce atunci a trebuit să urce atâtea ani calvarul înnoitorilor, când școala parnasiană și-a dat de mult măsura în poezi mari și e privită ca o școală veche împotriva căreia nimeni

nu se mai ridică? De ce răstignirea, buretele plin de oțet și sulița centurionului pentru un poet ce cântă un *Avatar* sau *Vasul*, pe urma lui José-Maria de Hérédia?..

Citind versuri ca :

Uitată mi-este groapa sub flori și sub *parfume* (sic)
 Dar tot mi-aduc aminte...—fu Cretus al meu nume,
 Și'n for purtam tunică (?) cu ciucuri elinești.

... te gândești îndată la cunoscutele *Trofee*, cu mai puțină eufonie.

Citind *Levki* și *Imn la Satan* te gândești la Leconte de Lisle, cu mai puțină filosofie, avânt și mitologie. *Psalmii moderni* amintesc pe Verlaine. *Mărgelile de Olă* sunt un tribut întârziat și stângaci u poeziei și ritmului popular... Pretutindeni ne cuceresc aducerile aminte... Unde e deci noutatea „detestabilă” pe care atâția au înfierat-o și câțiva au proslăvit-o ca ceva fără seamăn? Dimpotrivă, nu întâlnești decât un vers, fără multă taină, cam laborios încheșat, dar sonor; nu întâlnești de cât un poet ce a citit multe, și nu uită, ce știe spune frumos, dar nu are în adevăr o personalitate impunătoare.

Când scriu despre un poet sunt obișnuit să-i caut toate strunele lirei sale, să văd ce anume îl inspiră, și, de se poate, să ajung până la însușirea de căpitanie... Am încercat și cu d-l Macedonski și nu mi-a fost cu neputință.

Ce cântă acest poet cu deosebire?

Dragostea? — nici odată... Neantul vieții? — nu. Iubirea de viață? — nu. Neamul? — nu. Liniștea? Fericirea? Natura? Trecutul? Viitorul? Orașul tentacular sau câmpia bucolică? — nu, nu. Atunci ce?

Nimic anumit și stăruitor nu te cucerește. Poate: câțiva vagi „efebi”, melancolia poetului ce și-a pierdut tinerețea pentru zădărniciia unei arte neînțelese. Atât. Incolo:

... Fu Cretus al meu nume,

Și'n for purtam tunică cu ciucuri elinești... .

Adică o poezie plastică, evocatoare, dar fără suflet, fără viață, fără căldură, o poezie sculpturală, dar fără sbucium, fără personalitate.

Sonoră și armonioasă de multe ori, să nu se crează însă că și impecabilă. D-l Macedonschi e încă departe de maestrul său. Nu arare găsești în versurile sale nesiguranță de limbă, expresii ce nu spun nimic și mai ales un amestec de eleganță cu vulgaritate ce isbește.

Câteva pilde:

Vorbi în al meu sânge al patimilor grai,
 Eram atletul plastic, întors abia din castru,

Ș'am pus — sub piept sdrobind-o — când lung o sărutai,
Jaratecul de buze pe *florile din astre*.

. . . *Florile din astre* nu înseamnă nimic.

O singur zeu — *fiindcă rău* — iar răul este forță . . .

. . . *Fiindcă rău*, e o construcție franzuzăască de neîngăduit.

Și cuprindă ambrozie sau *poșircă* de vin acru.

. . . *Ambrozie* și *poșircă* e ca și cum ai spune Napoleon Tanase.

. . . Dar ascundă sau Tenedos, sau otravă și *puroi*

Chio roșu, sau miresme, — meargă tot în voia sorței,—

Când e vasul de-aur virgin moralistul e greoi,

Și în *fond*, se bea tot viața chiar când bei balsamul morței.

. . . *Puroi* e vulgar; în *fond* e gazetărie.

Pretutindeni e'ntuneric, neagră moarte pretutindeni

Sub uitare, ca'ntr'o vatră, zace al *traului transport*;

. . . *Al traului transport*!

Străvezie palpitare de noblețe sufletească . . .

. . . Când întrebuițezi cuvântul *palpitare* trebuie să pui *diafană*. La haine negre se pun și ghete de lac.

Și-ți aduc un corp în sdrențe și un *suflet ultragi*at (!!)

.....

Iar pe vechiul zid pe care liliacu-atârnă *grape*.

.....

Și că giulgiurile morței sunt *drapări* de'nvingători.

..

În tot volumul, o singură poezie se ridică peste celelalte și prin unitatea ideii, și prin bogăția formei: *Noaptea de Decembrie*. În sărăcia și înghețul odăei, poetul zărește de odată o flacără sub vatră, ce-i aduce inspirarea. I-apare ca în vis emirul Bagdadului. Inconjurat de toată bogăția și feeria orientală, el e neliniștit: voește să vadă Meca. Cu o caravană de cămile și de robi pornește spre cetatea visată. Merge deadreptul, prin pustiu, zile și ani îndelungați. Nu mai ajunge. Pier cămilele, pier caii, pier seizii. Rămâne singur emirul, dar iată și Meca!.. Minuna însă: zidurile cetății încep să fugă și ele ca o nălucă.

Spre albele ziduri, aleargă,—aleargă,

Și albele ziduri, lucesc,—strălucesc,

Dar Meca, începe și dansa să meargă.

Cu pasuri ce'n fundul de zare — o răpesc, —

Și albele ziduri, lucesc,—strălucesc!..

Poetul simbolizează pe visătorul, pe artistul îndrăgit de un ideal pe care îl urmărește fără a-l ajunge vreodată. Simbolul nu e nou, dar e susținut cu vigoare, cu o risipă de icoane poetice, și o bogăție de decor oriental ce trece de hotarele simplității clasice. Oricum, e o poezie nobilă, frumoasă deși cam prea ostentativă.

Pe lângă emirul ce merge în pustie, d-l A. Macedonski a zugrăvit un alt drumeț „pocit“ care, târându-se pe drumuri cotite, ajunge în cetatea visată:

... Și vede pe-o iasmă ce'i trece sub poartă,
Pe când șovăiește cămila ce'l poartă. . .

Și 'n Meca străbate drumețul pocit,
Plecat, schiop și searbăd pe drumul cotit,
Pe când șovăiește cămila ce'l poartă. . .

Ni se spune că în acest „drumeț pocit“ poetul a zugrăvit pe Eminescu, după cum se zugrăvise singur în emir. Nu știu dacă e adevărat. Dar dacă ar fi așa, e o greșală. Nici un scriitor n'a mers mai drept ca Eminescu; nici un scriitor nu s'a luptat mai cinstit cu ideea, cu forma, cu limba de cât Eminescu; după cum nici un scriitor n'a mers mai pieziș, de cât d-l Macedonski.

E drept că, după ce a rătăcit pe atâtea căi cotite ani îndelungați, ne vine acum cu un volum de versuri ce nu aduce nimic nou de cât doar o muncă cinstită, pe urma altora, cu frumuseți de amănunt, și cu pretenții cumpătate Citindu-le, uiți și lauda și vrășmășia cu care a fost troenit până acum d-l Macedonski, și că, ori cum, e un poet care nu merită:

Ni cet exces d'honneur, ni cette indignité. . .

E. LOVINESCU.

PER. PAPAĞAGI. *Din trecutul cultural al Aromânilor*, An. Acad. Rom. 1912.

În momentele acestea, când se va decide pentru vecie soarta elementului românesc din peninsula Balcanică, d. Papağagi dă la lumină o foarte sugestivă pagină asupra trecutului cultural al Aromânilor. După ce, în legătură cu altă lucrare a d-sale (*Scriitorii Aromâni*) reamintește vremea de mare înflorire a Românilor dela sudul Dunării, dă acum dovezi nouă că, mergând pe calea lor izolată de a noastră, Aromânii puseseră o frumoasă temelie de cultură proprie. Vasul *Simota*, cu inscripțiile sale în limba română, (cu caractere grecești) e o dovadă nu numai de buna stare materială, dar și de inițiativă în cultivarea limbei. Legăturile cu colonia aromână din Viena și întinsele relații comerciale, precum și viața industrială a centrelor aromânești din Balcani e relevantă cu amănunte intere-

sante în cel mai înalt grad. Paginile despre viața de iarnă a satelor industriale de pe vârful munților, unde Aromânii își păstrau autonomia lor politică și o gospodărie de o soliditate arhaică sunt vrednice să fie citite și răsцитite de toți cei ce nu știu încă ce comoară națională e pusă acum în joc, prin noile relații politice ce se vor stabili în Balcani. Abia citind aceste pagini, poate cineva pricepe intensa viață sufletească din descrierile novelistului Beza.

În trecut, ni se pare foarte nimerită explicarea originii numelui *Calări* a orașelului pe care Weigand și alții îl confundă cu „Reiter“, călăreț. În realitate n-are vorba de cât de munți „călări“, adică se înfățișează, ca și cum ar fi suiți unui peste alții. De la munții călări, s'a ajuns numai la călări, după cum zici de pildă *Arsa* în loc de coasta arasă, *Seaca* în loc de valea Seacă etc.

M.

D-R. I. NISTOR. *Zur Geschichte des Schulwesens in der Bukowina*, Cernăuți 1912.

Noul profesor de istorie de la universitatea din Cernăuți ne transportă în vremuri de slavă și de durere, schițând fazele mai vechi ale culturii noastre și apoi starea școalelor în Bucovina înstreinată. Sinonimia dintre *dascăl* (cântăreț bisericesc) și profesor e subliniată. În deosebită lumină e înfățișată Academia din Iași, unde funcționau profesori de mare renume precum și silințele lui Gr. Matei Ghica pentru organizarea învățământului. Se relevă de asemenea rolul foarte însemnat pe care îl aveau episcopii ca Inspectori și îndrumători ai școalelor. Atât de reală era înflorirea studiilor academice în Iași, în cât veneau și tineri din alte țări să studieze acolo (p. 16). În felul acesta, apropiindu-se de școalele din Bucovina, autorul lasă oricărui impresia foarte documentată că Austriacii n'au găsit o țară sălbatică și pustie când ne-au luat Bucovina, ci un ținut cu o populație ce știă despre cultură de sigur tot atât, cât cele mai multe din țările monarhiei în epoca aceea.

M.

D-R. IOAN LUPAȘ. *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob*, la curtea din Viena în 1792, Sibiu: 1912. Harnicul prototieru din Săliște ne aduce o prețioasă contribuție la cunoașterea împrejurărilor în care s'a realizat emanciparea elementului românesc de peste munți. Se arată ce însuflețire a provocat *edictum tolerantiae* (1781) și ce deziluzie a urmat după era josefină, când a început reacția feudală. În cerul de fer care se strângea din nou împrejurul nefericitului nostru neam, în chip firesc împotrivirea trebuia să

se manifeste prin cler—singura manifestare organizată a vieții noastre naționale. Se arată cu câtă timiditate cei doi capi ai bisericii, cerând voie să călătorească până la Viena, au intervenit pentru neamul lor. Cu această intervenire comună se anunță oare cum frumoasa manifestare de la 1848 și era statutului organic de sub Șaguna. În vremuri ca acestea, când absurde certuri confesionale rod puterea noastră națională, reamintirea faptelor de acum o sută și ceva de ani poate contribui la o reală înseninarea a conștiinței conducătorilor noștri.

S.

1. RĂDUCANU. *Le credit populaire en Roumanie, Gand 1912*

Sub formă de raport înaintat unei comisiuni de credit apare în „Bibliothèque de l'Institut international pour l'étude du problème des classes moyennes“ un studiu al tânărului economist asupra creditului nostru și în deosebi asupra băncilor populare. Interesantă e chiar din primele pagini relevarea creșterii de populație în ultimul deceniu. Dacă cifrele sunt bine dibuite, am sporit în 10 ani cu 1 milion de suflete. Se arată apoi începuturile creditului popular și se semnalează în deosebi mișcarea băncilor populare și organizarea casei rurale, pe care autorul o apără de învinovățirea d-lui Gherea și a celorlalți socialiști, că ar fi o greutate mai mult în evoluția economică a satelor noastre, îngrămădind pământul în mâinile sale. Autorul relevă că această stagnare a împărțirii moșiilor cumpărate se explică prin scopul casei de a da țăranilor o educație agricolă prealabilă, silindu-i să se ocupe de arenda acestor moșii și învățându-i să economisească.

Foarte semnificative sunt unele tabele statistice. Cea de la pagina 37 arată că 313.737 plugari reprezentând 70% din numărul asociaților au numai 9.700.000 lei, pe când 3187 au 10 milioane. Aceasta arată că partea mare de capital e frunțașilor din sate.

În genere, lucrarea e cu îngrijire scrisă, și dă vederi foarte sugestive asupra unei însemnate părți din mișcarea noastră economică.

E. M.

3. REVISIE

LA NATURE. Octombrie, 1912. *Microradiografia*. Se știe că, în trebuințarea razelor X a transformat cu totul condițiunile în cari se fac operațiile chirurgicale. O altă aplicație foarte importantă

a acestor raze, este fotografierea cu ajutorul lor, a *obiectelor microscopice*. La recentul congres al Asociațiunii franceze pentru înaintarea științelor, Domnul Pierre Goby din Gresse, a arătat însemnătatea acestei aplicațiuni.

Nu se pot înșiră acl numeroasele foloase la cari dă naștere microradiografia. Totuși vom spune, că, prin ajutorul dispozitivelor speciale, D. Goby a reușit să înregistreze imagini radiografice foarte clare a diferitelor animale microscopice, cum sunt protozoarii cu țest calcaros sau și animale ceva mai mari, ca moluște cu cochilii, apoi membre de ale vertebratelor mici, etc. Aceste ființe microscopice *opace* se pot studia acum în *structura* și *organizația* lor.

Se vor putea studia cu totul amănunțit, în Paleontologie, *părțile interne ale ființelor mici* cari joacă un rol atât de important în formarea rocilor calcaroase și silicioase din toate epocile geologice. Se pot descoperi noi specii, se pot desvălui confundările ce au putut scăpa până acum.

În Conchiliologie, cochiliile devenind transparente vor fi studiate foarte lesnicios și exact în conformația lor internă.

Prin urmare, Microradiografia, este un nou mijloc puternic de studiu amănunțit și exact, al tuturor obiectelor, cari din cauza opacității lor, nu puteau fi observate cum trebuie până acum prin microfotografie sau prin secțiuni tăiate în obiect, totdeauna lungi și delicate.

P. C. A.

REVUE SCIENTIFIQUE. — 12 Octombrie, 1912. În articolul intitulat : *Despre știință, natura, utilitatea și învățământul ei*, D-l H. Le Chatellier, pe lângă lucruri în genere cunoscute, face unele observații privitoare la însemnătatea studiului limbilor clasice și a studiilor literare în genere. Autorul, susținând nevoia răspândirii spiritului științific, chiar și la cei cari se ocupă cu științele, găsește „că denumirile de științe și litere date acelor diviziuni a învățământului secundar sunt un adevărat non-sens. De fapt, una din aceste diviziuni se referă la studiul lumii materiale și cealaltă la aceea a lumii psihice. Însă studiul lumii materiale..., cel puțin sub forma sa actuală, este nu tocmai favorabilă dezvoltării spiritului științific. Aceasta pentru că însăși faza de perfectibilitate la care au ajuns multe științe, le fac să fie de multe ori numai un mijloc de încărcare a memoriei, și fiindcă prea se are în vedere utilitatea cunoștințelor căpătate de la științe în genere, iar nu formarea unui spirit științific—lucru pe care D-l Le Chatellier îl socotea ca pe adevăratul scop pe care trebuie să-l aibă în vedere învățarea obiectelor numite științifice în cursul secundar. Pe când învățământul literelor diferă

complet de acel al științelor; principiul său esențial e ca să mențină neîntrerupt deștept spiritul tinerilor pînă schimbul neconținut de idei și de sentimente; *el realizează* singura metodă de educație în adevăr eficace: le frottement, l'interpénétration de deux intelligences". Pare că obiectele literare să fie prin însăși natura lor în stare de a produce efectul acesta, de oare ce oameni de știință și pură și aplicată, socot necesar studiul literaturii, a clasicismului în special, pentru formarea mai deplină a unui spirit științific. În tot cazul observările care se fac în articolul menționat, prezintă un nou argument în sprijinul studiilor clasice, cu atât mai interesant, de vreme ce vine de la cei a căror preocupare de predilecție este știința.

E. C.

CRONICA ECONOMICĂ

BĂNCILE POPULARE

În problema economică a satelor noastre, băncile populare joacă un rol foarte însemnat. Cu privire la conducerea lor s'au emis multe opinii. Într'un articol din 1907, «îndată—spre școală», se arată chiar din cel dintâi an de mare extensiune a băncilor, ce problematic poate deveni amestecul corpului didactic în conducerea de toate zilele a acestor institute financiare. De atunci au apărut rapoarte oficiale ale inspectorilor și revizorilor (1909), arătând același lucru. Iată acum că chiar unii învățători atrag atenția asupra acestei primejdii.

„În vâlmășagul de glasuri asupra acestei chestiuni vitale pentru populația rurală, unele apărând cu îndârjire aceea ce au făcut, altele atâcând pieziș ori drept, altele simplu rătăcite, n'aș îndrăzni să mă amestec, dacă n'aș crede c'a sosit timpul când, în ce ne privește ca învățători *trebuie să avem* altă poziție față de aceste instituții, decât până acum. Izvorite din dragostea și din jertfa învățătorilor, au ajuns astăzi să fie privite în majoritatea cazurilor, aproape numai din punctul de vedere al folosului material ce isvorește din ele pentru conducători.

Să mă explic.

Ai înființat banca din dragostea către săteni, luat de săteni, luat de curent, ori chiar impus de mai mari; căpitaș mic, Pai ocrotit la sânu-și călduros ca pe un copil anemic, ca nu cumva vântul dușmăniilor și ambițiilor să-l doboare. Și ți-ai jertfit 2, 3, 4 ani în muncă fără preget și fără plată ca s'o așezi pe baze cât mai solide. Răsuffi ușurat. Ai ajuns la suma pentru care colegul X încasează 20—30—40 lei lunar. Prin prieteni și cunoscuți răspândești cererea nepretențioasă, că ar fi bine ca pentru toată munca să ai măcar un 10 lei pe lună. Explicații, socoteli, ochii dulci înaintea adunării generale, leafă aprobată. După doi ani vei încasa 20—30 lei și tot astfel vei ajunge la 40—50—80 ori 100 de lei pe lună.

— Ei bine, vei zice, muncesc, cer plată. Să vedem.

Nenorocul e că în sate se mai găsesc și alți cerșetori în haine negre — care simt că la bancă, dascălul își face rost de lefușoară bună.

Preotul a cărui leafă mizerabilă de 50 lei plus venitul nesigur al credincioșilor de azi, se pune pe gânduri și își face judecata că, dacă tu dascăl, pretinzi leafă dela bancă ca «apostol al ridicărei săteanului», de ce n'ar încasa și el care e adevărat «apostol». Mai e un biet notar, care pe lângă salariul dela sat, plus venitul din popor, n'ar da cu piciorul la asemenea spor de leafă. Mai e un perceptor deprins cu socoteli de «incasso» și plăți..., dar câți nu sunt, câți și mai câți... Și atunci, sforile încep a se trage pe la alegeri de consiliu, politica de șatră începe, anchetele curg. Acum 1) dacă ești mai blagoslovit primești să intri în amestec cu surtucarii cei-l'alți și ți-i așezi de pe valoare sateliți împrejur, împânzind consiliul de administrație. Care va să zică: în casa de fier, bani deslegați din legătura cu 99 de noduri, bani ruginiți de sudoare și de lacrimi, bani sortiți să aline durerile și nevoile celui prea mult apăsător, iar deasupra acestei case, un stol de surtucari — aceste păsări cu ciocul de fier, cum i-au caracterizat bătrânii, — cari vor voi și cât vor voi, vor lua împrumuturi ei și rudele, cât nu îngăduie legea nici pe sfert; își vor pune lefi cât mai grase, jetoane de prezență pentru toți consilierii, vor trece ca cheltueli extraordinare banchetele de Maiu, etc. și, dă Doamne bine. În țara bouului, curge lapte pentru cei vicleni.

Ori, al 2-lea) dacă nu-ți plac ochii tuturor, îți vei apropia o tabără lângă cașcaval și alta va rămânea pe din afară. Vă închipuiți: lui X, care are amante pentru 500 lei, să nu-i dai nici o sută pentru că-i de al lui J.; iar lui N. care n'are după ce bea apa, să-i dăm 400 pentrucă-i de-al nostru. Pe R. silește-l să plătească capetele, fiindcă ne-a făcut hoji și mâncători; iar lui M. adaugă-i dobânda la capete, că doar n'o să moștenim noi banca... și cari or veni pe urmă să o descurce. — Imi faci un pogon de secară, capeți împrumut 200 lei; ori: — azi n'am timp să vii mâine, și-atârni spre cârciumă, de mâine, poimâine, și așa dintr'o sută ți dai omului numai 80, 10 dobândă și 10 la cârciumă. Și ai sdruncinat creditul băncei, i-a slăbit siguranța capitalului, împrumutând pe insolvabili, ai omorât încrederea oamenilor, ai nimicit banca, căci înjghebarea aceasta de bani țărănești s'a făcut numai în jurul credinței ce o aveau pentru moralitatea conducătorului și nu de dragul tovarășiei. Dintr'un instrument

de ajutor și alinare creștinească ai ajuns la cel mai mârșav instrument de ruină și spoliațiune : pe ei, cu al lor. De unde a-ți pornit și unde a-ți ajuns ?

Iar cea-l'altă tabără se pune pe lucru : acuzări, anchete, mărturisiri, cheltuirea ultimilor economii, sdruncin sufletesc și desgust de școală ; fugă peste Prut, desgustătoare sinucidere, ori în cel mai ușor caz, exil în Dobrogea pe malurile mării, ale cărei valuri au oglindit fruntea gânditoare a strămoșului Ovidiu, iar azi plâng jalea sufletelor sbuciumate : ale slujbașilor fără caracter ori a victimelor răutății.

Veți zice că exagerez ? ! Nu, luați seama bine ! Afirm descredutul și ruina băncilor populare sunt cărdășiile de surtucari din consiliul lor. L'ai scos pe sătean din mâna surtucarilor frâncuitori dela credit și l'ai aruncat în mâna ăstor-l'alți. Și gândiți-vă bine ; surtucarul dela țară e mult mai fără scrupul și fără frică decât cel dela oraș. Căci câți «burghezi» spoliatori dintre aceștia ridicați pe seama țără-nimei naive ?

Nu cu aceștia ai pornit la lucru. Ci cu minți mai răsărite dintre țărani electrizați de cuvântul tău și cu judecata de sub pletele albe ale bătrânilor, cari au înțeles tot rostul gândului bun pe care îl spuneai. Și acum ai luat cheile din mâinile cari tremură când se îndreaptă spre casă și le-ai dat în mâna celui care știe să scoată bani din zângănitul lor ; te-ai lipsit de sfatul celor cu aceleaș nevoi și te-ai înconjurat de acei cari văd în țaran o gască de jumulit. Bancă țărănească cu capital țărănesc pentru nevoile lor, condusă de surtucari fără D-zeu, adesea foarte vremelnici, buni numai de speculă și ruină,—se poate anomalie mai mare ca aceasta ?

Ce e de făcut ?

Sfătuitor ai fost la început. Ai fost sămburele moral, nucleul care ai dat viață la înjghebarea aceasta pentru ridicarea semenilor tăi. Când înjghebarea a prins viață, ai fost mecanicul care ai condus mașina pe câmpul cifrelor. Acesta ai fost. Așa om.i-a trebuit băncei ca să ia ființă și să trăiască, nu un budgetivor și un ruinător. Lasă conducerea gospodăriei băncei, țărănilor cumiști cari vor merge cu mai multă dragoste și dreptate pe drumul binelui pentru toți. Consiliul de administrație să fie dacă e posibil al țaranului, Acel care în sudoare și cu economie și-a adunat banul, va ști și cum să-l dea și cui să-l dea și când să-l ceară îndărăt. Pe el îl doare inima și el e frate cu cel nevoiaș.

Rămâiu conducătorul moral al băncei, părintele adevărat,

nu vitreg, care se bucură de prosperarea fiilor săi, ori câte sacrificii ar fi făcut pentru creșterea lor. Să lăsăm Consiliul de administrație țăranilor pe cari să-i conducem, fiind nu oameni de afaceri cari adesea își mânjesc mâinile, ci supraveghetori morali. Împreună cu alți doi prieteni ai țăranilor ne vom alege cel mai sigur post de supravegheat : comisiunea cenzorilor, având sub ochi tot mersul băncei. Se vor curmă certurile dintre surtucari, ori cărdășiile acestor parazii pe spinarea ignoranței.

Comandantul cu minte cel dintâiu despică văzduhul cu sabia încotro are să meargă oștirea, dar el rămâne și conduce de la rezerve frâul mișcărilor spre isbândă. Nu jertfiți opera la a cărui început ați luminat cu flacăra idealului moral al apostolului.

Nu sugrumați propiile voștri copii. Căci va rămâne un nume de pruncuigași, ori faliți morali.

Lumina.

EN. ALEXANDRESCU

CRONICA ȘCOLARA

INVAȚATORII ȘI BANCILE POPULARE

Lunga discuție asupra activității extra-școlare învățătoarești nu trebuie să mire pe nimeni, pentru-că discuția merge paralel cu însemnătatea chestiei. Unii susțin că îi este imposibil unui învățător să ducă la bun sfârșit amândouă felurile de activități, cea din școală și cea din afară de școală, de oarece în făptuirea amândurora trebuie mai multă cheltuială de energie decât poate da un om.

Fără îndoială că unui învățător îi este peste putință să îndeplinească conștiincios întreaga activitate, compusă din atâtea ramuri, pentru-că „cui i se cere prea multe face din toate câte ceva“.

Nu aceasta însă mi se pare a fi cazul cu privire la băncile populare. În adevăr, timpul ocupației școlare fiind limitat, învățătorului îi este mai puțin decât orișicărui cu ocupația liberă, în care dictează împrejurările și momentul, să-și reguleze o parte din timpul liber al zilei, suficient rezolvirii chestiilor băncei: de la 4—7 p. m. este destul timp, căci acum săteanul vine singur ca să-și reguleze afacerile la bancă sau să se împrumute; când îi vorbesc faptele bune și folositoare săteanul vine nechemat. A fost foarte greu până când au luat naștere, căci săteanul se urnește anevoe, odată însă convins de binefacerile ideii, singur o incurajază. De altfel micile neînțelegeri dela bancă, nu sunt datorite gospodarului cinstit. Unde nu se pricepe, săteanul cu scaun la cap nu se amestecă și în conducerea băncei populare nu se pricepe; el fuge de funcții; nu vrea să fie nici primar, nici notar, nici geandarm, nici perceptor; vrea să fie condus cinstit și

cu folos și de aceștia, afară de preot și învățător, nu prea innumăra satele noastre. Gospodarul, crescut în sănătoasă creștere tradițională, înțelege că învățătorul prin bancă muncește pentru binele satului și prin urmare munca cinstită trebuie încurajată și de aceea nu s'a revoltat nici odată în contra modestei lefi, ce-o primește învățătorul; numai sumele prea mari l-au pus pe gânduri. În firea săteanului român este ca să răsplătească binele și să fie dărz cu cei care-l înșală. De altfel lefșoara învățătorului și a preotului e naturală și logică, fără a fi imorală, căci orice muncă bună trebuie încurajată.

Vâlva turburătoare e făcută de obicei de oameni ambițioși, din foștii sergenți în armată și de scriitorășii „morți de foame“. Aceștia provoacă invidie și ceartă între oameni, transportând tot răul dela oraș, declarându-se oameni politici, prieteni cu personajii județene și răspândind zăpăceala din capul lor. Și e păcat să se dea conducerea unei instituții așa de bune, în mâna oamenilor nepregătiți, căci se innăbușește o idee destul de sănătoasă și se contribuie la neîncrederea sătenilor și în cele mai ușoare, folositoare și lesnicioase întreprinderi.

Deci din aceste puncte de vedere privită chestia, băncile populare ni se pare că cer în conducerea lor pe învățători și preoți.

P. STĂNESCU

Învățător, Balaceanu, R.-Sărat.

BIBLIOGRAFIE

- N. Filipescu, *Discursuri politice*, vol. I, 1888—1901, publicate de Nic. Pandelea, cu o prefață de un „bătrân conservator“, Minerva Buc., 1912.
- N. Bănescu, *Un poeme grec vulgaire relatif à Pierre le boiteux de Valachie*, Bucarest, 1912.
- V. V. Haneș, *Românii în Țara Oltului*, Buc. 1912.
- C. Damianovici, *Catilinarele*, trad. din Cicero, Bibl. p. toți, Alcalay.
- D. Russo, *Din corespondența Doamnei Ana Racoviță*, Buc. 1911.
- D. Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, Buc. 1912.
- Aug. Scriban, *Etimologii* (extras din Arhivă), Buc. 1912.
- N. Iorga, *Plângerea lui Ioan Sandu Sturza-Vodă împotriva Sudiților streini în Moldova*, An. Acad. Rom., 1912.
- Z. Panțu, *Contribuții la flora Bucureștilor și împrejurimilor*, An. Acad. Rom., 1912.
- P. Papahagi, *Din trecutul cultural al Aromânilor*, An. Acad. Rom. 1912.
- D. Călugăreanu, *Acțiunea acizilor asupra substanțelor proteice*, An. Acad. Rom. 1912.
- Dim. I. Ghica, *Istoriile lui Erodot*, vol. II, Buc. 1912.
- Dr. C. I. Istrati, *Nic. Densușanu, viața și opera sa*, An. Acad. Rom. 1912
- Dr. Aug. Bunea, *Incercare de Istoria Românilor până la 1382*, Buc. 1912
- Dr. N. T. Deleanu, *Studii asupra schimbărilor de materii pe timpul respirației frunzelor separate de plantă*. An. Acad. Rom., 1912.
- Dr. V. Babeș și S. Bobeș, *Cercetări pentru a perfecționa tratamentul antirabic*, An. Acad. Rom., 1912.
- N. Iorga, *Un ofițer român în oastea lui Carol al XII-lea*, An. Acad. Rom. 1912.

CORRESPONDENȚĂ

Doctore univ. — Am primit întâmpinarea în chestia confesională. Va mulțumim. Sperăm să vă răspundem public., de oarece chestia are o însemnătate mai generală.

V. P. — *Nugae*.

T. U., Iași. — Co-la-bo-ra-re. Atât. Literatură e literatură și nimic altceva.
